LAISVĖ

KĘSTUTIS KUDŽMA:

Ką turi pasakyti Lietuvai šios dienos jaunimas tremtyje

LEONAS PRAPUOLENIS:

Kolchozo baudžiava Lietuvoje pagal mačiusių liudijimus

DEMOKRATIJOS ŠVIESOJE:

Vietoje klasių tarpusavio kovos siekiame klasių bendradarbiavimo

STUDIJŲ SAVAITĖJE:

Ką svarstė ir nutarė Europos Lietuvių Fronto Bičiuliai

1954 **Nr. 4 (41)**

Į LAISVĘ TOWARD FREEDOM, LITHUANIAN MAGAZINE
23 LINDEN ST., BROOKLYN 21, N. Y.

Vyr. redaktorius — Editor-in-Chief — Juozas Brazaitis
Redakcijos kolegija: Juozas Kazickas, Antanas Musteikis,
Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai
Viršelio vinjetė — dail. Telesforo Valiaus

"Į LAISVĘ" ATSTOVYBĖS:

AUSTRALIJOJE — A. Grigaitis, 86 Gheringhap St., Geelong, Vic.; Br. Zumeris, 37 Roxburgh St. Ascot Vale, Vic. Melbourne.

ITALIJOJE — Dr. Z. Ivinskis, via Brescia 16, Roma.

JUNGTINĖSE VALSTYBĖSE:
Chicago, Ill.—A. Šleževičius, 3327 W. 61st Pl. Tel.: HE 4-9068. **Cleveland, O.**— Vl. Palubinskas, 6711 Bonna Rd. Tel.: HE 1-8423. **Detroit, Mich.** — A. Bražėnas, 1536 Hubbard. Tel.: TA 6-1002. **Los Angeles, Calif.** — J. Ąžuolaitis, 704 N. Rampart Blvd. Tel.: DU 6-0729. **Philadelphia, Pa.** — A. Gaigalas, 335 Titan St. Tel.: HO 7-4176. **Washington, D. C.** — V. Rūtelionis, 4021 33rd St., Mt. Rainier, Dd. **Waterbury, Conn.** — V. Vaitkus, 85 Arnold St.

KANADOJE:
Hamilton, Ont. — J. Pleinys, 113 Cannon St. E. Tel.: 22698. **Toronto, Ont.** — Vl. Girčys, 31 Concord Ave. Tel.: OL 2156.

V. VOKIETIJOJE:
(16) Huttenfeld b/Lampertheim — A. Grinienė, Lit. Gymnasium. **(14b) Pfullingen** — L. Prapuolenis, Lindenstr. 5.

ŠVEDIJOJE:
P. Dūda c/o Johansson, Norrtullsgat 22, Stockholm.

"Į LAISVĘ" MOKA:

Metinė prenumerata:
Amerikoje (Šiaurės ir Pietų) — $3.00 arba jų atitikmenį atitinkamos valstybės valiuta; Australijoje ir D. Britanijoje — L.—15, Italijoje — L. 900—; Prancūzijoje — Fr. 750,—; Švedijoje — Kr. 9,—; V. Vokietijoje — DM. 6,—.

Atskiras numeris:
Amerikoje (Šiaurės ir Pietų) — $0,75 arba jų atitikmenį atitinkamos valstybės valiuta; Australijoje ir D. Britanijoje — L.—4; Italijoje — L. 250—; Prancūzijoje — Fr. 200,—; Švedijoje — Kr. 2,50,—; V. Vokietijoje — DM.1,75.

Pastaba. Norintieji gauti "Į Laisvę" oro paštu primoka faktines oro pašto išlaidas.

AČIŪ

Ypatingą LFB spaudos reikalą parėmė — **DR. A. KYRAS** $50.00, **DR. P. KISIELIUS** $30.00, **DR. V. ŠAULYS, DR. A. VALIS LABOKAS, DR. A. ŠMULKŠTYS, DR. J. KIŽYS, DR. G. GRINEVIČIUS, DR. P. RAŽUTIS, IN2. V. NAUDŽIUS** po $10.00

Jiems bičiuliškai dėkoja

LFB valdyba

Į LAISVĘ

NR. 4 (41)
1954 M. RUGSĖJO 1

Pavargimo grėsmė

JUOZAS BRAZAITIS

NORĖTUME LINKĖTI, kad Velykų varpai su džiaugsmu, taika, broliška meile jums atneštų ir šį įspėjimą: *"šiandieninis pavojus yra teisiųjų pavargimas"*... Taip perdavė spauda popiežiaus mintį, tartą pernai per Velykas.

Retai kas taip tiksliai ir aiškiai yra nurodęs didžiųjų negerovių šaltinį ir taip trumpai— taikliai jį susakęs: *teisiųjų pavargimas.*

Kuris neginčijamai pasakys, kas gyvenime yra tie teisieji? Bet tegul turi teisę tuo vardu suprasti kiekvienas save, kas yra įsitikinęs savo minčių teisingumu ir joms vykdyti pasirinktų veiksmų bei pastangų gerumu.

Bet tie pavargsta. Vieni pavargsta veikti ir kovoti; kiti pavargsta norėti ir siekti; treti pavargsta galvoti.

PAVARGĘ VEIKTI nebegali savo minties, noro, pasiryžimo paversti darbu. Nebėra tam energijos. Jos dar pakanka kalboms, pasitarimams, planams. Bet mintims ir planams vykdyti energijos pritrūksta. Pavargę planų autoriai lengvai save įtikina, kad jie jau viską yra padarę, sukurdami planą, surašydami programą, priimdami ir paskelbdami rezoliucijas. Pavargę kovotojai su piktu, moja ranka — tegul sau. Jie panašūs į pakirptais sparnais paukščius, kurie, nors ir plasnoja, bet vis vietoj, nejudėdami pirmyn.

Planai apgaulingai suvilioja ir visuomenę. Nevienas iš jos kartoja: norim veikti, tik duokit planus, programas... Kada tokie planai paruošti ir į rankas įduoti, dažnas jų ir nepastebi. Tada vėl pasako: reikia persiorganizuoti. Vėl rengiami per-

siorganizavimo planai, ir daugelis posėdžių ir konferencijų juos svarsto — persvarsto ir tariasi tada rimtus darbus nudirbę. Taip išeina didžioji energijos dalis tiems, kurie pavargo veikti arba pasiklydo veikimo supratimuose. Susidaro plasnojančių, bet neskrendančių paukščių būriai.

*

PAVARGĘ NORĖTI ir siekti žino, kad gyvenime nevalia stovėti vietoje, nors ir plasnojant. Visuomeniniame nei asmeniniame, intelektualiniame nei moraliniame, kūrybiniame nei techniniame gyvenime. Žino tai, bet neturi noro judėti ir siekti pažangos — nebėra valios.

Daug yra šio pavargimo veikti ir norėti priežasčių. Viena — tai nusivylimas norais ir svajonėmis. Nevienam tokių stovi prieš akis dar neatvėsę faktai, kaip norai daugelį buvo klaidinę ir apgavę. Karštas noras, kad taip nebūtų, vertė tikėti, jog okupantas antru kartu į Lietuvą neateis. Noras buvo toks karštas, kad net dalis pogrindinės spaudos tokį tikėjimą palaikė ir padėjo apsigauti. Norai paskui vertė tikėti pareiškimais, kad okupantas per porą metų bus pašalintas. Norai gimdė tikėjimą, kuris pasirodė klaidingas. Ir tokio apvilto tikėjimo, neįvykusių norų akivaizdoje ne vienas apatiškai nusisuka nuo pačių norų ir siekimų — pavargsta norėti. Lig tol norėti dalykai jau nebetraukia, nebeuždega.

Kita priežastis — stipriau ima traukti gyvenimo patogumai, kai prie jų emigracijoje daugiau priartėta. Stipriau nei anie norai, lig tol vadinti idealais. Tarp laimimų gyvenimo patogumų vieniems "aptunka širdis", jie pasijunta "sotūs", o sotumas verčia dvasią snausti. Kiti — kaip alkoholikas, kuriam niekada negana alkoholio — patogumus pamėgusiam niekad patogumų neužtenka. Juo daugiau kuris tų patogumų įsigyja, juo labiau skundžiasi neturįs nei laiko nei piniginių išteklių neasmeniniams reikalams.

Pavargimas norėti ko nors kilnesnio veda į gyvenimo pažangos sulėtėjimą ir baigiasi sustingime.

Pavargę norėti žino, kad tai nėra gera. Viešai prisipažinti atitrūkus nuo gyvenimo pažangos jiems taip pat nėra malonu. Dėl to šventinėmis progomis pakartoja patriotinius sakinius apie partizanų pasiaukojimą, kalba apie Vytauto Didžiojo žygius, o prisiminęs savo praeities darbus, nulašina ir ašarą ir žada ateity aukotis — bet tik

ne dabar. Visi tie sakiniai ir sentimentai skirti sau pačiam nuraminti, nuo kitų ir savęs prisidengti, bet ne pasistiprinti naujiems darbams.

Pavargę norėti panašūs į pažeistus paukščius, kurie nukrito žemėn. Jiems skaudu, kai mato kitus dar skrendančius. Ramiau daros, kai jų nemato ir apie juos negirdi. Dar daugiau skaudaus nusiraminimo pajunta, kai ir kiti pakeliui iš aukštybių nukrinta. Vadinas, nebe vienas esu.

*

PAVARGĘ GALVOTI, jei turi energijos ir juda pirmyn, tai neturi kritikos jausmo savo keliui ir tejuda iš įsibėgėjimo, inercijos. Nepastebi naujų gyvenimo sąlygų, jose kylančių naujų idėjų ir naujų gyvenimo bei kūrybos formų, kuriomis reiškiasi pažanga.

Jei jie veikia visuomeninėj srityje, jie sustingsta prie idėjų ir organizacinių formų, kurias buvo paveldėję iš savo pirmatakų ar laimėję savo jaunystėje. Net jaunystėje buvę "revoliucionieriai" gali sustingti prie savo laimėjimų ir virsti konservatyvios dvasios reiškėjais.

Jei jie veikia kūrybinėje srityje, jie kartoja savo pradėtus kūrybinius užsimojimus, kuriais buvo laimėję talento pripažinimą, virsdami savo pačių sekėjais.

Pavargęs galvoti netenka sveiko kritikos jausmo ir kitam. Nesistengdamas kito suprasti (nes tam reikia galvoti, o galvojimas reikalauja ne tik sugebėjimo, bet ir didelės energijos) iš anksto pasmerkia kito jieškojimus ir suradimus, kurie atrodo nesutampa su jo turimais ir išpažįstamais.

Pavargęs galvoti yra pats sau nuoseklus, jei savo mintį laiko neginčijama tiesa ir visą savo energiją skiria savo minčiai išlaikyti gyvenimo viršuje. Tik būdinga, ją nori išlaikyti ne tiek pats ta ideja gaivindamasis ir kildamas savo asmenybe į aukštį bei nauja kūryba reikšdamasis, kiek kitus stengdamasis nutraukti ir nuspausti žemyn. Maironio žodžiu tariant, bėgdamas kartais net į aukštuosius slenksčius, kad sudraustų jam nepatinkamos idėjos autorius ir išpažinėjus.

Jei tremtyje tarp pažangos ir rutinos pavargęs galvoti bus skatinamas atgyti, pasitempti, veržtis pirmyn; jei bus nurodytas jo minties ar organizacijos sustingimas ir dėl to įsiveisusi negerovė, jis visai nuoširdžiai jausis skriaudžiamas ir ims piktintis nerimo kėlimu, ramybės drumstimu, idealų išdavimu.

Patogu yra ir eiliniam piliečiui susidaryti stabus ir juos garbinti, kada tie stabai nereikalauja jokios tikros aukos, energijos, o tik paplojimo, nusilenkimo ir pasveikinimo. Patogu turėti iliuziją, kad yra kas už tave rūpinasi ir atpalaiduoja tave patį nuo rūpesčio galvoti ir veikti. Matyti, kad nuo iliuzijos nuima kaukę ir tavo iliuziją sugriauja, nemalonu ir nepageidaujama, nes žvilgsnis į tikrovę be kaukės gali parodyti, kad nėra kas už tave rūpinasi. To pajutimas pareikalaus nerimo, pastangų ir darbų. O pavargęs galvoti ir dar veikti ir pasiilgęs ramybės to nemėgsta. Anot Ibseno, geriau pasirinks gyventi mele, bet kad tik nereiktų pačiam galvoti ir veikti, o juo labiau kovoti su piktu.

Jie panašūs į paukščius, virtusius naminiais paukščiais, neskrendančiais, šiokio ar tokio šeimininko paberiamu trupiniu besimaitinančiais. Keistuoliai jiems atrodo tie paukščiai, kukurie tebeplasnoja, o kenksmingi, kurie skrenda pirmyn.

Pavargusio galvoti kelias veda į stagnaciją — visuomeninę, kūrybinę, moralinę. Jo energija skirta tai stagnacijai pratęsti. Tačiau jei naujos idėjos prasiveržia į gyvenimą ir laimi daugelio dėmesį, tie pavargę galvoti gali ilgainiui pratarti: mes gi seniai taip galvojom ir veikėm, kaip jūs tik dabar sakot; ir jeigu jūs apie mus kitaip sakot, tai mus skriaudžiat... Negalima ir už tai įtarti jų nenuoširdumu, nes teisingai atstatyti praeities faktus reikia ne tik geros valios, bet taip pat įtempti protą bei atmintį, o jie — galvoti pavargę.

*

TEISIŲJŲ PAVARGIMAS reiškiasi visose srityse tarptautiniame, tautiniame, asmeniniame gyvenime.

Dėl to pavargimo laisvoji Europa stengiasi užsikimšti ausis, kad negirdėtų pavergtųjų balso, ir užsiimti akis, kad nematytų, kokis likimas jos laukia. Dėl pavargimo ar galvoti ar veikti nusileidžia neteisiųjų agresijai ir eina į kompromisus, kad tik jiems būtų šiam momentui ramybė. Dėl pavargimo galvoti ir pramatyti gyvenimo eigą Europos tautos nestengia imtis racionalių žygių, kad išsivaduotų nuo tautinio egoizmo, atsisakytų kolonizacinio kitų išnaudojimo, sukurtų vieningos Europos jėgą, pagrįstą teisingumu, laisve, socialine pažanga.

"Mūsų pavojingiausi priešai yra ne tie, kurie pelnosi iš dabartinės sistemos — skelbė 1954 m. birželio mėn. Prancūzijoje "Rassemblement National" proklamacija, — bet abuojumas,

rezignacija, indiferentiškumas tautos, kurią demagogija nuvargino, skandalai atbukino ir kuri traukiasi į savo privatinį egoizmą ir telkiasi tik į kovą dėl savo kasdieninės duonos".

O vokiečiai, šiemet pradėdami sąjūdį už savo žemių išlaisvinimą, išėjo su tvirtais įsitikinimais, kad *"nugalėti širdžių tingumą yra pirmutinis ir paskutinis Vokietijos žmonių uždavinys"*. Ir jei pasiseks milijonų širdis sušildyti ir sukelti, tai bus galima sakyti, kad pasisekė sukelti sąjūdį, ir tada nebus baimės dėl sujungimo. Didysis pavojus, kuris turi būti nugalėtas, yra tas, kad Vokietijos susijungimo žodis neturi virsti šūkiu, pigiai vartojama fraze, bet šito žodžio išvidiniai ir išoriniai įpareigojimai visada turi būti gyvi ir iš naujo palaikomi... Ne, šitas tautos sąjūdis už sujungimą nesiremia tuo, kad drungna širdim įkištum pinigėlį į aukų dėžės plyšį. Tuo dar nieko nepadarysi ... Jis remiasi ne pinigu, bet žmonių nusistatymu ... Vokiečių visa tauta turi būti susijungimo minties pagauta". Ir džiaugiasi, kaip tokiam reikalui išnyko visos partinės linijos, opozicijos mintis bei veiksmas susiliejo su pozicijos ...

Savame emigraciniame gyvenime dėl pavargimo sunku mums išsivaduoti iš nerealios minties, iliuzijos, vardan kurios vieni su kitais realiai rungiamės; vardan kurios bėgame savo bylos spręsti pas svetimuosius; vardan kurios deklamuojame žodžius apie tautinę vienybę, nors ne jos norime. Ir mes vienas su kitu imame kovoti tais metodais, kuriuos kartoja mūsų tautos priešas. Kai juos vartoja tas priešas, protestuojame ir prašom pasaulį pakelti balsą. Kai pakelia balsą prieš tos rūšies agresijos metodus, mūsų vartojamus, sodinam tą protestuotoją į vieną suolą su bolševiku... O tai vis dedas dėl to, kad nedrįstame imti gryną realybę ir iš jos iššeidami vertinti padėtį, nustatinėti laisvinimo, tautinio išsilaikymo ir tarpusavio santykiavimo uždavinius bei metodus. Dėl to paties pavargimo nepaslenkam prisiimti naujų organizacinių formų tautinei bendruomenei, parapiniam darbui. Rungiamės vis dėl formų, dėl indų, užuot pilstę į juos dvasinio gyvenimo turinį ir jį gausiai dalinę labai ir labai trokštantiems, kad nepavargtų.

Bendras pavargimo reiškinys gauna dar specifinės grėsmės emigracijai, nes emigracija visada yra linkusi atitrūkti nuo realybės. Emigracijos pirmame tarpsnyje suklesti kūrybinis

veiklumas, kaip nuskinto žiedo prasiskleidimas karštame vandenyje. Paskui ateina kūrybinis nusilpimas sykiu su tarpusavio kaltinimu dėl to nusilpimo. Dar paskiau ateina visuotinis aprimimas sykiu su nesidomėjimu ir apatija visuomeniniams reikalams. Ir pagaliau priartėja tautinė ir kūrybinė mirtis.

Paliekant šalyje europinio pavargimo plotą ir pastangas juo nusikratyti, dėmesį traukia daugiau siauras lietuviškas gyvenimas jo emigracinio kelio akivaizdoje. Tačiau vargiai bėra prasmės toliau analizuoti pavargimo ženklus. Jų ras kiekvienas visose organizacijose, asmenyse ir pačiame savyje. Bet lygiai ras ir nemaža žmonių tose organizacijose ir neorganizacijose, kurie herojiškai nepasiduoda pavargimui. Jais ir remiasi pasipriešinimas emigracijos logikai ir didžioji gyvenimo pažangos dalis.

*

KONSTRUKTYVINĖS IŠVADOS visada prašosi padėties analizė, nes viena analizė tegali silpninti dvasią.

Gal nebus Pijaus XII mintis piktnaudojama, jei, konstruktyvinės išeities bejieškant, bus atsigręžta ir lietuviškajam reikalui į spaudos perduotą to paties kreipimosi mintį: *nusikratykite bet kurio pavidalo palūžimu.*

Palūžimas tai pavargimo vaisius. Nusikratyti palūžimu reiškia atgauti pavargime nusilpusias galias, intelektualines, moralines, socialines, kūrybines. Geriausia, kai iki palūžimo neprieina. Bet tai pasiekiama nepaprasta žmogaus įtampa tas galias treniruojant. Metų pradžioje buvo aprašytas Amerikos lakūnas, kuris lėktuvo avarijos ištiktas, penkias dienas ir naktis neprisileido miego, nes žinojo: sykį užmigsi tose sąlygose — daugiau nebepabusi. Sykį atitrūksi nuo visuomeninės ir kūrybinės gyvybės, sunku bus ją atgauti.

Kad "neįmigtume", yra daug būdų sau dvasios galioms treniruotis ir sykiu kitiems gera daryti. Tesustosim prie tų, kuriose lyg kryžkelėse dažnai suabejojam ir gundomės netikra kryptimi.

(1) Visi dylame "duoniniame" darbe ir išvargę jame gundomės po darbo "pasilsėti" — niekur kitur neiti ir nedalyvauti. Tai pradžia leidimosi į dugną. Prieš tą nusiteikimą paskutiniais energijos likučiais reikia pastatyti pasiryžimą *išsilaikyti žmogiškosios vertybės paviršiuje,* susirišus su juo dvejopais ryšiais — kūrybiniais (rašytojai, dailininkai, muzikai, profesijoje besitobulinantieji), kurie bręsta ir stiprėja asmens vie-

natvėje, arba visuomeniniais, kurie tarpsta asmens buvimu bendruomenėje.

Buvimas ir dalyvavimas kolektyve, pasidalinimas su jo nariais mintimis duoda dvasiai paskatų išnaujo dvasine gyvybe suliepsnoti; panašiai kūrybinio gilumo ir tyrumo duoda menininkui susitelkimas vienatvėje.

(2) Antra vertus, organizmas laikomas nebesveikas, kai jo tos ar kitos liaukos nenatūraliai išauga. Nesveika taip pat, kai žmogaus visuomeninis ryšys per daug išsiplečia ir visus kitus asmens reikalus nustelbia. Perdidelis susirišimas su bendruomene, bėgiojimas iš vieno posėdžio į kitą, iš organizacijos į organizaciją nesveikas, kaip ir visai to ryšio nebuvimas. Buvimas ir reiškimasis daugely organizacijų uzurpuoja žmogų vienašališkai, jį padaro nebevaisingą organizacijai ir sau. Prieš tai reikia pastatyti siekimą *susitelkti mažesniame kieky organizacijų,* kur jis reikštųsi ne tik buvimu, bet ir veikla iš visos dvasios.

Tai turi suprasti organizaciniai kolektyvai ir susirasti naujų žmonių, veikimą išdėstyti ant daugelio pečių, ypačiai vis jaunesnių ir jaunesnių. O jeigu nesusiranda tokių žmonių, tai yra vienas iš ženklų, kad organizacija yra neprasminga, kad jos visuomeninis veikimas yra iliuzija.

(3) Nors pasikeitimas nuomonėmis, arba diskusija, yra naudinga palaikyti visuomeniniam ryšiui, tačiau ji netenka pozityvios prasmės, kada virsta sportu — noru ne tiesą surasti, bet oponentą nurungti. Diskusija naudinga ir prasminga tiek, kiek ji padeda susivokti tikrovėje, išsivaduoti nuo iliuzijų, stabų garbinimo ir atsiremti tvirtai žemėje. Kur geros valios nėra, diskusija nustoja prasmės. Sofistinis žaidimas sąvokomis, neatremtomis į tikrovę, gal įdomus, kol jis vyksta. Bet jis palieka kartumo nusedų. Jis tik gilina skilimą ir greitina tremties likimo vieno tarpsnio vyksmą. Ginantis nuo to vyksmo ir mėginant jį pristabdyti, reikia *prieš diskusiją, vedamą neapykanta dvasios oponentui nurungti, pastatyti diskusiją, vedamą kooperavimo dvasia, tiesai surasti.*

Jei tai negalima, prasmingiau yra visai nesileisti į diskusijas, į tuos pasikalbėjimus, pasiaiškinimus ir išsiaiškinimus ir eiti savo pozityviu keliu. Geriau tuo atveju tenkintis išklausius kito, pasakius savo mintį, ir tegul kiekvienas gyvena savo "tiesa". Gyvenimas parodys,

katra tiesa labiau įprasmina jos išpažinėją, formuoja jo paties gyvenimą ir, tik pro jo asmeninį gyvenimą bei veiklą atsispindėdama, veikia kitus. Idėja koncentruotai veikia ne tiesiogiai susitikdama su žmogum, bet lūždama pro kitą žmogų, kaip saulės spindulys uždega, lūždamas stiklo židiny.

(4) Veikimas, kuris tesireiškia, kaip Vaižganto Rapolo Geisės, tijūno, paraginimais, pabarimais, komanda kitiems, mūsų sąlygomis nėra sveikas. Nesveika taip pat manyti, kad visuomeninę pareigą ir teisę teturi "veiksniai" ir kad mes jau atliekame savo visuomeninę dalį, tepabardami juos ir telaukdami, kad jie vieni dirbtų. Ir jeigu jie neveikia ar blogai veikia, tai laikome save juo labiau išteisintus. Ana, Vlikas su Lozoraičiu kovoja, taigi neduosiu Balfui aukos vaikų vasaros stovykloms — aiškino vienas patriotas Balfui laišku.

Prieš tokį laukimą, kad kiti dirbtų, reikia pastatyti *nusiteikimą pozityviu darbu pačiam reikštis,* nepaisant, kaip ir kas kitas besireikštų. Prieš vaižgantinį šūkaujantį komanduojantį Geišę reikia pastatyti taip pat vaižgantinį Mykoliuką, kuris pats verčia vagą po vagos, tijūno, vadinas, veiksnio, paraginimų nelaukdamas.

Neįmanoma patikrinti, ar kolektyvinė, veiksnių, ar individualinė iniciatyva yra daugiau nuveikusi net Lietuvos laisvinimo ir lietuvybės išlaikymo darbe. Tačiau ta organizacija yra Lietuvai labiau nusipelniusi, kuri davė ar duoda daugiau žmonių, atliekančių visuomeninius uždavinius individualiai.

(5) Ankstesniame skirsnyje turėta mintyje ne tik tie, kurie sąmoningai ir apsisprendę aukoja savo gyvybę Lietuvos reikalui. Priskiriami čia ir tie, kurie apie Lietuvą knygą parašė, straipsnius svetimoj spaudoj paskelbia, pranešimus svetimiesiems daro, suvažiavimuose dalyvauja, laiškeliu kongresmanui, senatoriui, laikraščiui..., apie Lietuvą žodį tarusiam, dėkoja; tuo ar kitu klausimu savoj spaudoj pozityviai atsiliepia, bent laiškeliu kuriam reiškiniui pritaria ar pasmerkia, dalyvauja valdyboje, komisijoje, išplatina laikraščio kelis egz., nuperka lietuvišką knygą, pamoko vaikus lietuviškai paskaityti, padainuoti, aplanko ligoj ar nelaimėj seną ar naują lietuvį, prisideda prie užjūriuos likusių arba ir čia varge atsidūrusių draugų parėmimo... Tai smulkūs darbai, kurie garso neduoda, bet jais remiasi gyvenimo pažanga, nes, anot Turgenevo, susivėlusiam vaikui plau-

kus iššukuoti yra pasiaukojimas, ir didelis pasiaukojimas, kuriam nedaugelis ryžtas. Tai yra konkrečioji šios dienos programų programa, kurios vykdyme dingsta partijų spalvos.

Tai yra darbų veikimas, kurį reikia pastatyti prieš žodžių veikimą. Tai kasdieninis veikimas, pastatytinas bent šalia šventadieninio iškilmingo veikimo bei kalbų.

Lygiai ir tose šventinėse apeigose tuščiavidures frazes apie pažadus "išsirikiavusiomis gretomis su plevėsuojančiomis vėliavomis žygiuoti į Lietuvą"... reikia pakeisti paprastesniu žodžiu, kuriame būtų daugiau realybės. Tuo realumu tartas žodis surastų artimesnio intymesnio ryšio su klausytojo dvasia ir ją naujai paskatintų galvoti, norėti, veikti ir kovoti.

*

Emigracijos klystkeliuose ar ne šitomis gairėmis vadovaujantis bus sutaupyta dvasios energija, reikalinga palaikyti bet kuriai kūrybai ir pažangai?

Ar ne jos daugiau pozityvių vaisių duos laisvinimo ir lietuvybės išlaikymo darbe?

Ar ne jos sėkmingiau palaikys tarpusavio sugyvenimą ir duos tvirtą atramą pajėgiam šviesios ateities tikėjimu grįstam kovos sąjūdžiui?

Taigi ar ne jos apsaugos emigraciniame likime nuo per ankstyvo pavargimo?

Ginkluojantis didelei gyvenimo kovai reikalinga ne puikybės, bet nuolankumo, ne neapykantos, bet tolerancijos, ne kultūrinio išsilepinimo, bet iškilimo į aktyviosios kultūros viršūnes, kad iš jų galėtų būti aprėptos dvasiniu žvilgiu dar platesnės padangės. Bet nuolankumas toli gražu nereiškia atsisakymo nuo kovos su tuo, kas yra bloga, kaip lygiai tolerancija nereiškia pataikavimo, indiferentizmo ir principų išsižadėjimo, kaip kad tikras kultūringumas nereiškia prabanginio buržuazinio gyvenimo sutvarkymo.

Stasys Šalkauskis

Siekdami palaikyti išeivijoje gyvą valstybinę mintį, kad tremties lietuvio valstybinė sąmonė neblanktų, o ypatingai norėdami būti paskata jaunajai kartai susimąstyti ties būsimosios Lietuvos klausimais ir pergalvoti jų sprendimą, spausdiname LFB Visuomeninių Studijų Biuro ateities demokratinės Lietuvos sąrangos svarstymus.

Tai yra tęsinys tų svarstymų, kurie yra spausdinti "Į Laisvę" 1943-1944 m. Jų pagrinde yra tezė, kad ateities Lietuvos sąrangoje demokratija būtų visur esąs ir viską tvarkąs šeimininkas, o ne tik iškilmių svečias.

Nr. 2 (39) buvo svarstoma, kaip demokratijos principas įgyvendinti kultūros srityje, kad tinkamai būtų pagerbti visų piliečių pasaulėžiūriniai įsitikinimai.

Nr. 3 (40) pradėta svarstyti, kaip demokratijos principas įgyvendinti ūkio srityje, kad kuo tiksliau būtų suorganizuota ūkinių gėrybių gamyba ir kuo teisingiau jos būtų paskirstytos tarp valstybės piliečių. Pastarasis klausimas baigiamas svarstyti šiame Nr. 4 (41).

Į pilnutinę demokratiją (3)

ŪKIO TARPININKAI

(a) *Prekyba.* Krašto ūkinės gėrybės vietinį ar užsieninį vartotoją pasiekia per prekybos organizaciją. Prekybinės įmonės, be grynai ūkinės reikšmės, turi ir socialinės, nes tarnauja žmogaus reikalams aprūpinti.

Vidaus prekybos tinklo uždavinys yra kuo pigiau vykdyti prekių pristatymą vartotojui. Tam pirmiausia reikalinga iš prekybos organizacijos išjungti nebūtini tarpininkai. Juo tobulesnė bus prekybos organizacija, juo bus trumpesnis ir tiesesnis, taigi ir pigesnis gaminio kelias nuo gamintojo į vartotoją.

Praeityje lietuvis permaža yra domėjęsis prekybos ūkiu. Ateities Lietuva šioje ūkio srityje daug ką turės pradėti nuo pamatų. Vienas iš didelių prekybos organizacijos uždavinių bus išugdyti lietuvio prekybininko tradicijas, profesinę etiką, prekybinį sąžiningumą, tiesumą, paslaugumą.

Mūsų tarptautinės prekybos organizacija, turint prieš akis

tarptautinio ūkinio apsijungimo pastangas ir ryšium su tuo galimas tarptautinių mainų naujas sąlygas, turės būti labai apsukri, lanksti, kompetentinga. Nors Lietuvos ūkinių santykių su kitais kraštais tikslas visada pasiliks tas pats, kaip buvęs, — palankiausiomis sąlygomis kituose kraštuose pirkti savajame krašte negaminamų ūkio gėrybių ir palankiausiomis sąlygomis parduoti kitiems kraštams savųjų gaminių perteklių tautos pajamoms padidinti, — betgi ūkiškai apsijungusių Europos regionų ar net kontinentų galimas laisvų tarptautinių mainų kelias pareikalaus iš mūsų tarptautinės prekybos organizacijos ne tik surasti palankiausias pirkimo-pardavimo rinkas, bet ir nuolat budėti, kad Lietuvos ūkio kryptis derintųsi su kitų kraštų ūkio raida ir kad Lietuvos gaminiai savo lygiu ne tik neatsiliktų, bet ir pralenktų savo varžovų gaminius.

Ūkiui ir rinkoms tirti steigtinas specialus institutas.

(b) *Valiuta ir kreditas.* Krašto ūkinei gerovei kilti yra būtinas valiutos pastovumas. Lietuvos piniginio vieneto santykis su kitomis valiutomis turi lengvinti Lietuvos ūkinius mainus su kitais kraštais. Valiutos tvarkymas turi skatinti krašto ūkinę gamybą.

Krašto atstatymui ir krašto ūkio gamybiniam pajėgumui išvystyti reikalingas kreditas. Ypatingai turi būti išplėstas ilgalaikis kreditas žemės ūkiui, pramonei, statybai.

Ūkiui krediuoti plačiu mastu pritrauktinas užsieninis kapitalas.

Pirmiausia turės būti pritrauktas ūkio atstatymui finansuoti tarptautinis kapitalas. Tačiau jokiu atveju užsieninis kapitalas negali turėti pirmenybės prieš krašto kapitalą ir jokiu atveju užsieninis kapitalas negali būti imamas monopolinių koncesijų kaina.

Ypatingai skatintinas išeivijos kapitalų investavimas į Lietuvos ūkį.

Išeivijos kapitalui patraukti turi būti sudarytos palankiausios sąlygos.

(c) *Mokesčiai.* Jų uždavinys yra duoti valstybei pajamų, veikti krašto ūkio vystymąsi, lyginti ūkines naštas. Socialiniu požiūriu teisingiausi yra tiesioginiai progresyvūs pajamų mokesčiai.

Skriaudingi yra masinio vartojimo prekių akcizo mokesčiai. Juos moka prekių vartotojas. Masinių vartojimo prekių, kaip degtukai, druska ir pn., vartotojas yra kiekvienas krašto gyventojas, nežiūrint, kokios jo

pajamos bebūtų. Taigi visokius akcizo mokesčius didžiąja dalimi turi sumokėti ne žmogaus pajamų dydis, bet jo būtini pragyvenimo reikalai. Kad ir labai nepasiturinti gausi šeima akcizo mokesčių turi sumokėti apie tiek pat, kaip turtuolis. Socialinė demokratija tokios neteisingos mokesčių sistemos negali toleruoti.

Bet akcizas yra pateisinamas ir reikalingas prabangos prekėms ir prekėms, kurios vartojamos ne iš reikalo, bet iš pomėgio, kaip alkoholis, tabakas ir pn.

(d) *Susisiekimas.* Vienas iš reikšmingų ūkio tarpininkų yra krašto susisiekimo tinklas. Tiesa, krašto keliai tarnauja ne tik ūkiniams tikslams, bet pagrindinė susisiekimo reikšmė yra ūkinio pobūdžio.

Susisiekimo tinklas turi vienodai apimti visą kraštą. Pagrindines susisiekimo linijas sąlygoja tarptautinis tranzitas, krašto pramonės centrai, pajūris ir valstybės sostinė. Susisiekimo tinklas turi būti taip sutvarkytas, kad visi Lietuvos pakraščiai būtų surišti su sostine ir su pajūriu. Sostinės susirišimas su pakraščiais įgalins pastaruosius pasinaudoti tais kultūros dalykais, kurie paprastai teužtinkami krašto sostinėje. Tatai bus ypatingai svarbu Vilniaus kraštui, kurio ūkinis, dar labiau kultūrinis asimiliavimasis ateities Lietuvai sudarys nemaža rūpesčio. Krašto susisiekimo tinklo bendroji kryptis pajūrio link yra svarbi ne tik ūkiui, bet ir mūsų tautos dvasiai. Ateities Lietuva turi sudaryti visas galimas sąlygas mūsų tautai jei jau ir netapti jūrų tauta, tai bent artimai su jūra susigyventi ir jūrų tautos savybių išsiugdyti.

DARBAS IR UŽDARBIS

Darbas yra žmogaus fizinių bei dvasinių jėgų veikimas ką nors pagaminti. Tačiau toks žmogaus veikimas yra neatsiejamas nuo žmogaus asmens. Dirbdamas žmogus veikia kaip asmuo. Žmogaus darbo ryšys su žmogaus asmeniu yra esminis. Todėl žmogaus darbas nėra prekė įprastąja prasme. Žmogaus darbo esminis ryšys su žmogaus asmeniu išskiria žmogaus darbą iš įprastinių prekių kategorijos.

Žmogaus darbas turi būti matuojamas ne vien tik ūkiniu matu.

Neteikdama žmogui gyventi pakankamų sąlygų, pati gamta spiria žmogų dirbti, pasidirbti ir užsidirbti viską, ko žmogiškajam gyvenimui reikia. Žmogus pats savo protu ir savo rankomis stato savą pasaulį.

Darbas tad yra vienintelis tikras žmogaus apsirūpinimo šaltinis.

Be darbo žmogaus vertas apsirūpinimas yra neįmanomas. Dar labiau be darbo neįmanomas sveikas socialinis gyvenimas. Kas gyvena nedirbdamas, tai iš tikrųjų gyvena svetimu darbu. O gyvenimas iš svetimo darbo yra parazitinio pobūdžio ir griauja pačius socialinio gyvenimo pagrindus. Žmogus turi pareigą įsijungti į pasaulio apvaldymą. Antra vertus, pati socialinė ir ūkio santvarka turi pareigą patikrinti žmogui darbo galimybę.

Socialinė demokratija kiekvieną darbingą įpareigoja darbui ir kiekvienam darbingajam patikrina darbo galimybę.

Kadangi viskas, ko žmogaus gyvenimas privalo, kyla iš darbo, todėl darbas socialinėje sąrangoje stovi augščiau už tai, kas iš jo kilę. Kiekvienas ūkio gaminys yra trumpesnio ar ilgesnio, sunkesnio ar lengvesnio, sudėtingo ar nesudėtingo darbo vaisius. Taigi darbas yra visų ūkinių gėrybių versmė.

Kapitalas yra daugelio veiksnių objektyvuotas darbas. Tačiau pats darbas, kaip tiesioginis žmogaus reiškimasis, — fizinis ar dvasinis, — yra augštesnė vertybė už kapitalą. Todėl

socialinė demokratija vykdo darbo pirmenybę ūkyje.

Socialinė demokratija visų pirma atsižvelgia į dirbantįjį žmogų, į darbo sąlygas, į uždarbį, į poilsį. Kapitalo apyvarta turi būti palenkta žmogaus darbo pirmenybei. Todėl socialinė demokratija reikalauja darbovietes įrengti taip, kad jos patenkintų dirbančiųjų sveikatos ir gyvybės saugumo reikalavimus, kad fabrikų statyba būtų pritaikyta ne tik gamybos procesui, bet ir gamybą vykdančiam žmogui. Todėl gamybos technikai tobulėjant turi būti trumpinama darbo diena ir darbo savaitė. Jeigu technikos pažanga įgalina gamybos tempą padidinti ir apsirūpinti per trumpesnį laiką, tai toks gamybos laiko laimėjimas turi trumpinti darbo valandas, kad darbininkui liktų daugiau laisvalaikio savo šeimai ir kultūros reikalams.

Socialinė demokratija kiekvienu atveju reikalauja, kad dirbančiojo fizinėms bei dvasinėms jėgoms atnaujinti būtų skirtas pakankamas laisvalaikio minimumas. Laisvalaikio problema yra viena iš svarbiųjų socialinės demokratijos problemų. Ji turi būti tinkamai praktiškai sutvarkyta. Laisvalaikis dirbančiajam turi būti tikro atsigavimo proga.

Socialinė demokratija reika-

lauja, kad moters darbas būtų vienodai atlyginamas, kaip ir vyro. Yra neleistinas išnaudojimas mokėti moteriai pigiau tik dėl to, kad ji moteris. Jeigu moteris yra priversta uždarbiauti, ji turi gauti tokį pat atlyginimą, kokį už tą patį darbą gauna vyras.

Tačiau *pagrindinis socialinės demokratijos siekimas dirbančiojo žmogaus reikalų atžvilgiu yra teisingas uždarbio nustatymas.*

Darbininkijos kova naujaisiais laikais esmėje yra ne kas kita, kaip kova už teisingą darbo atlyginimą. Bet uždarbis, kaip ir pats darbas, yra atremtas į žmogaus asmenį ir todėl nematuotinas vien ūkio matu. Uždarbis, kaip kad ir darbas, apsprendžiamas žmogaus reikalų. Kaip darbas nėra įprastinė prekė, taip ir uždarbis nėra tik darbo jėgos kaina. Uždarbis teisingas bus tik tada, kada jis bus pagrįstas dirbančiojo reikalų patenkinimu. Pačia savo prigimtimi uždarbis yra priemonė žmogui apsirūpinti pragyvenimu. Todėl uždarbio kiekis turi būti apskaičiuojamas ne pagal darbo rankų pasiūlos — paklausos taisyklę ir ne pagal dirbančiojo pagamintų gaminių kainą, bet pirmiausia pagal paties dirbančiojo reikalus. Šie reikalai yra sudėtingi. Jie apima patį dirbantįjį, jo profesijos bei kultūros reikalus, jo šeimos reikalus. Todėl apskaičiuojant uždarbį reikia imti pagrindan daugelį aplinkybių.

Dirbančiojo uždarbis turi būti tokis, kad jo užtektų tinkamai aprūpinti paties dirbančiojo ir jo šeimos reikalus.

Kalbant apie uždarbį, reikia skirti du dalyku: darbdavio mokamą darbo atlyginimą dirbančiajam ir socialinio aprūpinimo fondo mokamą dirbančiojo šeimai priedą. Jei dirbančiojo darbo atlyginimas, prašokęs savo minimalią normą, įvairuos pagal dirbančiojo darbo rūšį, profesinį pasirengimą, darbo stažą, sugebėjimus ir kitus asmeninius privalumus, tai minimaliosios atlyginimo normos visiems vienodo darbo ir vienodų pareigų darbininkams turi būti vienodos. Visi žmonės yra lygūs, visi gyvena toje pačioje žmogiškoje tikrovėje, visų reikalai maždaug tie patys. Kiekvienam reikalingas pakankamas maistas, tinkamas butas, tinkamas apdaras, knygos, laikraščiai. Visiems tad reikalingas vienodas minimalus darbo atlyginimas, kad galėtų savo bendriausius reikalus patenkinti.

Tačiau būtų neteisinga, kad nustatant minimalias atlyginimo normas, nebūtų atsižvelgiama dirbančiojo einamųjų parei-

gų, jo profesijos reikalų. Minimaliosios atlyginimo normos turi apimti ir profesijos bei pareigų reikalus. Dirbantysis turi būti įgalintas tinkamai eiti savo pareigas, neatsilikti nuo savo specialybės naujausių laimėjimų.

Minimalios darbo atlyginimo normos turi būti tokios, kad atlyginimo pakaktų dirbančiojo maistui, drabužiams, butui, kasdieniams kultūros ir profesijos bei pareigų reikalams.

Savaime suprantama, socialinio aprūpinimo fondo mokami šeimų priedai turi būti visiems vienodi, priklausomi tik nuo šeimos narių kiekio.

Be abejojimo, ir minimaliosios atlyginimo normos ir šeimų priedai priklausys krašto bendrosios gerovės lygio. Bendrajai krašto gerovei kylant, turi kilti ir minimalusis atlyginimas ir šeimos priedas. Krašto bendrosios gerovės lygis turi apspręsti visų reikalų patenkinimo lygį. Krašto ūkiškąja gerove turi naudotis visi, lygiai kaip kad krašto ūkiškieji nepritekliai taip pat turi būti visiems tautos sluogsniams galimai lygiai paskirstyti.

Tautos solidarumas varge ir laimėje yra ne tik dorinis, bet ir socialinis bei ūkinis principas, kurį socialinė demokratija turi vykdyti.

DARBAS IR NUOSAVYBĖ

Darbas ir nuosavybė yra du pagrindiniai ūkio veiksniai. Esmėje nuosavybė kyla iš darbo, — individualinio ar sutelktinio, — tačiau savo ruožtu ji gamybos pavidalu sąlygoja ir patį darbą. Socialinė demokratija darbą ir kapitalą derina, nes tik jų abiejų darni sąveika gali patikrinti socialinę taiką ir krašto ūkinę gerovę.

Darbo ir kapitalo dermė yra krašto ūkinės gerovės ir socialinės taikos pagrindinė sąlyga.

Darbo ir kapitalo sandoros pagrindai labai teisingai yra išreikšti taisykle: "nec res sine opere nec opus sine re existere potest" (nei kapitalas negali būti be darbo, nei darbas be kapitalo). O abudu darnioj sąveikoj turi tarnauti žmogaus reikalams.

Darbo ir kapitalo darniam bendradarbiavimui pasiekti viena iš sąlygų yra darbininkų bendrininkavimas darbdaviams įmonę tvarkant.

Darbas turi organiškai susijungti su kapitalu ne tik darbo atlyginimo pavidalu, bet ir darbininkams bendrai su savininkais kompetentingai sprendžiant įmonės veikimo reikalus.

Darbo ir kapitalo santykių įtampa kyla ne dėl to, kad dir-

bama svetimam ir svetimomis gamybos priemonėmis. Darbas svetimam ir svetimomis gamybos priemonėmis savaime nėra nei blogas, nei išvengiamas. Bloga yra tai, kad gamybos priemonių nuosavybė, iš vienos pusės, dažnai yra visiškai nuasmenėjusi ir anonimiška, iš antrosios — darbininkija nepasitiki įmonės vadovų sugebėjimais, jų gera valia darbininkų atžvilgiu. Dirbti svetimam ir svetimomis gamybos priemonėmis, kai pasitikima savininko sugebėjimais vadovauti, darbininkui netaip prieš širdį. Bet kai nėra pagrindo pasitikėti, kai dirbantieji įmonės vadovybėje mato tik tam tikrą biurokratinį aparatą, atsiranda darbo ir kapitalo įtampa, dirbančiuose sukyla nepasitikėjimas; jie nori, kad įmonės tvarkyme dalyvautų ir jų aplinkos žmonės, kurių sugebėjimais ir gera valia jie pasitiki.

Nenatūralus dirbančiojo atskyrimas nuo gamybos priemonių kelia darbo ir kapitalo santykių įtampą.

Tą atskyrimą dirbantieji išgyvena ne ta prasme, kad jie nėra nuosavybės dalininkai, bet ta prasme, kad jie, negalėdami įžvelgti į įmonės tvarkymą ir jame dalyvauti, negali nugalėti savo įtarimo, kad savininkai juos skriaudžia ir išnaudoja. Todėl reikia panaikinti šią žalingą gamybos priemonių nuosavybės ir darbo skirtybę. Darbininkas nori ir turi gauti teisę reikšti savo valią įmonės reikalais. Darbininkas teisingai nenori būti tik tvarkomas bei aprūpinimas objektas. Jis nori būti atsakingas ir atitinkamais atvejais sprendimuose dalyvaująs subjektas. Įmonės rutina, darbo drausmė neturi būti darbininkui iš šalies primesta, bet turi išaugti iš pačios įmonės darbo bendruomenės. Išmintingai organizuota įmonės darbo bendruomenė gali sėkmingai pašalinti daugelį vietinių sunkumų ir praskaidrinti įmonės darbo ir kapitalo santykius. Todėl reikia leisti dirbantiesiems patiems tiesioginiu būdu įsijungti į įmonės vadovavimą, pažvelgti į jos gamybos apyvartos eigą, tarti savo saistantį žodį įmonės veikimo reikalais.

Darbininkų bendrininkavimas įmonių tvarkyme yra viena iš būtinų prielaidų darbo ir kapitalo sandorai.

Savaime suprantama, kad platesni atskiros įmonės darbo ir kapitalo santykiai ir apskritai ūkinės problemos turi būti kompetentingesnių dirbančiųjų ir savininkų bendrų institucijų bendrai sprendžiami.

SOCIALINĖ ŪKIO SAVIVALDYBĖ

(a) *Profesinė ūkio bendruomenė.* Bendras darbas kelia žmonėm nemažiau bendrų reikalų, kaip kad bendra gyvenamoji vieta. Bendras darbas, ypatingai bendra darbovietė jungia žmones į tam tikrą darbo bendruomenę:

per įmonės darbo bendruomenę į profesinę ūkio bendruomenę

Tie patys uždaviniai, kuriuos atskiros įmonės rėmuose vykdo įmonės darbo bendruomenė, atskiroje ūkio šakoje tenka atlikti profesinei ūkio bendruomenei. Taigi profesinė ūkio bendruomenė yra labai svarbus socialinio bei ūkinio gyvenimo veiksnys. Profesinei ūkio bendruomenei turi rūpėti ne tik atlyginimo politika, ne tik darbininkų teisės ir reikalai, bet ir krašto bendroji ūkinė gerovė, kurioje kryžiuojasi įvairių socialinių bei ūkinių jėgų interesai: ne tik darbo, bet ir kapitalo, ne tik darbininkų, bet ir savininkų, ne tik gamintojų, bet ir vartotojų, ne tik krašto ūkio, bet ir tarptautinio ūkio. Profesinei ūkio bendruomenei turi rūpėti ne tik gamyba, bet ir gaminių realizavimas, derinant ir pačią gamybą ir gaminių realizavimą su bendrąja krašto ūkio programa ir bendrąja ūkine gerove. Nors atskiros krašto ūkio šakos veikia savarankiai, bet jos turi derintis tarpusavyje ir su bendrąja krašto ūkio programa. Nė viena krašto ūkio šaka, laisvai vykdydama savo uždavinius, negali visiškai atsipalaiduoti nuo viso krašto ūkio krypties uždavinių, kaip lygiai ir nuo tos ūkio šakos tarptautinės raidos.

Be to, profesinei ūkio bendruomenei turi rūpėti savosios ūkio šakos prieauglio profesinis paruošimas, profesinė etika, darbo sąlygos, minimaliosios atlyginimo normos, laisvalaikio tinkamas išnaudojimas.

Profesinė ūkio bendruomenė yra pašaukta savo srityje derinti darbą ir kapitalą, taip pat ir kitas ūkinio gyvenimo priešybes, kad ūkinis veikimas vyktų visų ūkio veiksnių darnioje sąveikoje bendrosios krašto ūkinės programos rėmuose, įstangiai keldamas krašto ūkinę gerovę.

Profesinė ūkio bendruomenė apjungia ir darbininkus ir savininkus, kaip kad įmonės darbo bendruomenė. Profesinė ūkio bendruomenė yra visos betkurios ūkio šakos organiška bendruomenė, apimanti ir darbą ir kapitalą. Klasės yra socialinio bei ūkinio gyvenimo faktas. Ir jei tų klasių negalima panai-

kinti, tai galima ir reikalinga jas derinti.

Vienas iš profesinės ūkio bendruomenės uždavinių — išveisti iš ūkio santykių klasių kovą ir ugdyti klasių bendradarbiavimą bei solidarumą, kuriant visų klasių bendrą ūkinę gerovę.

(b) *Profesinės ūkio bendruomenės organizacija.* Profesinei ūkio bendruomenei organizacinį pavidalą turi suteikti socialinės ūkio savivaldybės organizacija.

Duoti profesinei bendruomenei ne tik sveiką pozityvų turinį, bet ir tinkamą organizacinę išraišką yra vienas iš pagrindinių socialinės demokratijos uždavinių.

Profesinis susiorganizavimas lig šiol ir savo turiniu ir savo pavidalu buvo daugiau darbo ir kapitalo kovos išraiška, užuot buvęs jų sandoros pagrindu. Šių ydų nebuvo išvengusios ir tos mūsų socialinės ūkio savivaldybės užuomazgos, kurių prekybos, pramonės, amatų rūmų, žemės ūkio rūmų, darbo rūmų pavidalu turėjome laisvojoje Lietuvoje. Ateities Lietuva socialinės ūkio savivaldybės organizaciją turi grįsti darbo ir kapitalo derme, turi ją išplėsti į visas ūkio sritis ir į visus ūkio veiksnius.

Visos ūkio šakos turi turėti savo profesinės ūkio bendruomenės savivaldybinę organizaciją. Socialinės ir ūkio savivaldybės organus turi sudaryti atitinkamos ūkio šakos darbininkų ir savininkų atstovai. Po lygų jų skaičių demokratiniu būdu periodiškai išsirenka skyrium darbininkai, skyrium savininkai. Renkamuosius kandidatus gali darbininkai pasiūlyti darbdaviams ir darbdaviai — darbininkams.

(c) *Valstybės ūkio taryba.* Atskirų ūkio šakų savivaldybės savo ruožtu sudaro valstybės ūkio tarybą. Valstybės ūkio taryboje atskirų ūkio šakų savivaldybės turi po lygiai atstovų, kurių pusė yra darbininkų, pusė savininkų.

Valstybės ūkio taryba vykdo tuos pačius uždavinius krašto ūkio plotmėje, kuriuos profesinės ūkio bendruomenės plotmėje atlieka atitinkamos ūkio šakos savivaldybė.

Be to, valstybės ūkio taryba būtų kompetentinga paruošti krašto ūkinę programą, laikyti ūkio tyrimo institutą, nustatyti ūkio kryptį, organizuoti profesinį lavinimą. Tarybos žinioje būtų ir socialinis aprūpinimas.

Valstybės ūkio taryba turėtų įstatymų iniciatyvos teisę. Tarp seimo ir ūkio tarybos turi būti glaudus bendradarbiavimas. Seimas turi respektuoti ūkio tarybą kaip kompetentingą so-

cialinės ir ūkio srities organizmą. Seimas neturi priimti socialinės ir ūkio srities įstatymų, prieš tai neišklausęs dėl jų ūkio tarybos nuomonės ir argumentų.

SOCIALINIS APRŪPINIMAS

Socialinė demokratija nebūtų pilna, jeigu ji apsiribotų tik ūkiu ir jo veikime dalyvaujančiais žmonėmis. Pripažindama, kad darbas yra vienintelis tikras žmogaus apsirūpinimo šaltinis, socialinė demokratija negali išleisti iš akių, kad žmogaus darbingumas, palyginti, yra labai aprėžtas. Žmogaus darbingumą laikinai aprėžia arba ir visai sunaikina amžius, liga, motinystė, invalidumas, nedarbas, nelaimingi atsitikimai, apsigimimas.

Patikrinti žmogui reikalingas sąlygas jo nedarbingumo atvejais yra vienas iš pagrindinių socialinės demokratijos uždavinių.

Pavojus darbingajam prarasti darbingumą ir pavojus nedarbingajam prarasti darbingojo paramą kiekvieną žmogų daro nesaugų dėl savo rytojaus. Pasiturinčiųjų tas nesaugumas taip nekamuoja kaip nepasiturinčius, bet apskritai jis yra visuotinis. Kadangi nedarbingumas yra visuotinis, — jo negali išvengti nei laisvosios profesijos, nei darbininkai, nei darbdaviai, — tai ir socialinis nedarbingųjų aprūpinimas taip pat turi būti visuotinis: jis turi apimti visus krašto gyventojus visais svarbesniaisiais nedarbingumo atvejais. Lordo Beveridge planas šiuo atžvilgiu yra patrauklus ir kelrodiškas.

Laisvoji Lietuva socialinio aprūpinimo srityje tebuvo pradėjusi pirmuosius žingsnius. Mūsų ligonių kasos ligos atvejais aprūpino tik apie 70,000 savo narių ir dar apie antra tiek jų šeimos narių, taigi ne daugiau kaip 5% Lietuvos gyventojų. Mūsų draudimas nelaimingais atsitikimais lietė taip pat ne daugiau kaip 5% gyventojų. 95% laisvosios Lietuvos gyventojų neturėjo socialinio aprūpinimo net ligos ir nelaimingų atsitikimų atvejais. Ogi amžiaus nedarbingumo atvejais socialinį aprūpinimą teturėjo valstybiniai bei savivaldybiniai tarnautojai ir kariai. Kitais nedarbingumo atvejais patikrinto socialinio aprūpinimo išviso nebuvo. Jį turėjo pavaduoti caritas.

Ateities Lietuva turi sukurti visuotinį socialinį aprūpinimą nedarbingumo atvejais.

Tai reiškia, kad socialinis aprūpinimas turi būti patikrintas visais svarbesniais nedarbingumo atvejais, — ligos, invalidu-

KALNIŠKIŲ MŪŠIS

Pietų Lietuvoje vienos iš labiausiai gyventojų pasakoti mėgstamų kautynių yra žinomos Kalniškių vardu. Jos įvyko 1945 m. gegužės mėn. Kalniškių miškely, kur 80 partizanų, vadovaujamų Lakūno, per kelias valandas sunaikino su viršum 400 enkavedistų.

Įsitvirtinusius Kalniškės miško aukštumoje partizanus puolė dešimteriopai didesnės enkavedistų pajėgos, atžygiavusios iš Simno. Kautynės virė kelias valandas, bolševikams bandant įsibrauti į partizanų pozicijas.

Tik baigdami amuniciją, partizanai iš gynimosi perėjo į veržlų puolimą ir, paskutinėmis šovinių saujomis pralaužę gilius bolševikų žiedus, kurie supo partizanus, išsiveržė į laisvę.

Šiose kautynėse šalia vyrų lygiai drąsiai pasirodė ir moterys. Lakūno žmona (buvusi mokytoja) kovėsi, pavaduodama ir kritusius kulkosvaidininkus, neišleidama iš rankų kulkosvaidžio net tada, kai ją per abi kojas sužeidė. Šalia jos lygiai drąsiai kovėsi partizanė Pušelė.

Miško kalnagubryje amžiams liko ilsėtis dalinio vadas Lakūnas, jo žmona, Pušelė ir didesnioji kitų kovotojų dalis. Jų paskutinę Lietuvai maldą liaudis įamžino dainos žodžiuose, kurie vaizdžiai nusako šiandien žudomos tautos tragediją:

Sese, pink vainiką žalią,
Atnešk paslapčia,
Broli, juodą medžio kryžių
Pastatyk nakčia...

J. Daumantas, Partizanai
už Geležinės uždangos

mo, motinystės, nelaimingų atsitikimų, nedarbo, senatvės, apsigimimo atvejais, — ir visiems Lietuvos gyventojams.

Socialinio aprūpinimo lėšoms sudaryti turi būti socialinis mokestis. Nuo jo turėtų būti atleisti tik labai mažai pajamų gaunantieji nedarbingieji ir studijuojantieji. Socialinio aprūpinimo turtas turėtų būti ūkio tarybos žinioje.

Tik vykdydama visuotinį socialinį aprūpinimą ateities Lietuva galės realiai visais atvejais patikrinti visiems savo gyventojams žmoniško gyvenimo sąlygas ir tuo būdu įvykdyti pagrindinį socialinės demokratijos siekimą.

PAVERGTAI TĖVYNEI

VILNIS

Daugel vargo ir skausmo pakėlei,
Daug vergijų ir vėjų šaltų,
Kiek laukuose pilkų akmenėlių,
Tiek krūtinėje tavo žaizdų.

Kas surinks tavo kraują ir gėlą
Ir tas ašaras, laisvės kančias . . .
Nemažiau gal vandens Nemunėlis
Nuplukdeno į jūras plačias.

Kas paguos tavo širdį, tėvyne,
Kas tau šalty ugnelę įpūs —
Svetimi atėjūnai išmynė
Darželius ir prabočių kapus.

Vėl braidai savo kraujo upeliais
Ten po Sibiro taigas, ledus,
Vėl krankliai tavo tėvo dvarely
Susisuko gūžtas ir lizdus.

Tavo sodai apaugo vijokliais,
Į svirnelį užžėlė takai,
Tik nykiai kaukia vėjas vaiduoklis
Tremtiniam po sodybų langais.

Neraudok, pavergtoji tėvyne,
Dar gyvi sakalai milžinai.
Jie išvys šiuos kranklius iš gimtinės
Ir parneš šviesią laisvę sparnais.

Iš partizanų poezijos

JAUNIMAS LIETUVOS LAISVĖS KOVOJ

KĘSTUTIS KUDŽMA

Šioj skaudžioj epochoj, kada Lietuvos sūnūs bei dukros tėvynėje kenčia civilizuotam pasauliui neįtikimą vergiją, kada dešimtys tūkstančių tremtinių priversti jieškoti sau dalios plačiuose pasaulio kontinentuose, Dr. Vinco Kudirkos pranašystė apie lietuviškąjį tiltą, jau vieną kartą išsipildžius, suramina aušros besiilgintį lietuvį. Kol bus tilte bent viena lietuviškoji dalelė, jis nesubyrės.

Keturiolika metų—ilgas laiko tarpas, ypač kai esi nelaimėje. Jau brėsta nauja ir lietuviškoji karta, kurios nemažai daliai gal tik tremties metai konkrečiau atvėrė tėvynės tragedijos supratimą. Tėviškėj subrendę lietuviškojo tilto dalys atsivežė savo atsparumą tremtin. Ir tai gal ne viena apipuvo. O kaip su mumis, jaunaisiais, kurie esame mažai lietuviškosios pastogės šilumos pajutę? Ar tremties dulkės dar neapklojo žavaus mūsų tėvynės vaizdo? Ar ir mūsų širdys plaka kaitria tėvynės laisvės idėja?

Dažnai svajonėse girdime varpų gaudimą, skleidžiantį Lietuvos laisvės aidą iš tėvynės bažnyčių. Nekantriai trokštame išvysti Lietuvos prisikėlimą ir su didžiu džiaugsmu žaizdotus partizanus ir vergijos iškamuotus brolius, seses tėvynėj. Tai kilnūs ir būtini jausmai, kurie turi neužgęstamai liepsnoti kiekvieno lietuvio širdyje.

Tačiau Lietuvos laisvės idėjai įgyvendinti vien jausmų, kad ir kilniausių, nepakanka. Daug kas troško pažvelgti pasaulin iš Everesto viršūnės, bet tik pora drąsuolių savo troškimą įvykdė. Lietuvos laisvės siekimas, mums daug aukštesnis už Himalajų viršūnes, pirmoj eilėj priklauso nuo dviejų veiksnių, būtent: nuo palankios tarptautinių politinių įvykių raidos ir nuo nenuilstančio vieningo lietuvių ryžto tam savo patrijotiniam troškimui realizuoti, visomis išgalėmis stojant laisvės kovon.

Pirmasis faktorius, palanki tarptautinės politikos raida, nuo mūsų tik maža dalimi priklauso. Visdėlto ir čia, nors gal ir ne tiesiogiai, galime Lietuvos rytojui pasidarbuoti, aktyviai sekdami Lietuvos bylą, skleisdami

savos tėvynės garsą, jos kultūrą, tautines vertybes ir jos tragiškus vaitojimus. Teisingai yra pastebėta, kad būti lietuviu svetur reiškia žymiai daugiau, negu tėvynėj. Išeivijoj, kur mes bebūtume, svetimųjų akys stebi mus. Todėl vertinga yra būti lietuviu ne tik savoj širdy; net naudingiau yra iškelti lietuviškumą savoj kasdienybėj.

Vieningas Lietuvos laisvės kovos ryžtas, antrasis laisvės idėjos realizavimo veiksnys, priklauso nuo mūsų pačių — ir nuo partizanų, nepaisančių pavojų Lietuvos miškuose, ir nuo mūsų tautiečių, dvasia besipriešinančių smurtui ir destrukcijai pavergtoje tėvynėje, ir nuo tremtinių, su ilgesiu laukiančių aušros. Broliai ir sesės priespaudoje tęs kasdieninę rezistenciją tol, kol jiems jėgos leis. Tuo galime būti tikri. O kaip gi su mumis? Jaučiame pavojų, kad svetimi blizgučiai gali nukreipti ne vieno iš mūsų akį nuo aukštojo idealo.

Mūsų kelias į Lietuvos laisvę — dvasinė rezistencija. Niekad mums nebus per daug paskatinimo užlaikyti ir ugdyti savyje bei žadinti kituose tą kilnią tėvynės laisvės idėją, pagrįstą ilgesiu ir troškimu, nes be patrijotinių jausmų mes Lietuvai būtume mirę.

Neabejotinas reikalas mums, jauniesiems, yra save dvasiškai praturtinti, siekiant mokslo išeivijoj. Tačiau nepamirštini ir lietuviškieji reikalai, kurių instrukcijos mokyklose neturime, išskyrus nedaugelį lietuviškųjų institucijų. Dalyvavimas kultūrinių, politinių, tautinių, religinių bei kitokių mūsų grupių veikloj, kaip ir vyresniųjų paskaitose, yra neignoruotinas, nes šiuose lietuviškųjų reikalų židiniuose galima daug ko pasisemti.

Kiekvienas lietuvis yra Lietuvai brangus, kur ir kas jis bebūtų, nes bendros jėgos yra reikalingos jos laisvei ir gerovei. Gausūs pavojai tyko pakelėj, ypač mūsų — jaunųjų. Reikia tvirtos valios ir ryškios lietuviškos sąmonės, norint neišmainyti lietuviškosios idėjos į medžiaginę gerovę, daugumoj pražūtingas vedybas su kitataučiais ir pan. Tik stipri lietuviškoji sąmonė, lietuviškųjų tradicijų praktikavimas ir neužgęstantis ryžtas išlaikys lietuvį Lietuvai.

Laikas yra paegzaminuoti save Lietuvos laisvės idėjoj, sustiprinti savąjį ryžtą bendroj kovoj ir rezistencijoj išlikti tvirtomis lietuviškojo tilto dalimis, norint užtikrinti savajai tėvynei laisvės rytą.

DEMOKRATINIO IR VADISTINIO PRINCIPŲ TARPUSAVINĖ KOVA LAISVINIMO ORGANIZACIJOJE

Jau dešimti metai trunkanti demokratinio ir vadistinio principų tarpusavinė kova Lietuvos laisvinimo organizacijoje, — tūlam laisvojo pasaulio lietuviui iki gyvo kaulo nusibodusi, nemaža taurių patriotų į rezignaciją ir nusiminimą pastūmėjusi, nemaža neorientuotų žmonių suklaidinusi, nemaža tarpusavinio aitrumo tarp atskirų laisvės kovos organizacijų bei veikėjų sukėlusi, daug žalos pačiam Lietuvos laisvinimo darbui padariusi, savo nepabaigiamomis paliaubų derybomis toli pralenkusi Korėjos karo paliaubų derybų užtrukimą, — verčia pateikti viešumai objektyvią šios kovos medžiagą.

Šeštas veiksmas

Principiniais ar praktiniais klausimais?

Nors Nicoje (1951. 6. 26) buvo susitarta, kad Vliko-Lozoraičio kitas pasitarimas įvyks t. m. rugpjūčio 10 Reutlingene, bet pasitarimai įvyko rugsėjo 2-13 dd. 1951 m. rugsėjo 1 Lozoraitis su V. Žilinsku atvyko į Stuttgartą. Rugsėjo 2 d. prasidėjo Vliko delegacijos pasitarimai su Lozoraičiu ir Žilinsku.

Vliko delegacijoje buvo dr. Karvelis, J. Makauskis, J. Norkaitis ir T. Šidiškis. Dr. Karveliui asmeniniais reikalais išvykus į Frankfurtą, į Vliko delegaciją įėjo prof. Kaminskas, o jam rugsėjo 4 d. emigracijos reikalais išvykus į Rastattą, rugsėjo 7 d. pasitarmų posėdyje jį pavadavo prof. Brazaitis.

Pirmą pasitarimų posėdį (9. 2.) pradėjo Vliko delegacijos pirmininkas Norkaitis.

— Vliko delegacijos pirmininkas, pažymėjęs, kad šie pasitarimai yra tąsa Nicoje pradėtų pasitarimų, min. Lozoraitį informavo, kad Vlikas, visu atidumu apsvarstęs p. Lozoraičio įteiktus pasiūlymus, pirmuosius penkis rado nepriimtinus (žiūr. "Į L." Nr. 3 (40), psl. 38-39), negaliučius sudaryti bazės tolimesniems pasitarimams, min. Lozoraičiui siūlė, šių punktų nediskutuojant, pereiti prie praktiškų klausimų nagrinėjimo.

— Min. Lozoraitis pareiškęs, kad ir pirmuosiuos punktuos suformuluotus pagrindus jis laiko teisėtus, tikslingus ir turinčius praktiškos reikšmės ir, kiek jį liečia, jis jų laikosi, bet, išeidamas iš bendrų interesų, sutin-

ka, kad, jo pirmų penkių punktų nediskutuojant, būtų pereita prie praktiškų klausimų svarstymo. Šia pat proga min. Lozoraitis atkreipė dėmesį, kad jis yra įgaliotas pareikšti, jog 1. visi Lietuvos diplomatai ir konsularinės atstovybės savo praktikoje vadovaujasi 1938 m. konstitucija ir 2. Lietuvos diplomatai negali dalyvauti jokiame organe, kuris save laikytų kompetentingą duoti diplomatams direktyvas. Negalima net sudaryti įspūdžio, kad mūsų dipl. tarnyba ima direktyvas iš jai pašalinių šaltinių. (Žiūr. pasitarimų protok.)

Po šių įvadinių pastabų, kuriose labai savotiškai skamba Lozoraičio teigimai apie "bendrus interesus", bet ne Lietuvos laisvinimo reikalus, ir Lozoraičio rezervas, kad pasiuntinybės ir konsulatai *savo praktikoje* vadovaujasi 1938 m. konstitucija, nors faktinė jų veikla su konstitucija visai nesusiduria, — buvo pereita prie Vliko-Lozoraičio bendradarbiavimo.

Lozoraitis — užs. tarnybos valdytojas, ar Lozoraitis drauge su politine komisija?

— Šia pat proga Vliko del. pirmininkas siūlo min. Lozoraičiui perimti Vykdomosios Tarybos užsienių tarybos valdytojo pareigas, laikydamas, kad šiuo keliu gal bus lengviausia šį klausimą išspręsti.

— Min. Lozoraitis pasiūlė kitą formą, t. y. bendrus periodinius ir galimai dažnesnius pasitarimus su Vliko politine komisija, kurių metu prieita bendra nuomonė per min. Lozoraitį būtų pranešama diplomatiniams ir konsulariniams atstovams.

— Prof. Kaminskas paklausė, kokia būtų tokių posėdžių reikšmė, jei siūlomo gremiumo nutarimai tebūtų pateikiami bendros nuomonės forma, bet ne kaip vykdytini.

— Min. Lozoraitis pasisako, kad atstovus priversti padaryti vieną ar kitą žygį mes negalime ir kad visiškai pakanka, jei atstovui bus pareikšta, kad "randame reikalo, kad tamsta padarytum sekantį demaršą". Šia proga min. Lozoraitis pranešė, kad po Nicos pasitarimų, jis yra susisiekęs su visais mūsų pasiuntiniais ir diplomatais iki attaché ir kad visi yra vieningai pareiškę, jog direktyvų klausimas negali būt keliamas. Min. Lozoraitis siūlo, kad į jo ir Vliko politinės komisijos pasitarimus būtų kviečiami ir tam ar kitam klausimui svarstyti kompetentingi asmens ir kad šitokių bendrų pasitarimų metu gims bendradarbiavimas, kokio direktyviniu keliu negalima pasiekti.

— Prof. Kaminskas sutinka, kad bendradarbiavimo pagrinde turi būti susitarimo principas, bet jis mano, kad gremiume pasiekti susitarimai, išskyrus atskirus atsitikimus, būtų esmėje labiau privalomi ir mūsų pasiuntiniams. Tame ir būtų gremiumo pateisinimas, nes ir iki šiol Vlikas bendradarbiavo su mūsų pasiuntiniais sutarimo principu, tik su kiekvienu atskirai. Suprantama, kad pasiuntiniams turėtų būti patikrinta atitinkama laisvė ne tik vykdymo "technikoje", bet ir nusistatymui dėl vykdytino uždavinio esmės.

— Del. pirm. J. Norkaitis nurodo, kad klausimą gali kelti betkas, ir konstatuoja Vliko delegacijos ir min. Lozoraičio sutikimą, kad visi užsienio politikos klausimai, liečią užsienio valstybes, svarstomi Vliko politinės komisijos ir min. Lozoraičio bendruose pasitarimuose.

Lozoraitis sprendžia tik vienas

— P. Šidiškis pritardamas siūlo, kad šia pat proga būtų išaiškinta politinės komisijos kompetencija ir procedūra, pagal kurią min. Lozoraitis ir politinė komisija veiktų.

— Prof. Kaminskas, palaikydamas p. Šidiškio iškeltą klausimą, siūlo jį galimai pilniau išsiaiškinti. Be uždavinių atskirų kraštų vyriausybėse, mūsų politinės veiklos sritin įeina ir kontaktavimas su kitų tautų rezistencijos organais bei bendri su jais žygiai. Supranta, kad veiklos pagrindinių gairių nustatymas ir šitame sektoriuje turėtų būti aptariamas kalbamam gremiume. Bet gremiumo svarstymui klausimų paruošimas, atitinkamų santykių palaikymas, dalyvavimas konferencijose ir bendruose organuose priklauso išimtinai Vliko veiklos sričiai. Dėl to prof. Kaminskas norėtų žinoti, ar Vliko veikla šitam bare nebus skaitoma išsilaužimu iš susitarimo.

— Min. Lozoraitis atsakė, kad šis klausimas jam daug nerūpi, bet klausimai su svetimų valstybių atstovais, kurie gali esmiškai paliesti Lietuvos interesus, turėtų būti apsvarstyti Vliko politinės komisijos ir jo. Prie tokių klausimų priklausytų pvz. kontaktavimas su lenkais...

— Prof. Kaminskui pakartotinai paklausus, ar anksčiau paminėta veikla nebus laikoma inkriminuojamu iš susitarimo išsilaužimu, min. Lozoraitis atsako, kad šiuo klausimu inkriminavimo iš jo nebus.

— Min. S. Lozoraitis akcentuoja, kad savo laiku iš Vliko pusės rodytas noras sukurti savo diplomatų štabą nėra priimtinas. Jau Paryžiaus konferencijoj buvo įg. ministerių pareikšta, kad negali būti dviejų rūšių diplomatų.

— Vliko del. pirmininkui pareiškus, kad naujų mūsų atstovų paskyrimas turi būti svarstomas politinėj komisijoj ir priimamas bendru nutarimu, min. Lozoraitis pareiškė, kad **naujiems mūsų dipl. atstovams skirti bendrų nutarimų nereikia ir negali būti.** (M. p. Red.) Bet min. Lozoraitis apie naujus dipl. atstovų paskyrimus Vliko politinę komisiją painformuos. Aišku, dėl paskyrimo Vliko politinė komisija gali būti ir kitos, t. y. neigiamos nuomonės.

— Prof. Kaminskas teiraujasi, kokią turėtų reikšmę ir pasekmes Vliko politinės komisijos išreikšta neigiama nuomonė dėl min. Lozoraičio paskirto atstovo.

— Min. Lozoraičiui pareiškus, kad į šį klausimą dabar atsakymo duoti negalįs, del. pirmininkas šio klausimo (atstovų skyrimo) svarstymą atideda sekančiai dienai. (Žiūr. pasitarimų protok.).

Derybos vis dar dėl kandidato parinkimo ir jo pristatymo

Rugsėjo 3 d. pasitarimų posėdyje atstovų skyrimas vėl iškilo.

— Vliko del. pirmininkas prašo min. Lozoraitį, kad jis sutiktų, jog šis reikalas būtų sprendžiamas bendruose diplomatų atstovo ir Vliko politinės komisijos posėdžiuose.

— Min. Lozoraitis pareiškė, kad apie eventualius diplomatinio personalo paskyrimus politinę komisiją informuosiąs.

— Vliko del. pirmininkas prašo, kad, išeinant iš bendro intereso ir nuoširdaus bendradarbiavimo dvasios, šis informavimas nebūtų daromas post factum.

— Min. Lozoraitis atsako, kad, skubiam reikalui esant, gali tekti politinę komisiją informuoti tik post factum. Min. Lozoraitis pastebi, kad normaliais laikais valstybės administracija neturi prievolės informuoti net parlamentą ante factum ar klausti nuomonės dėl naujų diplomatinių pareigūnų paskyrimo.

— Prof. Kaminskas, primindamas Berno susitarimus, pažymi, kad Berno susitarimuose diplomatinių atstovų skyrimo klausimas nebuvo pavestas diplomatijos šefo kompetencijai. Prof. Kaminskas, kad ir turėdamas galvoj min. Lozoraičio pareiškimą, kad Berno nutarimai jo nesaistą, laiko svarstomąjį klausimą bendru klausimu. Prof. Kaminsko nuomone, šis klausimas susiskirsto į dvi dalis: į susitarimą dėl kandidato ir į sutarto kandidato pristatymą. Prof. Kaminsko įsitikinimu, yra būtina, kad siekiant nuoširdaus bendradarbiavimo, min. Lozoraitis turėtų sutikti ir pripažinti, jog atstovų skyrimo ir jų tinkamo parinkimo klausimas lygiai rūpi ir Vlikui. Vienašališkas klausimo statymas bendradarbiavimo santykius gali tik aštrinti. Todėl šis reikalas turėtų būti atliekamas susitarimo principu. Atstovo paskyrimo klausimas savo prigimtimi yra politinis, ir jis turėtų būti politinės komisijos ir diplomatų atstovo kartu apsvarstytas. Kiek reikalas liečia sutartų diplomatų pristatymą, prof. Kaminskas laiko, kad šis klausimas gali būti sutvarkomas tik per mūsų diplomatinius atstovus.

— Min. Lozoraitis atkrepia dėmesį, kad Berno konferencijos nutarimuose šis reikalas buvo visai nesąmoningai iš susitarimo objektų išimtas ir atžymėtas prie protokolų prijungtam atskiram laiške. Min. Lozoraitis akcentuoja, kad visi Lietuvos diplomatai užsieniuose yra jam raštiškai pareiškę, kad iš jų pusės negali būti duotas sutikimas, iš kurio matytųsi, jog mūsų diplomatai būtų subordinuoti Vlikui ar kuriam nors kitam organui. Tai liečia ne tik atvirą, bet ir paslėptą subordinaciją.

Prof. Kaminskas pasisako, kad vargiai kas galėtų įžiūrėti mūsų atstovų subordinaciją Vlikui, jei kandidatai į atstovų postus būtų apsvarstomi politiniam gremiume, — sutariami. Iš kitos pusės, jei Vlikas sutiktų su min. Lozoraičio nusistatymu, tai reikštų Vliko subordinaciją diplomatams klausime, kuris savo esme yra bendras.

— Min. Lozoraičiui paprašius laiko apsigalvoti, šis klausimas nukeliamas į sekantį posėdį. (Žiūr. pasitarimų protok.).

Vliko delegacija suskilo

Atstovų skyrimo klausimas Reutlingeno pasitarimuose dar kartą buvo iškilęs, svarstant patį susitarimo tekstą. Tuo klausimu Vlikas buvo pasiūlęs tokį tekstą:

— Diplomatinių ar konsularinių atstovybių naujų šefų skyrimas ir akreditavimas sprendžiamas politinėje komisijoje pasitarime su diplomatų atstovu kiekvienu konkrečiu atveju.

Lozoraitis pasiūlė savo formulę:

— Esant reikalui bei galimumui paskirti Lietuvos diplomatinį ar konsularinį atstovą prie svetimos valstybės, diplomatijos šefas, vadovaudamasis vieningumo dvasia, kurioje vyks jo bendradarbiavimas su Vliku, informuos Vliko politinę komisiją apie sumanytą paskyrimą ir bendrai su ja svarstys nuomones ar pageidavimus, kuriuos Vliko politinė komisija jam tuo klausimu eventualiai pareikštų" (Žiūr. pasitarimų protok.).

Pradėjus šiuodu tekstus svarstyti, Vliko delegacija nepasirodė vieninga. Tik prof. Brazaitis, kuris šiame pasitarimų posėdyje pavadavo prof. Kaminską, pasisakė už Vliko siūlomą tekstą. Kiti Vliko delegacijos nariai (J. Norkaitis, J. Makauskis, T. Šidiškis) iš

karto "persiorientavo" už Lozoraičio tekstą, tačiau ir jiems jis be pataisų, atrodė, nepriimtinas.

— Delegacijos pirmininkas p. J. Norkaitis prašė, kad tekste (Lozoraičio) esantis žodis "informuos" būtų pakeistas žodžiu "tarsis", nes Vlikas negali sutikti, kad apie naujus paskyrimus jis bus tik post factum painformuotas. Ir ypatingai dėl to, kad Vliko politinės komisijos ir min. Lozoraičio posėdžiuose užsienio politikos klausimams spręsti bus laikomasi ne balsavimo principo, bet susitarimo.

— T. Šidiškis prašo, kad ministeris sutiktų žodį "informuoti" išbraukti, nes jau vien šis žodis aiškiai parodo norą, kad Vlikas šiuose reikaluose subordinuotųsi.

— J. Makauskio nuomone, šis susitarimas turi būti tiek nuoširdus, kad betkokiems įtarimams neliktų vietos ir prie vieno stalo sėdėtume kaip lygus su lygiu.

— Min. Lozoraitis atsakė, kad kaip jis negali reikšti pretenzijų dalyvauti Vliko posėdžiuose, lygiai taip negali Vlikas statyti reikalavimų toje srityje, kurioje diplomatų teisė yra fiksuota.

— Prof. Brazaitis pareiškė, kad min. Lozoraičio redakcijoje jis išeina iš koncepcijos, kad visi šie skyrimai priklauso diplomatijos šefui, kuris Vliko politinę komisiją gali informuoti, tartis, bet kurios patarimus gali vykdyti, gali ir nevykdyti. Vliko koncepcijoj siūloma ir asmens paskyrimo ir jo pristatymo klausimą sutarti kiekvienu kiekvienu atveju konkrečiai, nes pvz. kur yra diplomatinė atstovybė, nesunku išspręsti, kokiu būdu paskirti, sakysim, konsularinį atstovą. Bet kur tokios nėra, teks kiekvieną kartą apsvarstyti, kieno vardu tai turėtų būti galimai geriau padaryta. Dėl to Vlikas ir siūlo, kad šios rūšies klausimai kiekvienu konkrečiu atveju būtų svarstomi ir drauge sutariami. Prof. Brazaitis pabrėžė, kad min. Lozoraičio išvedžiojimas tinka normaliems laikams, kada, kad ir pvz. konsulas, yra skiriamas atitinkamos vyriausybės įstaigos ar užs. reik. ministerio. Bet dabartiniu metu tokios įstaigos nėra, ir diplomatijos šefas nėra institucija, kurios skyrimai galėtų būti pripažinti. Tad mes ir siūlome, kad klausimas būtų sutariamas ir sprendžiamas drauge. O tokia išeitis kiekvienu konkrečiu atveju nenormaliu metu ir būtų geriausia. Šia pat proga prof. Brazaitis pareiškė, kad žodį "informuos" reiktų pakeisti žodžiu "susitars".

— Min. Lozoraitis pareiškė, kad tas, kurs egzistavo tuo metu, kai mūsų atstovai buvo akredituoti ar konsulai gavo egzekvatūrą, diplomatinės tarnybos statusas negali būt pakeistas ir į jį negalima įnešti naujų elementų. Jei sutiktų šiuo klausimu padaryti bet kokių nuolaidų, tai jos sudarytų nepriimtiną ipoteką. **Min. Lozoraitis užakcentavo, kad iš esamų pasisakymų jam paryškėjo, kad šiuo klausimu nėra galima susitarti.** (Žiūr. pasitarimų protok.).

Kapituliacijos sutartis

Ir po šitokio Lozoraičio nusistatymo pareiškimo Vliko delegacija pasirašė su Lozoraičiu bendradarbiavimo sutartį:

— Lietuvos Diplomatijos šefas, min. St. Lozoraitis savo ir Lietuvos diplomatų vardu ir prof. J. Kaminskas, J. Makauskis, J. Norkaitis, T. Šidiškis Vliko vardu, pasilikdami kas savojo nusistatymo principiniais klausimais, bet siekdami suderintu, glaudžiu ir praktišku bendradarbiavimu sustiprinti veiklą Lietuvos laisvinimo reikalais, 1951 m. rugsėjo mėn. 2-12 dd. Reutlingene s u t a r ė:

I. a. Lietuvos Diplomatijos šefas ir Vliko politinė komisija rinksis ir bendrai svarstys visus politinės bei diplomatinės veiklos klausimus liečiančius Lietuvos išlaisvinimą bei demokratinės Lietuvos valstybės atkūrimą (p. m. Red.).

b. Kalbamuose pasitarimuose pasiektas bendras Vliko politinės komisijos ir diplomatijos šefo nusistatymas bus perduodamas Lietuvos diplomatinėms ir konsularinėms atstovybėms per diplomatijos šefą.

Negalint kur veikti diplomatiniais kanalais ar per diplomatus, kalbamas nusistatymas bus perduodamas Vliko tarnybos ar kitu sutartu būdu.

c. Tiek Vliko politinė komisija, tiek diplomatijos šefas galės naudotis teise kviesti į bendrus pasitarimus diplomatinės tarnybos narius, o taip pat ir asmenis, kuriuos Vlikas ar diplomatijos šefas laikys kompetentingus ir naudingus svarstant atitinkamus pasitarimų klausimus.

d. Jei dėl diplomatijos šefo ir Vliko politinės komisijos pasiekto bendro nusistatymo atskiri diplomatai ar Vlikas būtų kitokios nuomonės, tai atitinkamas diplomatas ar Vlikas pareikš savo motyvuotą nuomonę, kad Vliko politinė komisija ir diplomatijos šefas galėtų klausimą dar kartą apsvarstyti. Jei Vliko politinė komisija bendro nusistatymo su diplomatijos šefu svarstomu klausimu nepasiektų, tuo atveju abi skirtingos nuomonės bus praneštos Vlikui ir per diplomatijos šefą diplomatams. Toks klausimas bus vėl apsvarstytas punkto 1-ojo procedūra.

— — — — — — — — — — — —

III. Turint galvoje Vliko 1950. 8. 4 d. nutarimą ir Diplomatijos šefo 1951. VI. 22 d. pasiūlymą, Vlikas ir diplomatijos šefas veikliam mūsų visuomenės dalyvavimui Lietuvos laisvinimo kovoje sustiprinti ir visuomenės paramą pasitikrinti šaukia bendras konferencijas. Konferencijos dalyviai, darbotvarkė, laikas ir vieta nustatomi diplomatijos šefo ir Vliko sutarimu.

IV. Lietuviškos veiklos vieningumo bei darnumo vardan Vlikas ir diplomatijos šefas panaudos visą savo įtaką į paskiras grupes bei asmenis sulaikyti skleidimui informacijų ar žinių, kurios nesiderina su lietuvių vienybe ar tautiniais interesais užsienyje ar krašte.

V. Vliko delegacija prašys Vliką, o diplomatijos šefas — Lietuvos diplomatinius atstovus šiam susitarimui pritarti.

Paaiškinimas prie sutarties

Net ir ginantis nuo įtarimo Vliko delegacijos atžvilgiu (ji tokia galėjo susidaryti atsitiktinai), visdėlto tenka konstatuoti Vliko delegacijos perdėm kanosinė laikysena Lozoraičio atžvilgiu. Būdingas šių pasitarimų bruožas buvo tas, kad tie klausimai, kuriais Lozoraičiui nesisekė gauti Vliko nuolaidų, buvo iškeliami iš pasitarimų dienotvarkės, atseit, atidedami palankesniam momentui, o susitarta tik tais klausimais, kurie įgalina Lozoraitį torpeduoti betkurį Vliko pajudėjimą. Pvz. naujų diplomatų skyrimo klausimas išimtas iš pasitarimo darbotvarkės, užtat sutartyje įpilietintas diplomatijos šefas. Sutartyje nėra savitarpiškumo. Lozoraitis gali kištis į v i s ą Vliko veiklą, neišskiriant nė demokratinės Lietuvos valstybės atstatymo klausimų. Tuo tarpu Vlikas Lozoraičio atžvil-

giu absoliučiai nieko iš sutarties negauna. Todėl sutarties vienpusiškumas ir paskatino Vliką, sutartį tvirtinant, pridėti paaiškinimą prie susitarimo, kurį buvo pasirašius Vliko delegacija ir p. Lozoraitis.

VLIKas, pateikus jo atstovams, Reutlingene vedusiems 1951 m. rugsėjo 2-12 dienomis pasitarimus su Min. St. Lozoraičiu, ten pasiektus susitarimus, — n u t a r ė:

I. **Pareikšti apgailestavimą, kad nebuvo susiprasta principiniais klausimais.**

VLIKas jau 1946 m. ėmėsi iniciatyvos sukviesti Berne VLIKo ir Lietuvos diplomatinių misijų šefų konferenciją, kurios vyriausias tikslas buvo įgyventinti Lietuvos laisvinimo veiklos vieningumą, arba, kaip yra išsireiškęs min. Žadeikis, "uždėti bendrą kepurę".

Toje konferencijoje buvo visų sutarta, kad min. St. Lozoraitis įeina į Vykdomąją Tarybą užsienio reikalams vadovauti. Vykdomąją Tarybą sudarius, min. St. Lozoraitis, negalėdamas atvykti, pakvietė pagal Berno susitarimą kitą Vykdomosios Tarybos narį — inž. E. Galvanauską — jį pavaduoti. 1947. II. 19 dienos laišku p. Lozoraitis pranešė, kad jis, negalėdamas praktiškai Vykdomosios Tarybos darbe dalyvauti, iš Vykdomosios Tarybos išeina, ir prašė, sudarant naują Vykdomąją Tarybą, "neimti jo asmens dėmesin".

Berno konferencijos metu paaiškėjo, kad min. St. Lozoraitis, pasiremdamas Kybartų aktais, savo 1945 m. rugsėjo 19 dienos raštu Prezidentui Trumanui prisistatęs kaip ministeris pirmininkas ir einąs respublikos prezidento pareigas. Min. Lozoraičio nusistatymas, kad VLIKas respektuotų jam iš tų aktų išplaukiančias teises, yra išryškintas jo 1946. IX. 30 dienos laiške, adresuotame "Visiems Ponams Lietuvos Ministeriams".

Toliau tos pačios konferencijos metu min. St. Lozoraitis 1946. VII. 25 dienos raštu VLIKo pirmininkui pranešė, kad p. Urbšio telegrama Nr. 288, datuota 1940. VI. 2, jis esąs paskirtas likusios užsienyje Lietuvos diplomatijos šefu, kad esą du jo pavaduotojai ir kad veikianti "Lietuvos įgaliotų ministerių kolegija". Ten pat min. Lozoraitis rezervavosi teisę, nežiūrint, ar jis dalyvautų Vykdomojoj Taryboj, ar ne, tvarkyti kai kuriuos mūsų atstovybių personalinius ir ūkinius reikalus, nepretenduodamas betgi į misijų šefų skyrimus. Įsakmiai pareiškęs, kad tai "Valstybės Galvos prerogatyva".

VLIKo pirmininkas 1946. VII. 27 d. laišku pranešė min. St. Lozoraičiui VLIKo rezoliuciją "Kybartų aktų" reikalu, būtent, kad tie aktai jokios teisinės galios neturi.

1945. VII. 26 dienos laišku VLIKo pirmininkas informavo min. Lozoraitį, kad apie p. Urbšio telegramą šefo ir diplomatų kolegijos reikalu VLIKas patiria pirmą kartą ir kad jos teksto nėra matęs ir neturi.

Tame pačiame laiške VLIKo pirmininkas paryškino, kad "Vlikas nereiškė noro kištis į diplomatinių atstovybių Lietuvos vyriausybės nustatytą tvarką ir jų šefų kompetencijos sritį". Toliau tame pačiame laiške VLIKo pirmininkas min. Lozoraičiui atsako, kad "politinės vadovybės ir organizacijos vieningumo sumetimais Vykdomosios Tarybos santykiai su pasiuntinybėmis, nežiūrint, kuriuo būdu min. Lozoraitis dalyvautų jos darbuose, turėtų būti tokie, kokie yra buvę su Lietuvos vyriausybe normaliais laikais".

Šis min. Lozoraičio ir VLIKo pažiūrų išsiskyrimas nevienodai vertinant "Kybartų aktus" ir užsieny pasilikusios diplomatijos šefo tiek ju-

ridinę prigimtį, tiek ir iš to titulo išplaukiančią kompetenciją ir sudarė tą kompleksą klausimų, kurie susitarimo įžangoje vadinami p r i n c i p i n i a i s ir kuriais susitarimo dalyviai pasilieka "kas savojo nusistatymo".

II. Akivaizdoje susitarimo tarp VLIKo ir min. Lozoraičio pranešti visuomenei pasitarimų eigą ir susitarimo esmę.

Šių metų pavasarį Lietuvos pasiuntinys Londone K. Balutis, VLIKo pirmininko paakintas, ėmėsi iniciatyvos VLIKo ir min. Lozoraičio santykius išlyginti. Min. Balučio pastangomis š. m. birželio pabaigoje įvyko dviejų VLIKo narių ir p. Lozoraičio pasimatymas pietų Prancūzijoje. To pasimatymo metu min. Lozoraitis įteikė savo "siūlymus" jo ir VLIKo bendradarbiavimui pasiekti. Kadangi tie "siūlymai" lietė pirmaeilės svarbos reikalus, jokių sprendimų šio pasimatymo proga nebuvo padaryta. Buvo tik nutarta, kad min. Lozoraitis rugpjūčio 10 d. atvyks į Vokietiją ir toliau šį reikalą su VLIKu aiškinsis. Min. Balučiui pageidaujant susitikimas buvo nukeltas į rugsėjo 1 d.

Min. Lozoraičio "siūlymai", kuriuos jis pats neseniai yra paskelbęs spaudoje, VLIKo buvo pripažinti nesudarą jokio pagrindo susitarimui, nes VLIKo vieningu nusistatymu min. Lozoraitis nelaikomas tuo veiksniu, kuirs galėtų su VLIKu ar su politinėmis grupėmis derėtis jo siūloma plotme.

VLIKas dar kartą pasiūlė min. Lozoraičiui, kad jis įeitų į Vykdomąją Tarybą užsienio reikalų tvarkyti. VLIKui atrodė, kad tai būtų natūraliausias būdas VLIKo ir diplomatų veiklai apjungti.

Min. Lozoraitis, norėdamas išvengti subordinacijos klausimo, iš principo atsisakė įeiti į bet kokį organą, kuris būtų bendrai su VLIKu sudaromas. Tuo būdu buvo nepriimtinas ir VLIKo pasiūlymas įeiti į Vykdomąją Tarybą.

Ta proga paaiškėjo, kad nuo Berno konferencijos tarp VLIKo ir min. Lozoraičio besireiškią principiniai skirtumai nėra išnykę. Be to, dar paaiškėjo, kad Berno susitarimai min. Lozoraičio laikomi neveikiančiais.

Atkritus galimybei susitarti su min. Lozoraičiu jo įsijungimo į Vykdomąją Tarybą prasme, buvo tariamasi su juo kaip su mūsų diplomatų atstovu, bendradarbiavimo prasme.

Pasitarimų metu visiškai nebuvo svarstoma, ar ir kokios institucijos vardu min. Lozoraitis šiuo atveju kalba. VLIKui min. Lozoraitis yra diplomatų atstovas. Susitarimo tekste vartojami Lietuvos diplomatijos šefo ir kiti titulai buvo įrašyti taip, kaip juos pateikė atitinkamas pasitarimų dalyvis. Šių titulų vartojimas nesudaro jokio pagrindo jų teisinei ar politinei prigimčiai nustatyti. Ministeris Lozoraitis savo nuožiūra buvo pasirinkęs asmenį, kuris su juo dalyvavo pasitarimuose ir atstovavo diplomatams. VLIKas buvo nuomonės, kad tai yra pačių diplomatų reikalas, kam jie patiki save atstovauti.

VLIKo delegacijos ir min. Lozoraičio buvo susitarta, kad VLIKo politinė komisija ir min. Lozoraitis svarbesniuosius klausimus svarstys bendruose posėdžiuose ir ieškos Lietuvos laisvinimo darbui tinkamiausių būdų. Susitarimo esmė tėra procedūrinio pobūdžio, nustatant, kokia tvarka diplomatai ir VLIKas derins savo nuomones. Viskas, dėl ko bus susitarta, bus vykdoma bendromis jėgomis, naudojantis tiek diplomatų, tiek VLIKo turimu aparatu ir reikalui esant palaikant tiesioginį ryšį tarp VLIKo ir diplomatinių bei konsularinių atstovybių.

Kol vienu ar kitu klausimu bus pasiekta susitarimo, visas darbas vyksta ligšioline tvarka ir būdais.

(Bus daugiau)

DARBAI ir

Kolchozai

Nuo 1947 Lietuvos ūkininkai imta varyti į kolektyvinius ūkius, vadinamus kolchozais. 1949 m. vasario mėn. kompartijos suvažiavime Sniečkus pranešė, kad jau 22.868 ūkiai sujungti į 926 kolchozus. Tų pat 1949 m. gale Paleckis jau tvirtino, kad 130.000 ūkininkų suvaryti į 4135 kolchozus. O 1951 m. liepos 8 d. "Tiesa" paskelbė, kad "92% Lietuvos valstiečių jau sutelkta į kolektyvinius ūkius."

Tačiau sovietinėje spaudoje pažymėtinai daug skundų kolchozų nesėkmėmis. Nesėkmių svarbiausia priežastis yra pati kolchozinė sistema, kurią iš arti leidžia aiškiai pažinti čia dedama kolchozinio gyvenimo apžvalga.

*

1. STEIGIMO TECHNIKA

Grasinimais ir sąmoningai padidintais mokesčiais iš ūkininkų išgavus raštišką sutikimą, kad jie su visu savo turtu "savanoriškai" jungiasi į kolchozą—stribų apsaugoj į kaimą atvyksta rajono žemės ūkio įstaigos atstovas. Jo priežiūroje išrenkama kolchozo vadovybė ir pareigūnai: 1. Kolchozo pirmininkas, 2. brigadininkai, 3. grandininkai, 4. matininkas-svėrikas, 5. fermų vedėjai, 6. kalvis, 7. sandėlininkas, 8. saskaitininkas, 9. revizijos komisija. Pareigūnų kiekis priklauso kolchozo didumo.

Kolchozo vadovybės būstinė parenkama taip, kad ji būtų visų į kolchozą sujungtų ūkių centre. Bet dažnai tolimiausioji kolchozui priklausanti sodyba yra už keleto km. nuo kolchozo centro. Iš šio fakto ryškėja ir antrinis grandininkų uždavinys: laiku informuoti savo grandies narius, į kurią kolūkio vietovę ir su kokiais įrankiais kolchozininkai turi prisistatyti.

Kolchozo valdybai kartu su žemės ūkio įstaigos atstovu surašius ir išmatavus įsteigto kolchozo dirbamos ir nedirbamos žemės bei pievų plotą, nustato, kiek kuriam kolchozininkui paliekama žemės, kurią karvę, kiaulę ar avį iš jo visų suvežtųjų jam leidžia parsivesti į tvartą, kuris prieš valandą dvi dar buvo jo nuosavybė. Paprastai į kolchozą suvarytiems ūkininkams naudotis duodama po 30 ar 60 arų žemės, iš kurios jie turi išmaitinti save ir savo šeimą. Kolchozininkui paliekama, kaip minėta, 1 karvė, 1 kiaulė, 2 avys ir, jei kolchozininkas turėjo, gali pasilikti 2 avilius bičių.

Rajono paruošų ministerijos įgaliotinis (be išimties rusas), gavęs kolchozo įsisteigimo protokolą ir inventarizacijos akto nuorašą (antrąjį nuorašą gauna žemės ūkio įstaiga), apskaičiuoja ir kolchozo valdybai prisiunčia metines gamybos planą, kuriame nustatoma, kiek ir kokių kultūrų turi būti pasėta ir pasodinta ir kiek ir ko turi būti rudenį pristatyta į valstybinių paruošų punktus.

Kolchozo formalumus sutvarkius jo pirmininkas paskiria: 1. laiškanešį, 2. šėrikus, 3. gyvulių girdytojus. 4. melžėjas.

Kolchozo moterys, pagal 1950 m. valdžos parėdymą, išsirenka **kolchozo moterų tarybą.**

Komunistų partija priskiria, sovietine terminelogija tariant "pritvirtina" prie kolchozo **partijos sekretorių su atitinkamų štabu agitatorių.**

IDĖJOS

Taip atrodo, "savanoriško" ūkininkų į kolchozą įsijungimo fasadas. Kaip atrodo gyvenimo tikrovė, matysime iš išrinktųjų bei paskirtųjų pareigūnų funkcijų ir galiausiai iš darbo rezultatų.

2. KOLCHOZO VADOVYBĖS IR PAREIGŪNŲ FUNKCIJOS

Kolchozo pirmininkas — vadovauja kolchozui ir už visus savo potvarkius, darbo planą bei darbo priežiūrą atsakingas prieš kolchozo revizijos komisiją. Jo pareiga išdirbti taip tikslų metinį planą ir iš jo einančius mėnesinius bei dieninius darbo planus, kad paruošų ministerijos įgaliotinio nustatytas produkcijos planas būtų visu 100% įvykdytas. Derliaus nuėmimo metu turi taip sutvarkyti, kad viena brigada javus pjautų, kita kultų, trečia, pagal KP kovos šūkį "Pirmieji grūdai valstybei", vežtų į paruošų punktus. Vienas iš pagrindinių uždavinių palaikyti gerus santykius su MTS (Mašinų ir traktorių stotimis), kad galėtų sudaryti galimai palankesnes (laiko atžvilgiu) sutartis žemei išdirbti, derliui nuimti. Blogi santykiai su MTS geriausiu atveju reiškia, kad tavo planas bus apverstas aukštyn kojom, ir džiaukis, jei spėsi 1/3 derliaus suvežti po stogu, nes kolchozai arklių turi labai mažai ir 80% kolchozų yra priklausomi nuo MTS.

Kolchozo pirmininkas turi įkalkuliuoti ir valstybinių parangų prievoles, kurių terminai iš anksto nėra žinomi, kaip kolchozui nustatyto miško kiekio iškirtimas, jo suvežimas, nustatyto kiekio akmenų suvežimas į geležinkelio stotį ar parangos vietą, kelių teisymas ir t. t.

Uždaviniai dideli, medžiaga nepažįstama. Už tat nėra ko stebėtis, kad jie yra ne pagal jėgas tam pirmininkui, kuris prieš savaitę dar tvarkė savąjį 2—4 ha. ūkelį.

Brigadininkai — kiekvienos dienos vakarą gauna iš kolchozo pirmininko įsakymus (daugiausia raštiškus), kuriuose smulkiai nurodoma kokia brigada, kokį darbą ir kurioje kolchozo vietoje kitą dieną turi atlikti. Normaliai kolchoze būna nuo 8 ligi 10 brigadų po 30—40 žmonių kiekvienoje.

Brigadininkas yra atsakingas prieš kolchozo pirmininką, bet lygiai ir prieš revizijos komisiją. Pagal kolchozo pirmininko vakarinį įsakymą (žinoma, jei pirmininkas yra spėjęs tokį įsakymą parengti) dar tą patį vakarą brigadininkas parengia kitos dienos darbo planą ir jį dar tą patį vakarą turi perduoti grandininkams.

Brigadininkai veda darbo dienynus — žiniaraščius, kuriuose kiekvieną dieną įrašoma, koks darbas buvo nustatytas, kokį darbą kas dirbo, kokį procentą nustatytos normos įvykdė, kurie brigados nariai į darbą neatėjo ir kiek kiekvienas darbo narys per dieną išdirbo darbo taškų.

Pastaba. Darbo taškai apskaičiuojami pagal kolchozams prisiųstas valdiškas tabeles, kuriose nurodoma, koks darbas keliais taškais vertinamas ir kiek tokių darbo taškų yra reikalinga, kad susidarytų vienas darbadienis.

Kūlimo metu brigadininkas turi sudaryti vadinamą "valandinį grafiką", kuriame nurodoma: a) darbo valandos—darbo pradžia ir pabaiga, b) kiek iškulta per valandą, c) leidėjų pavardės, d) kuliamosios prastovėjimai, (kurių kolchozinėje sistemoje yra kartais daugiau nei darbo valandų), e) prastovėjimų priežastys (daugiausia del soclenktynių susproginėja dalys, suvirinami guoliai, benzino stoka ir tt.)

Kadangi kūlimas, kaip ir arimas yra vykdomas dviem pamainom,

lygiai toki pat žiniaraščiai turi būti sudaromi ir prožektorių šviesoje dirbančiai brigadai. Šiuos žiniaraščius brigadininkas kiekvieną vakarą, o nakties pamainose sekantį rytą, turi pristatyti sąskaitininkui, nes pagal juos kiekvienam brigados nariui yra apskaičiuojami darbadieniai.

Brigadininkas yra atsakingas už brigadai priskirtus arklius ir, jei arkliai yra išduodami kolchozininko privatiniams reikalams, turi paimti iš jo pakvitavimą ir kolchozo pirmininko pažymėjimą, kad tą dieną jis nuo darbo atleistas. Be leidimo niekas neturi teisės iš darbo pasitraukti, o dar mažiau naudotis "valstybiniu turtu".

Grandininkai — yra brigadininko įsakymų vykdytojai ir prieš jį atsakingi už jiems patikėtų 10 žmonių darbą. (Vieną brigadą sudaro 3 grandys po 10 žmonių kiekvienoj).

Kaip brigadininkas, taip ir grandininkas veda dienyną, kuriame smulkiai atsako į tuos pačius klausimus. Kiekvienos dienos vakare jis tą dienyną perduoda brigadininkui, kuris surašęs brigados darbo žiniaraštį, pasiremdamas pirmininko įsakymu, į grandininko dienyną įrašo, kokį darbą jo grandis turės dirbti sekančią dieną. Grandininkas dar tą patį vakarą turi pranešti visiems grandies nariams, kokį darbą sekančią dieną jie dirbs, iš kurio kiemo (buvusio ūkininko sodybos), su kokiom darbo priemonėm, ir į kurią darbo vietą jie turi prisistatyti.

Matininkas — kiekvieną dieną turi tiksliai, tiesiog metrais, išmatuoti, kurią nustatyto darbo dalį yra kolchozininkas, grandis ar brigada atlikusi. Pav. kiek suarė žemės, parvežė vežimų šieno ar javų ir t.t. Jo pateiktus duomenis sąskaitininkas, sulyginęs su brigadininko dienynu, išveda kiekvienam kolchozininkui darbo taškus, iš kurių sudaromi darbadieniai.

Matininkas dažnai yra tikrinamas kolchozo revizijos komisijos, kad nė vienam kolchozininkui nebūtų priskirta daugiau darbo taškų, negu jis yra išdirbęs. Kūlimo metu matininkas daugiausia eina svėriko pareigas.

Fermų vedėjai — rūpinasi jiems patikėtais gyvuliais bei paukščiais. Pasitenkinti, kad kolchozo, pav. kiaulių ferma būtų laipsniškai išvystoma — jie negali, nes tai būtų plano sabotažas. Jie turi kolchozo pirmininką nuolat spausti, kad jis per revizijos komisiją kreiptųsi į rajono žemės ūkio skyrių, prašydamas banko paskolos galimai didesniam skaičiui gyvulių ir paukščių. Fermų vedėjams nesvarbu, ar kolchozas tuos gyvulius įstengs išlaikyti, turės pašaro, pastatų. Jiems rūpi tik viena — darbadieniai, kurie fermų vedėjams apskaičiuojami pagal įvykdyto plano procentą. Bet gyvulių bei paukščių išvystymo planus valsčiaus žemės ūkio skyrius yra nustatęs tiek didelius, kad fermų vedėjai yra patenkinti, jei per metus jiems pavyksta sudaryti 1/3 darbadienių.

Normaliai kolchozas turi turėti šias fermas: 1. raguočių, 2. kiaulių, 3. paukščių. Pastaruoju metu gyvulininkystės planui suaktyvinti valdžia prie kolchozų priskyrė vadinamas "nuolatines komisijas gyvulininkystei išvystyti".

Šėrikės — pagal fermų vedėjų nurodymus nustatytu pašaru šeria gyvulius ir paukščius.

Visi gyvuliams šerti bei paukščiams lesinti reikalingi pašarai bei grūdai iš sandėlio yra gaunami tik pagal orderius, kuriuose be šėrikės turi pasirašyti ir fermos vedėjas. Be orderio šėrikė negaus nė vieno grūdo.

Girdytojai. Tik vienam — antram kolchoze girdymas yra mechani-

zuotas. Tad didelė kolchozo darbo jėgos dalis per ištisą dieną turi vežti vandenį.

Girdytojams darbadieniai apskaičiuojami pagal, prisemto, privežto vandens kiekį bei pagirdytų karvių skaičių.

Melžėjos — tris kartus per dieną melžia nustatytą skaičių karvių (paprastai nuo 10 ligi 15). Primelžtą pieną tris kart per dieną su matininko orderiais turi pristatyti į pieno surinkimo punktą, kuriame kontrolasistentas kiekvieną kartą į jos vedamą dienyną įrašo pristatyto pieno kiekį ir pieno riebumo procentą. Melžėjos iš savo pusės kontroliuoja šėrikes, ar jos laiku ir tinkamai karves pašeria, nes melžėjoms darbadieniai apskaičiuojami ne pagal išmelžtų karvių skaičių, bet nuo primelžto pieno kiekio. Vasaros metu, kai karvės ganosi, kartais joms per dieną pavyksta sudaryti ligi 2-jų darbadienių, kai žiemos metu vienam darbadieniui sudaryti joms reikalinga 8-nių, o kartais ir 10 dienų.

Nereta, kad melžėjos, susitarusios su šėrikėmis, vakarais ar naktimis suvaro gyvulius į pasėlius, kad tik sekančią dieną daugiau pieno primelžtų. Gi kad sunaikinama dalis pasėlių, joms nerūpi, nes tai yra valstybinis turtas. Joms rūpi jų pačių darbadieniai.

Kalvis — taiso ūkio padargus. Bet jo darbas priklauso ir nuo srities ar rajono žemės ūkio tresto valdybos. Jei ši valdyba nepristato valsčiaus žemės ūkio skyriui (o taip dažniausiai ir būna) anglių, atsarginių dalių, liedinimui reikalingos medžiagos ir t.t. — jų negauna kalviai, tai ir žemės ūkio įrankių, mašinų bei padargų taisymas tęsiasi iš metų į metus. Dėl to taip dažnai skaitome sovietinėje spaudoje nesuvežtus javus ar sužlugdytus kitus kolchozinius planus.

Ir kalvio darbas yra įvertinamas darbadieniais, kurių apskaičiavimas priklauso nuo to, kiek kalvis per dieną išdirbo darbo taškų, t. y. įsuko sraigtų, suvirino susprogusių ratlankių, išliedino dalių ir t.t.

Sandėlininko — žinioje yra visi kolchozo grūdai, daržovės, pašarai nesezoninio darbo įrankiai ir t. t. Sandėlininkas turi vesti sandėlio pajamų ir išlaidų knygas, kurios visada turi atitikti valand. padėtį. Pagal okupuotos Lietuvos prokuroro G. Bacharovo įsakymą sandėlininkas neturi teisės be kolchozo pirmininko išrašyto orderio išduoti iš sandėlio nė vieno grūdo, nes: "kolūkio nuosavybę ir turtą reikia saugoti kaip savo akies vyzdį...", nes "kolūkinė nuosavybė yra šventa ir neliečiama" (Tiesa, 1050. 8. 1, Nr. 179). Sandėlininkas to griežtai laikosi, nes už mažiausią trūkumą jam gresia 7 metai kalėjimo. Ir jei, pvz. į sandėlį pristatant grūdus, važtaraštyje pažymėta 50 kg. rugių, o sandėlininkas patikrinęs randa tik 49,6 kg. turi pasikviesti pirmininką ar revizijos komisiją ir kartu surašyti trūkumo aktą, kad kolchozo vadovybė tuoj pat galėtų imtis reikiamų žygių nustatyti, kur tie 400 gr. rugių pradingo.

Sandėlininkas iš pirmos jo pradėtų pareigų dienos turi aptverti sandėlį stipria tvora ir, jei jam atrodo, kad "visuomeniniam turtui" tokios apsaugos nepakanka, išreikalauti iš valsčiaus įgulos sandėlio apsaugai 5—6 stribus.

Sąskaitininkas — yra vienas iš daugiausia pagarbintų kolchozo pareigūnų, nes nuo jo širdies ir žmoniškumo priklauso, ar sekančiais metais kolchozininkas badaus, ar galės šiek tiek sočiau pavalgyti. Jis pagal matininko ir brigadininkų pateiktus davinius apskaičiuoja, kiek kuris kolchozininkas per metus yra išdirbęs darbadienių, pagal kuriuos jiems rudenį

už metų darbą bus išmokėtas atlyginimas grūdais. Sąskaitininkas nuolatos informuoja kolchozo pirmininką apie darbo planą žlugdančias brigadas ir darbadienių neišdirbančius kolchozininkus, kad plano žlugdytojams būtų padaryti perspėjimai. Veda atskaitomybę, kiek ko, už kurio kolchozininko mėsos ar kitas prievoles yra pristatęs valstybei kolchozas, kad pagal nustatytą apskaičiavimą nuo kolchozininko išdirbtų darbadienių atitinkamas skaičius būtų nubrauktas. Pavyzdžiui, kolchozininkui yra leista laikyti karvę, bet už šią jam suteiktą "teisę" turi per metus valstybei pristatyti nustatytą kiekį mėsos ir kitų paruošų. Kad kolchozininkui nereiktų tos karvės piauti, mėsos prievolę už jį pristato kolchozas, nubraukdamas jam nustatytą skaičių jo išdirbtų darbadienių.

Sąskaitininkas veda ir valstybinių duoklių — prievolių pristatymo atsiskaitymus bei kolchozo kasos knygas, kuriose iki kapeikos turi būti sužymėtos kolchozo pajamos ir kolchozui pagerinti (veislinių gyvulių, paukščių įsigijimo ir t.t.) padarytos išlaidos.

Sąskaitininkas yra užverstas tokia gausybe buhalterinių knygų ir biurokratinių parėdymų, kad jis niekada neįstengia jose susigaudyti ir laiku suvesti. Nereta, kad gegužės mėn. išdirbti darbadieniai kolchozininko žiniai yra paskelbiami tik liepos ar rugpiūčio mėn., kada niekas jų apskaičiavimo teisingumo negali patikrinti.

Agr. Romonovičius "Tiesoje" (1951 206) rašo, kad kolūkio sąskaitininkas turi kruopščiai tikrinti, kaip brigadininkai sudaro darbadienių žiniaraščius, ir pažymėjęs, kad "visiems respublikos kolūkiams duoti gatavi blankai ir buhalterinės knygos", nusiskundžia, jog dar esama kolūkių, kaip kad pvz. Kelmės rajono "Žemdirbio" kolūkis, kur iš **14 buhalterinių knygų** vedamos tik 3.

Laiškanešys — kiekvieną dieną turi pristatyti kiekvienam kolūkiečiui laiškus ir užsakytus laikraščius; išaiškinti naujai leidžiamų laikraščių turinį; agituoti, kad galimai daugiau laikraščių ir žurnalų kolchozininkas užsisakytų ir galimai ilgesniam terminui. Sovietinės spaudos kolchozininkai neskaito. Nebent tik tuos numerius, kuriuose kritikuojamas jų kolchozas ar paskiri asmenys. Bet laikraščius turi prenumeruoti visi, nes kas laikraščio neužsiprenumeruoja, yra laikomas liaudies priešu. Be to, laikraštis vienintelis vyniojamas popieris.

Moterų tarybos — yra sudarytos pagal 1950 m. valdžios parėdymą, Jos yra kolchoze dirbančių moterų išrinktos moterų atstovės. Jų uždavinys yra auklėti kolchozines moteris komunistiškai, organizuoti susirinkimus, paskaitas, pasikalbėjimus apie "didžiosios tėvynės laimėjimus", moterų pažangą ir kultūros laipsnį Sovietų Sąjungoje ir galimai daugiau suniekinti jos priešus, t. y. JAV.

Be šių politinių uždavinių jos turi rūpintis įrengti kolchozuose vaikų darželius, lopšelius ir rūpintis jų sveikatingumu.

Nors 1951—1952 metais į partijos suorganizuotas moterų "švietimo mokyklas" buvo sutraukta apie 4.000 moterų iš įvairių kolchozų, bet kai iš tų "mokyklų" buvo išleistos kaip vadovės agitatorės tik vienam antram kolchoze jos įsteigė įsitvirtinti. Kolchoze esančios motinos savo vaikų į tokius darželius neleidžia, kad vaikai nebūtų išauklėti komunistais ir netaptų savo tėvų išdavikais. (Plačiau žr. "Į Laisvę" Nr. 1(38). Taigi pagrindinis moterų tarybų uždavinys paliko sovietinė propaganda.

Kolchozo revizijos komisijos — funkcijos labai ryškiai nurodo tas

pats okupuotos Lietuvos prokuroras G. Bacharovas: "visos revizijos komisijos turi būti stropiai ir smulkiai painformuotos dėl savo darbo derliaus nuėmimo metu. Joms turi buti teikiama aktyviausia pagalba. Kuo glaudesnis ryšys turi būti palaikomas tarp jų ir milicijos bei prokuratūros organų, kurie privalo skubiai reaguoti į kiekvieną rezoliucijos komisijos ir kolūkiečių (suprask partinių. L. P.) signalą apie kolūkio derliaus grobstymą". (Tiesa, 1951. 8. 1., Nr. 179).

Kolchozo partinės organizacijos sekretorius — eina kolchozo politruko pareigas. Jo uždavinys — teisingai paskirstyti jo žinioje esančius komunistus bei komjaunuolius, kad jie dalyvaudami visuose kolchozo brigadų darbuose, tuoj pat "signalizuotų" partijai ar komjaunimo organizacijai apie pastebėtus trūkumus ar brigados narių nerūpestingumą.

Be šių "akių ir ausų" funkcijų, jie turi organizuoti pasikalbėjimus apie didžiąsias statybas, kritikuoti soclenktynėse nedalyvaujančias brigadas, vesti agitaciją už pirmalaikinį dirvų suarimą, derliaus iškūlimą ir antplaninį paruošų-prievolių pristatymą valstybei. Šia antplanine akcija-agitacija jie turi įkalti kolchozininkui, kad tos labai stipriai išpūstos valstybinių paruošų normos yra labai mažos ir kad už tokią "geraširdystę" reikia pasistengti valstybei pristatyti daugiau nei, kad ji prašo.

Ypatingą dėmesį jiems įsakyta skirti **laikraščiams skaityti** ir kovos lapeliams leisti. Kolektyv. laikraščių skaitymas kai kuriais atvejais turi būti svarbesnis nei "raudonojo kampelio" įrengimas, nes kolchozininkams garsiniu skaitymu turi būti kalte įkalama "Tiesos" ar rajoninio laikraštuko vedamieji, išaiškinama rinkimų į "tarybas" deputatų rinkimo ir balsavimo reikšmė ir dar svarbiau, ant J. A. Valstybių verčiant visas sovietinio melo pamazgas teisinti Sovietų Sąjungos apsiginklavimo būtinumą.

Vieną kartą per mėnesį partijos sekretorius turi surengti vadinamus "seminarus", kuriuose iškritikavus kolchozo pirmininko, brigadininkų ir eilinių kolchozininkų prasilenkimus su darbo drausme, partijos bei žemės ūkio artelių nurodymais, reikalaujama viešo pasiteisinimo.

MTS (mašinų traktorių stotis) — išeina už kolchozo ribų. — Tačiau ji labai svarbi kolchozo gyvenimui ir dėl to jos negalima nesuminėti.

Kiekvienam valsčiuje esantieji MTS punktai, pagal sudarytas su kolchozais sutartis, aparia kolchozų dirvas, nupjauja ir iškulia kolchozų javus. Už šiuos patarnavimus kolchozas MTS moka grūdais. Kadangi kolchozai daugiausia neturi nei traktorių, nei arklų ir lygiai retai kuliamasias mašinas, o dar rečiau arklius, ar jų pakankamą skaičių, tai iš esmės visas jų darbas ir plano įvykdymas priklauso nuo MTS geros valios ar rūpestingumo.

Nereta, kad MTS kuliamoji mašina, viename kolchoze įpusėtą darbą nutraukus, važinėja po kitus kolchozus ir tik po dviejų-trijų savaičių tesugrįžta pradėto arimo ar kūlimo baigti.

Dėl blogo MTS veikimo kaltė tenka ne tik soclenktyniavimui, ne tik labai pigiai ir iš blogos medžiagos pagamintoms sovietinėms mašinoms, bet ir lygiai sričių MTS valdyboms, kuriose be išimties sėdi rusai, kurie labai dažnai atskiroms MTS nesuteikia reikiamų kreditų, kad galėtų nusipirkti sėjamąsias mašinas, arklus ir t.t. Dėl tokio veikimo daugelyje MTS yra visai panaši padėtis, kaip kad Raseinių rajono MTS, kur 50% traktorių neturi arklų ir kito prikabinamo inventoriaus.

3. KOLCHOZININKAI

Kolchozininkų amžius — Kolchozuose dirba daugiausia tik senesnio amžiaus žmonės, nes jaunesnieji yra arba kariuomenėje, arba išvežti į Sibirą, arba išvykę į pramonę, arba išvykę į kurią mokyklą specialybės įsigyti, kad visą gyvenimą nereiktų kolchoze gyventi vergo gyvenimą. Kolchozuose persveria moterys, kurioms tenka dirbti ir pačius sunkiausius darbus.

Senesniojo amžiaus žmonės, kurie per ištisą dešimtmetį turėjo išgyventi vieną po kito sekusius sukrėtimus — partizanuojančių vaikų žuvimus, giminių deportacijas ir t.t. — dauguma yra jau palaužtos sveikatos. Ir jei sekančiai dienai nurodyta darbo vietovė yra už 10 ar 15 km., tai galima įsivaizduoti kelintą valandą toks senukas turi keltis, kad laiku spėtų darbą pradėti. Bet kolchozinėj santvarkoj nežiūrint ir sunkiausių negalavimų, be pirmininko, o geriausiu atveju — be brigadininko sutikimo niekas neturi teisės darbovietės palikti. Už savivališką iš darbo pasitraukimą ar neatvykimą kolchozininką baudžia: jam nubraukia penkis išdirbtus darbadienius. Antrą kartą savivališkai į darbą neatėjus ir penkis darbadienius vėl nubraukus, duoda dar ir įsakmų perspėjimą. O jei tai pasikartoja ir trečią kartą — kolchozininką išmeta iš kolchozo ir atėmę iš jo žemę kaip sabotažininką perduoda teismui. Todėl, nežiūrint visų negalavimų ir amžiaus, negalėdami iš kolchozo pasitraukti, ar kur nors kitur išsikelti, žmonės turi vietoj 8-nių įstatyminių darbo valandų dirbti 16, kad įstengtų nors iš dalies išdirbti jiems nustatytą darbo normą.

Atlyginimas. — Už metų darbą kolchozininką atlygina grūdais ir pinigais. Atsiskaitoma metų gale, suvedus kolchozo balansą. Pirmiausia kolchozas atsilygina valstybei, paskum MTS, toliau atskaitoma sėklų fondui ir tik likutis dalomas kolchozininkams pagal darbadienių kiekį. Tas pats daroma su kolchozo piniginėmis pajamomis, kurias sudaro pajamos už vilnas, cukrinius runkelius, pieną ir kitus produktus. Tik sumokėjus sąskaitas, atskaičius inventoriui įgyti bei kitiems reikalams, likutis dalomas kolchozininkams pagal darbadienių kiekį.

Kiekvieno kolchozo ir kiekvieneriais metais atlyginimas kolchozininkams yra skirtingas. Pvz. "Paryžiaus Komunos" (Kupiškio rajone) kolchozininkai 1952 m. grūdais tegavo po 75 gramus už darbadienį, o to pat rajono "Pirmūno" kolchozininkai tais pat 1952 m. už darbadienį gavo po 2.8 kg. grūdų. Bet jau 1953 m. "Pirmūno" kolchozininkai tegavo po 1.9 kg. grūdų. Panašiai ir su piniginiu atlyginimu. Kaikuriame kolchoze kaikuriais metais išeina už darbadienį tik po keliasdešimt kapeikų, o kaikuriais metais kaikuriuose kolchozuose ir po kelis rublius už darbadienį. Pvz. minėto "Pirmūno" kolchozininkai 1953 m. už darbadienį gavo po 1.5 rub. Propagandai sudaroma, kad vienas kitas iš 1000 "padaro" ir 600—900 darbadienius. Vidutiniškai kolchozininkui per metus susidaro 200 darbadienių. Vidutiniškai visas kolchozininko pajamas įvertinus pinigais išeina apie 1300 rublių metams. Tuo tarpu vidutinis nekvalifikuoto pramonės darbininko metinis uždarbis išeina 3.600 rublių. Tačiau pasitraukti iš kolchozo yra labai sunku. Vienintelė kolchozininko viltis — juo daugiau darbadienių sukalti. Dėl to, be abejojimo, kenčia darbo kokybė ir tikslingumas. Pavyzdžiui kolchozo pirm. ar reviz. komis., pasižiūrėję į mėnuli ar pasiklausę oro žinių, nustatė, kad sekančią dieną bus vežamas šienas. Pagal šį įsakymą brigadinin-

kas davė parėdymus grandininkams, o tie iš savo pusės praneša visiems grandies nariams. Ir nors naktį buvo didelė rasa ar net palijo, nuo ankstaus ryto visos laukininkystės brigados prakaituodamos vežė drėgną ar sulytą šieną, kuris, aišku, po mėnesio — antro supuvo ir kolchozo gyvuliai paliko be pašaro. O kadangi tokiu metodu dirba visi kolchozai — tai 1950—1951 m. žiemą dėl pašarų stokos ar supelijusio šieno iškrito 30% arklių, o išlikusieji jau kovo mėn. turėjo būti išleisti į laukus ant praeitų metų žolės pasiganyti.

Kitas pavyzdys — laukininkystės brigadai įsako parvežti iš rajono miesto ar net iš pačios Klaipėdos— trašas. Kadangi trašos paprastai laikomos po atviru dangumi ir dėl oro pasikeitimų pavirtę į akmeninį kalną, tai su kirkomis prisiskaldę jo ir parvežę, vežimu važinėdami po laukus, tuos trašingus "akmenis", visai nesutrintus, po laukus išmėto ir jie, ištirpę, išdegina sėklą. Bet darbininkui tai nesvarbu— jam svarbu darbadieniai.

Tas pat yra ir su stotimis, kurių nariai atlyginami nuo suarto žemės ploto ar nukirsto derliaus ploto. Kadangi sovietinės gamybos traktoriai ir motorai greit genda ir, trūkstant atsarginių dalių, daugiau stovi nei dirba — jie beveik be išimties vėluoja įvykdyti su kolchozais sudarytas sutartis. Pvz. Jezno rajone Stakliškių MTS stočiai su 8 traktoriais buvo nustatyta suarti 15.000 ha. žemės plotą, bet stotis suarė tik 28%, nes iš 8 traktorių 6 buvo remonte, dirbo tik 2. Kad traktoriai galėtų nors pusę normos atlikti, tai arė naktimis. Bet nakties darbai—dienos juokai: suarė taip giliai, kad derlingą žemę užversdami pusmetrio storumo smėlio sluoksniu, padarė ją nederlingą.

Darbo organizacija — Kaip matėme iš kolchozų pareigūnų funkcijų, kolchoze nori sudaryti karišką tvarką: kaip kariuomenėje kuopos vadas įsako būrio vadams, būrių vadai viršiloms ar būrininkams, o tie vėl skyrininkams — tokia pati organizacinė tvarka įvesta kolchozuose. Eilinis darbo kareivis atsako prieš grandininką, grandininkas prieš brigadininką, brigadininkas prieš revizijos komisiją, revizijos komisija prieš partiją. Jau vien šis karinės drausmės ir nuolatinės kontrolės faktas, o ypatingai sąskaitybos apimtis, ryškiai byloja, kad ūkininkai į kolchozus laisva valia nesijungė. O kur yra prievarta, ten negali būti ir reikalaujama, kad pavestas darbas būtų atliktas sąžiningai. Kiekvienas dirba taip, kaip jam yra įsakyta ir ne daugiau.

Sovietai, palyginę nepriklausomos Lietuvos metu pasiektus žemės ūkio gamybos rezultatus su rezultatais kolchozinėj sistemoj, priėjo išvadą, kad nepriklausomos Lietuvos pasiekti rezultatai dabar turi būti soclenktyniavimo metodu pasiekti. Ka reiškia soclenktyniavimas pramonėje, žinome iš pirmosios sovietinės okupacijos. Nors tas pramoninis soclenktyniavimas ir daro kraštui didelę žalą, bet pramonės darbininko egzistencijai jis visgi neturi lemiančios reikšmės. Bet kas kita žemės ūkyje, kur vieno rajono ar valsčiaus MTS lenktyniaujant su kitu rajonu, ar net Kuibiševo srities MTS, rajono kolūkiams su kito rajono kolūkiais ir t.t., yra žlugdoma žemės ūkio egzistencija. Nuo šio soclenktyniavimo nuo perkrovimo ir nerūpestingos sporto nuotaikos sulaužomi vežimai, supūdomos lietaus metu su žemėmis nuimtos bulvės ar runkeliai, zovadiniu arimu sujaukiama dirva, suvirinami kombainų ar kuliamųjų mašinų guoliai, perdeginami motorai ir t.t. Kol suremontuojamos mašinos, ištisomis savaitėmis neatidėliojamiems darbams sustojus, laukuose palikti, supūdomi javai, iššaldomos bulvės ir t.t.

Artėjame prie Rubikono

Jau kuris laikas tarptautinėj padėty Azijos reikalai savo šešėliu yra aptamsinę europinius, kurie betgi Rytų-Vakarų santykiams yra lemtingesni, kaip Azijos problemos. Europos erdvėje svarbiausia tarptautinė problema yra Vokietijos. Ji visą laiką yra tarptautinės politikos darbų eilėje. Tik po Ženevos laimėjimų Sovietų Sąjunga, kaldama geležį, kol karšta, kol Vakarai, Ženevos pralaimėjimų priblokšti, Vokietijos problemą savo liepos 24 d. nota D. Britanijai, JV ir Prancūzijai atkėlė tarptautinės politikos darbų tvarkoje pirmuoju punktu. Ar ji bus sprendžiama pirmuoju ar kuriuo kitu iš eilės punktu, ji yra visos centro ir rytų Europos, tuo būdu ir Lietuvos problema. Į jos sprendimo eigą verta atidžiau įsižiūrėti.

*

Tuoj po karo (1945) žinomas britų publicistas Liddell Hart, suvesdamas D. Britanijos politikos karo metų balansą, konstatavo, kad W. Churchillio karo metų politika tarp-

---

Iš ko kolchozininkas pragyvena? Pagrindinis kolchozininko pragyvenimo šaltinis yra jam naudotis skiriami 60 arų, (apie 1½ akerio), kuriuos jis gauna, jei įvykdo nustatytas darbo normas. Iki Stalino mirties už tuos 60 arų kolchozininkas turėjo mokėti valstybei 360 rublių mokesčių ir negalėjo sėti javų. Be to, atskirus mokesčius turėjo mokėti už vaismedžius ir bites, jei jų turėjo. Po Stalino mokestis sumažintas iki 180 rub., leista ir javų sėti. Panaikintas mokestis už vaismedžius ir bites. Leista turėti paukščių, kiaulių ir ožkų (jos vadinamos sovietinėm karvėm), kiek kas pajėgia, ir ne daugiau kaip 2 karves. Nuo kiekvienos karvės reikia atiduoti 250 litrų pieno metams. Be to, mokėti karvių apdraudos mokestį 80 rub. už karvę. Nežiūrint plėšikiškų mokesčių ir kitų prievolių, vadinamas sodybinis daržas yra vienintelis kolchozininko šeimai išsigelbėjimas. Dažnas kolchozininkas gautąją iš kolchozo savo dalį sunaudoja per pora mėnesių. Geresnio derliaus kolchozo kolchozininkai gautąja dalimi pajėgia verstis iki pusės metų. Savaime suprantama, kad šiais atvejais ir sodybinio sklypo kolchozininko šeimai prasimaitinti neužtenka. Tada kolchozininkui belieka prašyti kolchozo valdžią, kad duotų avanso kitų metų jo darbo sąskaiton.

Kai kolchozininko šeima sudarytų daugiau darbadienių, stengiasi į kolchozo darbus įjungti ir vaikus, jiems iš mokyklos grįžus ir ypač atostogų metu.

Be pragyvenimo išlaidų ir mokesčių už sodybinius 60 arų, kolchozininkas dar turi įsigyti ir remontuoti savo darbo įrankius: krepšius, šakes, kastuvus, kauptuvus, dalgius ir kt. Šioms išlaidoms pajamų kolchozininkas stengiasi pasidaryti iš parduotos žąsies, anties, triušio.

Kolchozininko pragyvenimas priklauso jo darbadienių kolchoze. Bet kas yra darbadienis — pats kolchozininkas nežino. Esti atsitikimų, kad trijų dienų darbas tesudaro vieną darbadienį. Vieną darbadienį sudaro 17 vežimų javų pakrovimas. Javus kuliant, padavėjas į mašiną gauna vieną darbadienį už kiekvienas 2½ tonos prikultų grūdų. Kai derlius geras — daugiau darbadienių išeina, nors darbas visiškai tas pats. Apskritai ir Sovietų Sąjungos sąlygomis kolchozininkas yra labiausiai išnaudojamas vergas.

L. Prapuolenis

tautinę jėgų pusiausvyrą yra privedusi prie bankroto slenksčio.

"Visus karus, — rašo L. Hart, — D. Britanija vesdavo tam, kad būtų išlaikyta Europos pusiausvyra ir kad nė viena valstybė joje neįsivyrautų. Visiškai sunaikindami Vokietiją, mes tuo pačiu ilgam laikui sugriovėm savo planus... Tikrąja ir vienintele prasme karą mes buvom laimėję jau prieš dvejus metus (1943), kai buvo sunaikinta puolamoji Vokietijos galia. Nuo tol mes aklai kovojom tam, kad sugniuždytume ir defenzyvinį Vokietijos pajėgumą. Tuo pačiu mes ją išjungėm kaip Vakarų skydą..."

V. Europos skydo išjungimas galutinai buvo baigtas jau Vokietijai kapituliavus, Potsdamo konferencijoje.

Vienas iš fatališkiausių II-ojo pasaulinio karo padarinių yra tas, kad iš Europos politinio žemėlapio pranyko **Vidurio Europa**, kaip pusiausvyros veiksnys. Prie Elbės ir Australijoje britai, amerikiečiai, prancūzai kareiviai susitiko su raudonarmiečiais ir padalino Europą į dvi karines stovyklas, o netrukus po to įvykusioje Postdamo konferencijoje tas padalinimas buvo užantspauduotas.

D. Britanija ir JV Potsdame tik labai miglotai teprisiminė, kad Vokietijai, tam Vidurio Europos branduoliui ir visos europinės pusiausvyros raktui, reikia palikti sąlygas, kad ji būtų pajėgi savo vaidmeniui. Potsdame pirmiausia buvo tenkinami Sovietų Sąjungos vekseliai ir jos pretenzijos dėl Vokietijos nuginklavimo ir demilitarizavimo. Buvo dosniai tenkinamos Sovietų Sąjungos tikro ir tariamo saugumo bei reparacijų pretenzijos. Trumpu plunksnos pabraukimu buvo nuspręsta 6.5 milionų Lenkijos, Čekoslovakijos, Vengrijos vokiečių iškraustyti.

Taip apsidraudę nuo naujos vokiečių agresijos, Trys Didieji Potsdame dar nustatė visą eilę politinių bei ūkinių sąlygų bendrai Vokietijos kontrolei vykdyti. Bijodami, kad karo parblokšta Vokietija peranksti politiškai neatkustų, Potsdamo vyrai nutarė, kad "tuo tarpu centrinė Vokietijos vyriausybė nebus sudaryta". Praktiškai tatai reiškė, kad bus kelios "centrinės" Vokietijos vyriausybės ir kelios Vokietijos. Tatai įgalino Sovietų Sąjungą savo okupuotąją Vokietijos dalį paversti operacine baze politinės propagandos akcijai šūkiu: "Vokietijos vienybė per socialistinę vienybę", kas praktiškai turi reikšti, kaip savo metu lordas Jowitt D. Britanijos Augštuosiuos Rūmuos išsitarė, — "ein-Volk, ein Reich, ein Kommissar".

1946 m. keturių užsienių reikalų ministerių (D. Britanijos, Prancūzijos, JV ir Sovietų Sąjungos) konferencijoje Paryžiuje Molotovas nedviprasmiškai iškėlė apjungtos ir centralizuotos Vokietijos mintį su aiškia perspektyva, kad ji bus neabejotinoj Sovietų Sąjungos įtakoje. Tuolaikiniai Vakarų politikos vairininkai savo aiškios ir vieningos koncepcijos dėl Vokietijos dar neturėjo. Tiesa, konferencijos debatuose Bevinas (D. Britanijos tuometinis užs. reik. ministeris) dėstė, kad Vokietijos ir Europos problemai spręsti yra trys keliai:

1. jėgų pusiausvyros atstatymas,
2. vienos kurios valstybės ar kurio bloko įsigalėjimas,
3. sąjungininkų bendradarbiavimas ir jungtinė Vokietijos kontrolė.

Jėgų pusiausvyros atstatymas reikštų savarankiškos vidurio Europos atstatymą su Vokietija jos centre. Bendrais bruožais tuo būtų pakartotas 1919 m. versalinis Europos problemų sprendimas, su tomis pačiomis silpnybėmis ir pavojais, kurie temdė Europos politinę padangę 1919-1939 metais ir privedė prie 1939-1945 metų katastrofos. Todėl šis sprendimo kelias iš principo buvo nepriimtinas, ypatingai Sovietų Sąjungai ir Prancūzijai. Neįtaigojo jo

nei D. Britanija, nei JV. Dar stipriai tebesireiškė Potsdamo dvasia.

Dėl antro kelio — vienos kurios valstybės ar bloko įsigalėjimo Europoje — Molotovas tylėjo, nors jo tyla buvo iškalbingesnė už betkurią bylą, nes šis kelias aiškiai veda į sovietinį dominavimą. Sovietų Sąjungos tarptautinę politiką tada vykusiai apibūdino JV delegacijos tuometinis patarėjas John Foster Dulles: "Sovietai nuoširdžiai trokšta taikos. Jie mano, kad taika turi būti nedaloma. Bet jie taip pat mano, kad Sovietų Sąjungos saugumas gali būti garantuotas tik tada, kai visas pasaulis bus komunistinis. Iš čia jų (sovietų) nepaliaujamos teritorinio ir ideologinio vežlumo pastangos, kurios gali sukelti didžiulę nelaimę" (1946, "Life").

Tad beliko trečiasis Vokietijos ir Europos problemų sprendimo kelias — sąjungininkų bendradarbiavimas ir jungtinė Vokietijos kontrolė.

Teoriškai bendradarbiavimas buvo "pasirinktas", o praktiškai prasidėjo dėl Vokietijos Rytų-Vakarų varžybos, kuriose pati vokiečių tauta iš spardomojo kamuolio veikiai pasidarė respektuojamu bendrininku. Šešiasdešimt kelių milijonų tauta ir po skaudaus pralaimėjimo netapo lavonu, ties kuriuo rungtyniautų varnai, ir ilgesnį laiką negalėjo palikti tik pasyvus objektas tarptautinės politikos žaidime.

Tik metams nuo kapituliacijos praėjus, žinomas amerikiečių žurnalistas W. Lippmannas jau galėjo konstatuoti Vokietiją gyvą ir besijaučiančią rivalizuojančių sąjungininkų kurtizane. Ogi sovietinės Vokietijos vienas iš šulų, Grotewohl, kartą paklaustas prancūzų publicistės Mme Tabouis, kas per priežastis tokio staigaus Vokietijos atkutimo, kad dar vakar buvusi parblokšta ant žemės ir sutrypta, ant rytojaus ji jau vėl pakilusi ir viena ranka atsirėmusi, o poryt ji jau galutinai atsistos ant kojų ir pradės švaistytis tarp savo kaimynų, — tai Grotewohl priminė paklausėjai vokiečių politiko Bulowo pasakymą, kad geriau būti priešų koalicijos visiškai parblokštam, kaip vieno priešo truputį aplamdytam.

*

Potsdamo 1945 m. nutarimas, kad "tuo tarpu centrinė Vokietijos vyriausybė nebus sudaryta", labiausiai buvo naudingas Sovietų Sąjungai, kuri buvo įgalinta sukurti savo Rytų Vokietiją (17,4 mil. gyventojų), greta Vakarų Vokietijos (45,3 mil. gyv.), neskaitant Berlyno "salos" (3,3 mil. gyv.). Sovietų Sąjungos taktika aiški — tais atvejais, kai negalima iš karto susatelitinti kurios visos valstybės, geriausia yra ją padalyti ir bent jos dalį absorbuoti sovietinei orbitai: sudarant sovietinį prietiltį. Todėl po II-ojo pasaulio karo atsirado sovietinė Vokietija greta Vakarų Vokietijos, sovietinė Korėja greta Pietų Korėjos, Ženevoje vėl sovietinis Vietnamas greta Pietų Vietnamo. Korėjos pavyzdys iliustruoja tokių sovietinių prietilčių paskirtį ir vaidmenį.

*

Kitoje pusėje prieš Sovietų Sąjungos "nepaliaujamas teritorinio ir ideologinio veržlumo pastangas" taip pat pradėta organizuoti užtvankas, kurių statyboje Vokietijos erdvė yra centrinė bazė.

Pačios Vokietijos pozicija Rytų-Vakarų politinės rivalizacijos žaidime nelengva šiandien nuspręsti, nes ją apsprendžia ne tik istoriniai ir geopolitiniai duomenys, bet ir dar toli gražu nenusistojęs skirtingų pažiūrų, tendencijų ir nuotaikų kompleksas. Jo skalė labai plati. Nuo tautinio bolševizmo (Nationalbolschewismus) atstovų, kaip Jungeris, Niekischas, kurių vizijoje Vokietijos reichas eina nuo Vlissingeno iki Vladivostoko, iki dr. K. Adenauerio, kurio vyriausybės linija aiškiai ir nuosekliai antisovietinė ir proamerikinė.

Patys sovietai atviroj ir maskuotoj propagandoj dėl Vokietijos opinijos įtaigingai iškelia istorinius faktus, liudijančius, kad visais laikas Vokietijos-Rusijos draugystė Vokietijai buvusi naudinga. 1762 m. Pričkaus Didžiojo slaptas paktas su Petru III ne tik suardęs didžiąją Europos valstybių koaliciją ir išgelbėjęs Prūsiją nuo totalinio pralaimėjimo Septynerių Metų kare, bet ir privedęs prie pirmo Lietuvos-Lenkijos Commonwealtho padalinimo. "Geležinio Kanclerio" Bismarko 1887 m. slaptas paktas su Rusija įgalinęs Vokietiją iškilti į didžiąsias galybes. Gen. Seckto misija po I-ojo pasaulio karo Maskvoje privedusi apie Vokietijos-Rusijos santykių nustatymo Rapallo sutartimi 1922 m., kuri savo ruožtu įgalinusi Stresemanną 1926 m. pasirašyti neutralumo paktą su Maskva ir išvesti Vokietiją į plačiuosius tarptautinius vandenis. Ir Ribbentropo-Molotovo 1939 metų nepuolimo paktas abiem šalim būtų buvęs naudingas, jei tik Hitleris nebūtų jo sulaužęs. Negalima neigti šių faktų poveikio vokiečių opinijai. Ir kaip Weimaro laikų Vokietijos užsienių politikos vairuotojų tarpe buvo labai aktyvių Vokietijos-Sovietų Sąjungos glaudžių santykių šalininkų, kaip ambasadorius Maskvoje grafas Brockdorff-Rantzau arba Rytų Skyriaus šefas baronas Maltzanas, taip ir dabar Vokietijos-Sovietų Sąjungos susipratimo čempionų tarpe randame ne tik Rytų Vokietijos sovietinius ruporus, ne tik "Frankfurter Allgemeine Zeitung" dienraštį ar buv. ambasadorių Nadolny, bet ir buv. weimarinės Vokietijos kanclerius (ministerius pirmininkus) (dr. Wirthą, dr. Lutherį ir dr. Brueningą, kurie žinomi savo viešais pareiškimais. Bet esą neviešai jiems solidarizuoją ir tokie artimi dr. Adenauerio bendradarbiai kaip dr. A. Hermes, dr. H. Pünderis ar prof. L. Erhardas, ūkio ministeris. Paties dr. Adenauerio užsienių politiką "Christ und Welt" taip formuluoja: dr. Adenauerio užsienio politika yra paremta keturiais principiniais siekimais — apsaukoti Vokietiją ir Europą nuo naujo karo, įvykdyti Europos apsijungimą, atgauti Vokietijai suverenumą ir suorganizuoti Europos apsigynimą, pagaliau, susiprasti su Maskva ir įvykdyti Vokietijos vienybę.

*

Šiuo metu dienotvarkėje konkrečiai stovi Vokietijos suverenumo ir atginklavimo klausimas. Ilgą laiką šį klausimą blokavo Prancūzijos nusistatymas. Pastaruoju metu D. Britanija ir JV savo santykiams su Vokietija pasirinko nepriklausomą nuo Prancūzijos kelią ir todėl, nepaisant kaip Prancūzija nusistatytų, Vokietijos suverenumo atstatymas greitu laiku turės būti įvykęs faktas. Suverenumo atgavimą nuosekliai seks ir vienu ar kitu pavidalu Vokietijos ginkluotų jėgų organizavimas. Tai bus lemtingas momentas Rytų-Vakarų santykiuose. Sovietų Sąjunga pakartotinai yra pareiškusi, kad toks žingsnis verstų Sovietų Sąjungą reaguoti. Suprantama, Vokietijos atginklavimas, jai esant Vakarų partneriu, Sovietų Sąjungai reiškia ne ką kita, kaip Damoklio kardo pakabinimą ties sovietine rytų Vokietija. Ogi Sovietų Sąjungos pasitraukimas iš rytų Vokietijos eventualiai reikštų pradžią centro ir rytų Europos išlaisvinimo. Vokietijos suverenumo atstatymo logika ir bus paskatinusi Maskvą pakartotinai pakviesti D. Britaniją, JV ir Prancūziją Europos saugumo problemų svarstyti. Norima laimėti laiko ir susilpninti Vakarų vienybę bei sustiprinti tuos Vokietijos sluogsnius, kurie linkę ieškoti taikingo Vokietijos-Sovietų Sąjungos bendradarbiavimo ir jokiu būdu nenorėtų sudeginti tiltų. Kaikurie Maskvos gestai V. Vokietijos adresu duoda pagrindo prielaidai, kad, siekdama neutralizuoti V. Vokietijos suverenumo atstatymą, So-

vietų Sąjunga gali ryžtis toli siekiančioms nuolaidoms. Tatai galėtų tarptautinius santykius Europos erdvėje ilgesniam laikui stabilizuoti.

Kiekvienu atveju Vokietijos problemų sprendimas taip, kad jis šiuo metu pastatytas, Rytų-Vakarų santykius artina į pavojingą tašką. Su Vokietijos suverenumo grąžinimu ir jos karinio potencialo atstatymu Sovietų Sąjungos teritorinio bei ideologinio veržlumo pastangos atsiduria prie Rubikono. Kas gali užtikrinti, kad Kremliaus cezariai, nors ir nenorėdami karo, burto nemes? Antra vertus, atsimename taip pat, kad jau 1946 m. spalio 7 d. baigiamajame Paryžiaus taikos konferencijos posėdyje Pietų Afrikos tuolaikinis premjeras gen. Smuts tarptautinę padėtį taip vaizdavo:

— Prieš mus dunkso nauji pavojai ir kyla naujas siaubas... Audrotomis mariomis lengvutė mūsų taikos valtis skrieja į uolas, ir ji gali anksčiau į jas atsitrenkti, negu mes susivoksime, kur esame". Nors ir atsitrenkusi į Korėjos, Vietnamo uolas, "taikos" valtis visdėlto nesudužo.

V. Grigas

*

RED. PRIERAŠAS. Ši Vokietijos problemos apžvalga buvo parašyta dar prieš europinio saugumo bendruomenės atmetimą Paryžiuje. Atmetimas dabar tik paskubina apžvalgoje minimą Vokietijos raidą, kurioje ji virsta vienu iš lemiamų Europos likimo veiksnių. Lieka stebėti, ar Amerika su Britanija turės pakankamai ryžtingumo eiti iki galo Vokietiją paversdamos svarbiausiuoju veiksniu; kaip į tai reaguos Sovietai; tenka taip pat save klausti, ar mūsų problemos dėl santykių su Vokietija mums yra pakankamai aiškios, ar turime aiškius atsakymus, ko mes realiai siekiame, ar nuotaikas Vokietijoje savo siekimams esame tinkamai paruošę.

Išlaisvinimo tragedija

Lozoraičio, URT valdytojo, Vykdomosios Tarybos pirmininko komunikatai, Vliko pirmininko pareiškimas apie valstybės departamento pažadus, spaudos pranešimas apie Conanto intervenciją Bonnoje... Šalia jų visų ant stalo padėjau, iš archyvo ištraukęs, šveicarų nepriklausomo laikraščio "Die Tat" numerį, kuriame publicistas G. v. Uxkull pasakoja apie Albanijos laisvinimo padėtį, — mažosios Albanijos, komunistų okupuotos. Kad nukreipčiau savo dėmesį nuo lietuviškų veiksnių minėtos veiklos, skaitau apie Albaniją:

"Apie Albaniją iš esmės galima dvejopai rašyti: aprašyti malonią netiesą, arba aprašyti nemalonią tiesą. Pirmasis atžvilgis duoda maždaug tokį vaizdą: susispietę apie laisvės vėliavą Albanijos patriotai kovoja petys į petį su kitu laisvuoju pasauliu prieš bolševikinį agresorių... O antrasis atžvilgis — nemalonioji tiesa?...

"Tuo metu, kai tėvynės kalnuose kovoja paskutiniai partizanai, septynios emigrantų grupės ginčijas dėl teisės kalbėti laisvosios Albanijos vardu. Tris iš tų grupių remia amerikiečiai, vieną Tito, ir tris kitas — niekas neremia. Savo radijo transliacijose jos viena su kita kovoja aštriau nei prieš bendrą priešą. Sąmyšį dar labiau didina viena iš laisvojo pasaulio šalių (Graikija), reikšdama pretenzijas į Albanijos žemės sklypelį ir paremdama pretenzijas tariamai kitos laisvosios šalies (Anglijos) pažadais; tuo pačiu metu viena Albanijos partijų reikalauja teisės laisvai apsispręsti 750,000 albanų, gyvenančių Jugoslavijoje (ir reikalauja su didesne etnine teise)."

Albanija skiriasi nuo kitų sovietų

okupuotų kraštų tuo, kad skubios karinės paramos iš sovietų ji galėtų gauti tik oro keliu pro Bulgariją ar Rumuniją. O sovietiniai povandeniniai laivai ir laivyno bazės? Rimti stebėtojai mano, kad ligšiol tai tik užsienio "Balkanų ekspertų" fantazija. Kalbant apie visus kitus satelitinius kraštus, Vakarai išsikalbinėja, kad išlaisvinimo akcija tuojau sukurstytų Sovietų divizijas įžygiuoti. Tokis išsikalbinėjimas Albanijai netinka".

"Albanija, kaip Triestas, Saaro kraštas ir Palestina, yra pavyzdys, kad ne visų rūpesčių šaltinio reikia ieškoti Maskvoje. Albanija greičiausiai seniai būtų laisva, jei laisvasis pasaulis būtų netoks savinaudis ir trumparegis".

"Tos kliūties nebuvimas skatina— turėtų skatinti — Vakarus apsišluoti aplink savo duris. Pirmiausia apsišlavinėjimo reikalinga Vakaruose albanų emigrantų politika. Jie turėtų pagaliau virsti vieningu frontu, tik su viena programa — tėvynės išlaisvinimu, užuot sprendę kaip ligšiol su išlaisvinimu sykiu ir konstitucinius ir socialinius klausimus. Pagrindinis ginčas eina šiandien tarp vienos kairiosios ir vienos dešiniosios grupės emigracijoje, tarp zogiečių ir kossoviečių (Kossowa — Jugoslavijos užimta Albanijos provincija).

"Apsišlavinėjimo būtų reikalinga ir Vakarų politika emigrantų atžvilgiu. Daugiausia čia nusideda tam tikros amerikiečių tarnybos, kurios vis dar įsikibę minties, kad patikimų demokratų tegalima rasti tik 'kairiųjų' lagery. Nuo išaiškėjusių komunistų (su kuriais Rooseveltas kitados norėjo sukurti geresnį ir demokratiškesnį pasaulį), nors ir gana sunkia širdimi, atsiribojo, bet simpatijos politiniams 'kairiesiems' pasiliko. Tik tuo galima išaiškinti, kad Amerikos remiamuose išlaisvinimo ir tautiniuose komitetuose persveria kairiosios grupės ir sudaro įspūdį, kad ten esama didesnio budrumo prieš 'fašistų' grupes nei prieš komunistus. Ir Laisvosios Albanijos Komitetas (Washingtone, Romoj, Muenchene) nusikalsta tokia pat persūdyta politinių 'kairiųjų' reprezentacija. Iš trijų šio komiteto partijų — Dimitrovo agrarų (Bulgarijos Dimitrovo agrarų pavyzdžiu), socialistinio 'Kantundar' ir Zog'ininkų, — tik pastaroji grupė nėra iš kairiųjų. Dimitrovo agrarai, galima sakyti, stovi arčiau į komunistus nei į socialdemokratus ar į kurią ūkininkų partiją vakaruose. Tiek pat kairus — iš dalies iš reikalo, iš dalies iš palinkimo — Tito remiamas Laisvasis Albanijos Komitetas, sudarytas Jugoslavijoje... Laisvo ar pusiau laisvo pasaulio nėra remiamos — regimai dėl to, kad jos per toli 'į dešinę' stovi — tautinės (nekomunistinės) rezistencijos grupė 'Balli Kombetar', tautinių dešiniųjų 'Blokas' ir 'Kossowa' partija, kurios turi daugiausia šalininkų.

"Amerikiečiams dažnai prikiša, kad jie perdaug kišasi į jų remiamų kraštų vidaus reikalus; taip, už savo paramą jie duodasi tam tikrais būdais atlyginti. Kad atskiri amerikiečiai tarp Europos politinių krypčių turi savo simpatijų (ir savo priešų), yra neginčijama. Nelemtą palinkimą 'kairiesiems' tautiniuose komitetuose jau nurodėme. O apskritai kalbant, Europai būtų palaima, jei Amerika brangiuosius dolerius neveltui duotų, bet kaip atlyginimą už politinę išmintį... 'Vienybė, arba jokių dolerių' būtų brutali, bet išganinga formulė (Albanijos ir bet kurių kitų emigrantinių grupių atžvilgiu)..."

*

G. v. Uxkull sako, kad Albanija yra mažas pasaulio sklypelis, kuriame atsispindi daugelio kraštų išlaisvinimo, jo laisvintojų ir rėmėjų, tragedija...

Tačiau veju į šalį pagundą vietoj Albanijos tame aprašyme įrašyti ki-

Studijų savaitė

Europos Lietuvių Fronto bičiulių studijų savaitė ir po jos metinė konferencija įvyko Vokietijoje, Ludwigshafene, prie Bodeno ežero liepos 26 - rugpiūčio 1. Dalyvavo iš Vokietijos, Italijos, Prancūzijos, Švedijos ir Šveicarijos, o taip pat Amerikos bičiulių valdybos atstovas.

1. PIRMOJO BANDYMO PRASMĖ

Ją išreiškė prof. Zenonas Ivinskis, Europos bičiulių pirmininkas, pasveikinimo mintyse:

"Susirinkome istoriškoje vietoje prie Bodensee, kur kitados prieš 500 metų jau rinkosi pirmą kartą Vytauto pasiųsti vyrai, kurie pasauliui išdėstė anas didžiąsias neteisybes, patirtas iš vokiečių ordino... Patyrimas rodo, kad visokie kongresai bei suvažiavimai, net tarptautiniai — daugiau reikšmės turi ne tuo, kad ten atskaitoma daug paskaitų, bet užmezgiamais ryšiais, išvystomomis bičiulystėmis ir pažintimis.. Tai noriu pabrėžti ne vien todėl, kad LF bičiulių sąjūdis iki šiol daugiausia buvo personalistinis ir stipriai palaikomas asmenių pažinčių bei draugiškumo ryšiais. Gyvenant į begalybę nusitęsiančiose liūdnose tremties dienose svetimoje ir kartais dar nejaukioje diasporoje — arba ir visai vienišai svetimųjų jūroje — kai žmogus daug ko, net pačių brangiausių dalykų jau per visą dešimtmetį esi netekęs, — asmeniško ryšio palaikymas įgyja ypatingos vertės. Savi bičiuliai, sava lietuviška aplinka, sakyčiau, sava mozaikinė šakelė anos dingusios Lietuvos laikų gali mus šiandien palaikyti, sustiprinti, pozityviai nuteikti. Visi, tiesa, gyvename laisvosios Europos dalyje, t. y. pačioje mažiausioje kontinento dalytėje. Bet daug kam susitikti netenka. Šiandien čia susitinka du bičiuliai, tik po penkerių metų. O kiti du bičiuliai, seni draugai, matosi tik po devynerių metų. Bet ir šitas susitikimas nereiškia, kad dėstysime tik savo senus įspūdžius pagal aną šabloną — kaip aš bėgau iš Lietuvos"...

Ideologinės organizacijos tremtyje Vokietijoje nekartą rengė studijų dienas. Lietuviškų politinių ir rezistencinių sąjūdžių tarpe mūsasis bandymas ar tik nebus iš viso pirmasis. Rodos, šiandien baigiasi Rennes žinomoji prancūzų semaine sociale, jau 41-oji iš eilės. Prancūzai vis paima vieną problemą, vieną pagrindinę mintį ir apie ją grupuoja visas paskaitas. Šių metų jų tema pvz. yra 'valdžios krizė, pilietinės pareigos krizė'... Mūsų studijų savaitėje yra įvairumas: čia matote ir socialinius visuomeninius klausimus ir mūsosios tremties rūpesčius ir istorines problemas ir t.t., kurias mums iškelia ši diena"...

2. TREMTIES IR ŽMONIJOS PAŽINIMAS

Buvo aštuoni pranešimai, kuriais buvo mėginta pažinti klausimus, keliamus "šios dienos". Vienas iš jų buvo **"lietuvių visuomeninė diferenciacija"**, kurį referavo **prof. Z. Ivinskis.** Klausimą savotiškai suaktualino tremtis, kurios metu grupių tarpusavio kovoje ėmė reikštis tenden-

---

tą artimesnį vardą, ir vėl siekiu į archyvą. Iš jo ištraukiu kitą skiautulę, kurioje įrašyta: "Visos žmonijos intereso dėliai mes tikimės, kad Albanijos laisvės sąjūdžio rimta padėtis nėra būdinga tam, kas dedasi kituose didžiojo tarptautinio antikomunistinio fronto baruose".

Tai kalba Albanijos 'Tautinio Fronto' žurnalas "Zeri i Ballit Kombetar" tik apie Albaniją. Ir noriu tuo tikėti...

J. B.

cija iškreipti istorinius faktus, padailinti atskirų grupių rolę ir reikšmę tautos gyvenime. Apžvelgęs grupių istorinę raidą, pranešėjas konstatavo buvusią, tebesančią ir nesilpstančią aštrią tarp jų pasaulėžiūrinę kovą. O sugretinęs su anglosaksinio pasaulio visuomenės diferenciacija ir metęs žvilgsnį į ateities Lietuvos, po sovietų okupacijos, visuomenines nuotaikas, darė išvadą, kad tarpusavio kovai švelninti tuo tarpu būtų tikslingiausia priemonė vykdyti demokratijos principą ne tik politikoje, bet ir kultūriniame gyvenime, sudarant realią galimybę laisvai reikštis piliečių pasaulėžiūriniams įsitikinimams.

Jau labiau į tremties gyvenimo klausimus leidosi **J. Medušauskas "Tremties apmąstymuose"**, nušviesdamas tremties gyvenimo idealinį pašaukimą, iš kitos pusės realiąsias galimybes, kuriomis pasireikštų tremtyje esančių lietuvių ir konkrečiai bičiulių veikimas. O su kokiais nusiteikimais reikia eiti į tą veikimą, dėstė savo pranešime apie **"visuomeninko ypatumus"** kun. **A. Liubinas.**

Du pranešimai buvo skirti įžvelgti toms idėjoms ir kryptims, kurios reiškiasi dabarties valstybiniame gyvenime — V. Natkevičiaus ir K. Čeginsko. Jei nuolat kalbama apie socialistinę ir kapitalistinę valstybę, tai **V. Natkevičius** pranešime apie **"kapitalizmą"** ryškino kapitalistinio žmogaus dvasią, kapitalisto moralę, kapitalistinio ūkio pagrindinius principus. Jo analizė ėjo į išvadą, kad savo nusieklioje sistemoje kapitalistinio žmogaus nusiteikimas gresia atsisukti ilgainiui prieš save patį, prieš kuriantįjį žmogų. **K. Čeginskas** išryškina, kaip šių dienų valstybėje demokratiją gresia iškreipti technokratijos vardu vadinami reiškiniai. Technokratija tai administratorių, valdžios technikų įsigalėjimas valstybėje — panašiai kaip kitais laikais valstybėje persvarą turėjo aristokratija, 'geresnioji' visuomenės dalis. Technokratija šiandien reiškiasi tiek kapitalistinėse, tiek socialistinėse sistemose. Įsigalint technokratijai kapitalistiniuose kraštuose, atsiveria perspektyva stiprėti valstybiniam autoritetui, mažėti kiekybiškai ir kokybiškai proletariatui, bet sykiu grėsti masiniam nedarbui. Socialistiniuose kraštuose technokratija stiprėdama reiškiasi supramonėjimu ir partijos kontrolės augimu. Iš čia susidaro nauja piliečio padėtis valstybėje, tolimas ar tolinimas nuo valstybės reikalų.

Prof. **J. Grinius** pranešime **"Laisva Lietuva federacinėje Europoje"** žvelgė jau į Europos valstybių santykiavimą ateityje ir rado, kad Europos apsijungimas, susifederavimas bus neišvengiamas. Pasisakė, kad ir Baltijos valstybės negalės stovėti šalia federuotos Europos. Išdėstė motyvus, kodėl atmestinas siūlymas federuotis su išlaisvintom Rusijos tautom; nepakankama federacija su Baltijos tautom, neįmanoma vadinama Baltoskandijos federacija, nenaudinga rytų-vidurio Europos federacija, o priimtiniausia tiesiai federuotis su Europos federacija, kuriai užuomazga yra šios valstybės, sudarančios Plieno ir Anglies bendruomenę. Kitame pranešime tas pats pranešėjas aiškino, kokia gali būti **"mažų tautų misija Europoje"**.

Pakilo nuo valstybinių santykių į žmogaus santykius su Dievu, moderniojo žmogaus santykius su krikščionybe, prof. **A. Maceina** pranešime **"Naujoji stabmeldybė"**.

(Jo pranešimo santrauką dedame skyrium).

Inž. A. **RUDŽIUI** ir **PONIAI**, paaukojusiems $50.00 studijų savaitės išlaidoms padengti, nuoširdžiai dėkoja

Europos LF Bičiuliai

3. IŠVADOS REZOLIUCIJOSE

Svarstymų išvados buvo sutrauktos rezoliucijose. Pažymėtina, kad jų didžiausias svoris nukreiptas ne į politinius reikalus, bet į lietuvybės išlaikymą — būdus kalbai ir kultūrai palaikyti, šeimai sudaryti ir lietuviškai išlaikyti, turint galvoj, kad Europos plote tos problemos yra daug aštresnės nei Kanadoje ar Jungtinėse Valstybėse, kur yra lietuvių masės. Europos kraštuose lietuviai labiau išblaškyti, dažnai vieniši tarp kitataučių. Tokia specifinė padėtis apsunkina ne tik savos kalbos vartojimą, bet ir lietuviškos šeimos sudarymą. Ten mišrių vedybų faktai neišvengiami. Atviromis akimis studijų dienų dalyviai žiūrėjo į tuos faktus. Nors kiekvienas šeimą sudaro pagal savo pasirinkimą ir apsisprendimą, tačiau dalyviai kreipė ypatingą dėmesį, kad mišrios šeimos nebūtų paleistos iš lietuvių tautos orbitos, ir ieškojo būdų įjungti jas į lietuvių bendruomenę. Kai rezoliucijoje kreipiamasi į tuos, kurie sudarė mišrią šeimą, kad nelietuviškąją šeimos pusę ir vaikus padarytų lietuviais, tai antroji pusė, žinoma, turėtų tokią pat moralinę teisę norėti lietuviškąją šeimos pusę ir vaikus padaryti savosios tautybės žmonėmis. Tai logiška. Tačiau rezoliucijos kreipimasis yra visai suprantamas ir pateisinamas žmogiškai: kitai tautai vieno asmens netekimas nebus tokia didelė skriauda kaip lietuvių tautai, kurios sauja belikus, vieno asmens dingimas kitoje tautoje. Šį argumentą antroji pusė gali suprasti, ir dėlto pateisinamas rezoliucijos siūlymas telkti į lietuvių bendruomenės šeimą ir nelietuviškąją pusę — tuos, kurie ir nemokėdami lietuviškai, bet apsisprendžia dėtis į bendrą gyvenimą su lietuviais.

Politiniai reikalai rezoliucijose trečiaeiliai, penktaeiliai. Ne tik dėlto, kad ten buvo susirinkę daugiau kultūrinio veikimo ir nusiteikimų žmonės. Gal ir dėlto, kad iš šalies jiems lengviau suvokiama, jog vadinamasis politikavimas, t. y. grupės kova su grupe, veiksnio su veiksniu, institucijose, skirtose Lietuvai laisvinti ir Lietuvai atstovauti, nėra tikrasis kelias, kuris artina į Lietuvą ir lietuviui padeda išlikti lietuviu. Konferencija tenkinos savo negatyvinio nusistatymo pareiškimu dėl tragiškų tos veiksnių kovos padarinių Bonnoje ir konstruktyvine sugestija Altui, kad jis imtųsi iniciatyvos, nes jis yra vienintelis organas, kuris turi visuomenės didžiosios dalies pasitikėjimą.

Jei rezoliucijos dažnai tereiškia nusistatymą, paleistą į orą, įpareigojimus kitiems, tai šiose rezoliucijose dėmesio vertas konkretus įsipareigojimas, ką Europos bičiuliai patys gali atlikti savo aplinkoje.

Naujoji

1. Mūsų laikais miršta senasis žmogus, kurį A. Weberis vadina "trečiuoju žmogum", ir gema ketvirtasis žmogus, kurio akivaizdoje mums kyla klausimas, kas yra šis žmogus savyje ir koks jo santykis su krikščionybe.

2. Pasaulio istorijos vyksmas susideda iš gamtos apipavidalinimo arba kultūros ir iš žmogaus santykių su Dievu arba religijos. Gamtos apipavidalinimas yra būtinas, nes jis sudaro pagrindą žmogui žemėje išsilaikyti. Santykiai su Dievu yra laisvi, nes jie kyla iš žmogaus apsisprendimo. Todėl religija istorijoje gali nykti ir praktiškai nesykį nyksta net ligi visiškos bedievybės. Istorijai lemtingas yra religijos vyksmas, kuris skelia žmoniją į dvi bendruomenes, apsisprendusias: viena už Dievą, antra prieš Dievą.

3. Mūsų laikais žmogaus santykis su Dievu darosi vis neigiamesnis: net "pačią Dievo sąvoką norima išrauti iš žmonių sielos" (Pop. Pijus XI). Bedievybės mintis yra mėginama paversti norma ir pagal ją statyti objektyvinę istorijos sąrangą. Nietschės bepročio numestas žemėn

žibintas yra pakeltas pirmoje eilėje komunistinio žmogaus; bet ne tik jo vieno, nes bedievybė dabar yra visuotinas reiškinys.

4. Šitoks naujojo žmogaus nusistatymas dažnai yra vadinamas "naująja stabmeldybe". Pavadinimas yra visiškai netinkamas, nes stabmeldybė yra religija: ji santykiuoja su Krikščionybe taip, kaip prieangis su rūmais, kaip logoi spermatikoi su "visu Logu" (šv. Justinas). Modernlnio žmogaus santykyje su jo garbinamomis vertybėmis nėra transcendencijos, tuo pačiu nėra esminio bruožo, kuris yra aiškiai randamas stabmeldybėje.

5. Naujasis žmogus yra ne stabmeldis, bet apostata, atkritėlis. Jam Krikščionybė yra nebe naujiena, kaip stabmeldžiui, bet seniena, kurią jis turįs pergalėti tiek savyje, tiek savo kuriamame gyvenime. Nusigrįžimą nuo Krikščionybės naujasis žmogus pergyvena kaip naują pradžią.

6. Krikščionybės santykis su apostatų bendruomene verčia Bažnyčią kelsti savo apaštalavimo metodus, nes apostata paprastam Evangelijos skelbimui yra neprieinamas. Vis dėlto apaštalavimas šioje apostatinėje bendruomenėje yra maža sėkmingas dėl įvairių priežasčių.

7. Pats modernusis žmogus yra Evangelijai uždaras dėl savo įsitikinimo, esą jis yra aukštesnis žmogus, ateities viešpats. Jis pergyvena Bažnyčią kaip politinę jėgą, bet ne kaip religinę instituciją ir todėl nepasitiki jos nuoširdumu, o Evangelijos skelbime regi tiktai propagandą.

8. Pati Bažnyčia stovi šiandien prieš moderninį žmogų be atsakymų į didžiąsias aktualias problemas, prie kurių priklauso: 1. nepaprastai didėjąs žmonijos prieauglis, 2. socialinė problema ir 3. komunizmas. Bažnyčios šių problemų atžvilgiu nusistatyme neranda pasaulis egzistencinio atsakymo ir todėl pasaulis vis labiau nuo jos nusisuka ir neklauso jos žodžios.

9. Apostatas žmogus gali grįžti į religiją, tik sudužus jo einamam keliui. Todėl katastrofa yra vienintelė, kuri galinti dabartinį pasaulį išvesti iš jo bedievybės; katastrofa atliks valytojos vaidmenį.

A. MACEINA

---

4. NUOTAIKOS STUDIJŲ SAVAITĖJE IR PO JŲ

Pirmas įspūdis — jaunoji karta atžygiuoja... Ar nebūdinga, kad iš septynių referentų 4 yra jaunosios kartos, jau tremties auklėtiniai. Jaunoji karta atėjo ne tik pasiklausyti, bet ir pasisakyti.

Bet ji žygiavo čia drauge su vyresniaisiais. Ar vyresnieji vedė, o jaunesnieji sekė, ar jaunesnieji pirma nešėsi, o vyresnieji iš paskos rėmė — ne tai svarbu. Svarbu, kad drauge. Bet pažymėtina, kad ir studijų savaitės idėja buvo jaunųjų noro pagimdyta.

Vargingos ir kuklios sąlygos. Bet jose bendro gyvenimo ir darbo nuotaika buvo užkrėtusi visus. Amerikos bičiulių centro atstovo pareiškimu: "Konferencija padarė gilaus įspūdžio. Vien atstovų buvo su viršum 40, o su svečiais ir vaikais siekė per 50. Profesoriai, kunigai, studentai, džiovos graužiami ir kiaurais kišeniais veteranai pogrindininkai — tai sąstatas. Posėdžiai vyko parapijos pašiūrėlėj, į amerikonišką garažą panašioj. Gyveno išsimėtę kaimo namukuose; steikų nevalgė, net ir tokią buizą vietoj kavos gėrė. Bet jų dvasia padangės siekė. Maratonines paskaitas skaitė, išsijuosę diskutavo, konferencijoje bičiuliškai tarpusavy šaudėsi... O iš pašiūrėlės išėję, bendrai valgė, kartais šiemetinį vynelį

I. LIETUVYBĖS IŠLAIKYMO REIKALU:

1. Gimtoji kalba. — Kalba yra tautinio sąmoningumo apraiška ir tautinės bendruomenės stipriausia jungtis. Todėl LF Bičiulių konferencija ragina visuomenę kreipti didelio dėmesio į lietuvių kalbos ugdymą šeimoje, mokykloje, organizacijose ir spaudoje, kartu tačiau pabrėždama, kad kalbos skirtingumas neturi virsti kliūtimi įsijungti į mūsų tautinę bendruomenę tiems, kurie į ją ateina laisvu savo apsisprendimu.

2. Šeima. — Tautiškai mišrių šeimų kūrimas slepia savyje didelių pavojų lietuvybei išlaikyti. LF Bičiuliai pripažįsta asmens pirmenybę jo santykiuose su bendruomene, taigi ir šeimos sudaryme. Tačiau tie, kurie mišrią šeimą kuria, turi griežtą tautinę pareigą įjungti nelietuviškąją šeimos pusę į tautinę mūsų bendruomenę ir savo vaikus auklėti gerais bei sąmoningais lietuviais. Konferencija prašo visus lietuvius, pirmoje eilėje lietuviškąsias šeimas, ankštai bendradarbiauti su mišriomis šeimomis ir tuo joms palengvinti aną pareigą atlikti.

3. Ugdymas. — Tremties ugdymo uždavinys yra ne tik žmogų išlavinti bei paruošti jį kuriai nors profesijai, bet sykiu ir išauklėti tautinę jo sąmonę bei nuteikti jį kultūrinei kūrybai tautinėje srityje. Todėl LF Bičiulių konferencija:

a. reikalauja, kad visose lietuvių laikomose ar vedamose mokyklose būtų įvestas privalomas lituanistinių dalykų dėstymas ir religijos mokymas lietuvių kalba;

b. kviečia kurti vidurines mokyklas tiktai humanistinio tipo, o jau esančias pagal šį tipą pertvarkyti, sustiprinant lituanistinių dalykų dėstymą;

c. ragina lietuvių bendruomenę, jos institucijas ir organizacijas, teikti moralinės, pedagoginės ir medžiaginės paramos lietuviškajai Vasario 16 gimnazijai Huettenfelde kaip svarbiai lietuviškosios kultūros įstaigai;

d. kviečia studentus gausiau studijuoti humanistinius mokslus, o visuomenę — paremti juos stipendijomis;

e. ragina PLB ir kitas mūsų organizacijas intensyviai ruošti jaunimo stovyklas, o tėvus — ypač tų kraštų, kuriuose nėra lietuviškų mokyklų — siųsti į jas savo vaikus.

4. Spauda. — Spauda tremties metu yra tautinio sąmoningumo ir tautinės kultūros palaikytoja ir ugdytoja. Todėl Europos LF Bičiulių konferencija prašo visus leidėjus:

---

sriūbčiojo, jei kas iš svečių ar savų 'bagočių' fundijo, ir dainavo dainavo".

Tas studijas Bodeno ežero pakrantėje pastebėjo ne tik aplinkiniai vokiečiai, kuriems buvo naujiena tos naujos dainos. Aplankė juos ir svečiai iš Amerikos — kan. J. Končius, p. Rudis ir ponia (iš Čikagos), prel. L. Tulaba, kun. Dr. J. Vaišnora (iš Romos), p. J. Laučka ir ponia, p. I. Rugienius ir ponia (iš Miuncheno), Tėvas Bernatonis.

Europos LF bičiulių pirmininkas prof. Ivinskis kalbėjo ir apie ateitį: "Rodos, kad mūsų studijų savaitė buvo perkrauta. O tai todėl, kad mes

a. sustiprinti laikraščiuose lietuviškojo gyvenimo nušvietimą tiek istorijos, tiek dabarties atžvilgiu;

c. organizuoti sistemingą knygų bei laikraščių platinimą per PLB. Jungdamiesi į šį taip svarbų darbą, Europos LF Bičiuliai:

a. steigia Informacijos Tarnybą, kurios uždavinys yra organizuoti Europoje pagalbą raštais lietuviškajai spaudai;

b. išleidžia, susitarę su leidėjais, lietuviškųjų knygų prospektą;

c. užsako Vasario 16 gimnazijai Lietuviškąją Enciklopediją;

d. įsipareigoja uoliai platinti ir gausiai pirkti letuviškąsias knygas bei laikraščius.

5. Dorovė. — Europos LF Bičiulių konferencija kviečia visus laisvojo pasaulio lietuvius susilaikyti nuo nesaikingo alkoholio vartojimo, kuris žudo dvasines bei fizines tautos jėgas ir kuris šiandien yra sąmoninga priemonė bolševikų rankose mūsų krašto atsparumui palaužti.

II. POLITINIU REIKALU

Ryšium su įvykiais Bonnoje, kur Lietuvos reikalų atstovavimas dėl mūsų vidaus nesutarimų perėjo svetimos valstybės sprendimui, Europos LF Bičiulių konferencija smerkia ardančiuosius veiksmus ir sudarytą padėtį, kenkiančią Lietuvos laisvinimo bylai bei pažeičiančią tautinę mūsų garbę, ir prašo Amerikos Lietuvių Tarybą kaip vienintelę šiuo metu praktiškai galinčią — sukviesti konferenciją, kuri galų gale sukurtų vieningą Lietuvos reikalų atstovavimą prieš svetimuosius.

III. VEIKLOS REIKALU

1. Keldami reikalą apjungti visus lietuvių bendruomenės sluogsnius, Europos LF Bičiuliai kreipia ypatingo dėmesio į lietuvius darbininkus, supažindindami juos su Lietuvos laisvinimo kova ir aktyviai juos traukdami į LF Bičiulių eiles.

1. Manydami, kad lietuvių tautos ateitis ankštai siejasi su Europos tautų bendruomene, kuri išsivysto atskirų valstybių susifederavimo linkme, LF Bičiuliai

a. skelbia, kad Europinė Federacija (ar Federacijos) turi būti sukurta pagal demokratinį lygybės principą mažųjų tautų atžvilgiu;

b. mano, kad jau yra atėjęs laikas studijuoti Europinės Federacijos (ar Federacijų) siūlomas formas ir megzti ryšį su tomis tautomis, su kuriomis Lietuva galėtų eventualiai federuotis.

per retai susitinkame, nes po kai kurių paskaitų diskusijos užsitęsė du-tris kartus ilgiau, negu pati paskaita. Tai buvo tik rodyklė, kaip gyvai paskaitoms rodėm dėmesį. Ateičiai tad studijų savaitės mums turi išlikti kaip svarbi mūsų veikimo dalis, kuri imasi paruošti bėgikus ilgai distancijai — susigyventi asmeniškai jaunesniems ir vyresniems į vientisą organizuotą bendruomenę, sujungtą ne šios dienos bendru interesu, bet bendromis pažiūromis, bendru dalykų pergyvenimu, tarpusavio broliškumu... Mes norime dar daugiau: į savaites sutraukti ne vien LF bičiulius, bet ir bičiulių bičiulius".

Pusmetinė apžvalga

Per pusmetį Vlike daug kas pakito. Kad būtų matyti, kokie klausimai jame kilo; kurie iš jų buvo realiai išspręsti ir įvykdyti, kurie buvo iliuzijomis apdengiami (nuo savęs ar nuo kitų) ir paskui dužo į realybę, — duodame čia aprašymą pagal oficialiuosius pranešimus apie Vliko posėdžių darbus su savo komentarais.

1.

Sausio 18-20 posėdy buvo V. T. pirmininko ir narių pranešimai V. T. pirmininkas tarp kitko teigė: "reikia tikėti, kad S. Lozoraitis, iš kurio pusės diplomatų skyrimo reikalu yra pasireiškęs nuomonių skirtumas, savo nusistatymą reviduos susitarimo dvasioje"... Šiandien jau žinom, kiek tas "pramatymas" buvo pagrįstas. Ten pat V. T. pirmininkas tvirtino, kad "Vlikas yra pripažintas mums draugingų valstybių kaip Lietuvos valios reiškėjas ir atstovas". Yra pripažintas... Kadangi tas pats V. T. pirmininkas su Vliko pirmininku Jungtinėse Valstybėse dar tik vyko tokio pripažinimo gauti, tai neaišku, ar jis tyčiomis klaidina Vliką, ar neskiria žodžių "yra" ir "galėtų būti."

Konkretesnis ir tikslesnis savo žodžiuose apie Lietuvybės išlaikymo tarnybos darbą. Jos išleista V. Čižiūno knyga "Tautinis auklėjimas šeimoje" yra naudinga priemonė lietuvybei ugdyti. Tik veikalas neturėtų pelyti Vliko sandėlyje.

Konkretus buvo ir informacijos tarnybos valdytojo pranešimas: Eltos biuletenis lietuvių ir vokiečių kalbomis, medžiaga radijams, prancūzų kalba dvi brošiūros. Pirmoji, "Le sort de Pays Baltes", jei dar turėtų nors ir nespalvotą žemėlapiuką, būtų patenkinama apie Lietuvą tam tikro laikotarpio informacinė santrauka. To negalima pasakyti apie antrąją — "Les martyrs de Lithuanie". Tai tikras neapdairumas! Iš visos 14 metų okupacijos išpešti vieną seną epizodą ir jį pateikti prancūzų pasauliui kaip "Les martyrs de Lithuanie" yra ne tik psichologiškai nepateisinama, bet ir politiškai neišmintinga. Rainių kankiniai buvo pakankamai gera iliustracija 1941, kai teturėjom Kretingą, Petrašiūnus, Praveniškes, Panevėžį, Raseinius, Sargėnus, Smėlynę su 1114 kankinių. Jei 1954 operuojama tik 1941 įvykiais, tai skaitytojui bus sudarytas įspūdis, kad vėliau panašių žiaurumų nėra buvę. Tikslinga ši leidinį atiduoti makulatūrai.

URT valdytojas, kaip ir pirmininkas, kalbėjo taip pat tuščiais sakiniais be faktinio turinio. Pvz. ką reiškia teigimas: "URT uždavinys — budėti Lietuvos išlaisvinimo sargyboje". Tai argi jau Vlikas, Altas, diplomatai, LFB, LLK, LRS tokio uždavinio neturi? Arba teigti: "su diplomatais susitarta, kad užsienio politikos srity daromi žingsniai privalo būti suderinti" ir po to susilaukti iš diplomato Lozoraičio reakcijų dėl URT valdytojo žingsnių Bonnoje... Arba vėl: "Pabaltijo valstybių problema dabar įjungta į didžiosios politikos **aktualijas**". Toks padėties išgražinimas nenaudingas nei pačiam Vlikui, nes nustos skaitytojas pareiškimais tikėjęs. Tuščiais žodžiais skamba nutarimas suderinti Vliko ir M. Lietuvos Tarybos politinę veiklą. Ir toks nutarimas skelbiamas jau po to, kai tame pačiame Vlike yra M. Lietuvos Tarybos pirmininkas. Negi kas patikės, kad būtų atsiradę susikirtimo tarp tų įstaigų, kurių viena siekia Lietuvą išlaisvinti, antra M. Lietuvą grąžinti Lietuvai.

2.

Balandžio 21—23 Vliko posėdis daugiausia buvo skirtas Vliko ir VT pirmininkų kelionei į JV. Be to, patvirtinta 1953 m. sąmatos vykdymo apyskaita ir priimti laisvinimo talkos nuostatai. VT veikia pagal pusmetinę sąmatą. Keistoka, kad ir šią savo funkciją Vlikas vykdo labai vėluodamasis, nes normaliai, priimant sąmatą ateičiai, atsižiūrima ir paskutinės sąmatos vykdymo duomenų. Sąmatos vykdymo apyskaitos vėlavimas gali kelti įtarimo, kad finansiniu atžvilgiu neviskas tvarkoje.

Laisvinimo talka Vliko vardu buvo jau 1953 gegužės 10 paskelbta (Elta 1953, Nr. 13). Bet netrukus vėl atšaukta. Dabar po metų vėl skelbiama Eltos taip pat Nr. 13. 1953 "talka" kvietė "statyti reikalavimus, kad Lietuvoje būtų paleisti iš kalėjimų", "grąžinta kultūrinė laisvė" ir pan., taigi kvietė reikalauti sušvelninti okupacinį režimą. 1954 metų "talka" pabrėžia rezistencinį momentą, skelbdama "nuo birželio mėn. 15 d. pradedant Lietuvos rezistencijos įžadų atnaujinimo ir lemtingų žygių metus", kviesdama ruošti "ypatingą rezistencijos dieną" ir pn. Ši talka šiemet jau pavaizduota kaip vienkartinis susitelkimas, kaip "rezistencijos metai", "rezistencijos diena", "laisvinimo darbymetis". Tenka džiaugtis, kad Vlikas prašneko apie "laisvinimo darbymetį". Ir duok, Dieve, kad šitas Vliko žodis nebūtų tik Vaižganto "Dėdžių ir dėdienių" Rapolo Geišės pasiskardenimas, raginąs į darbą kitus, bet savo pavyzdžiu savo žodžio anaiptol nepatvirtinąs. Tik kai "rezistencijos įžadus atnaujinti" ragina glemžos, norkaičiai, žalkauskai... kurie niekada ir nieko bendra su rezistencija neturėjo, atleiskite, tai skamba impertinencija.

3.

Rugpiūčio 11-13 posėdy Vliko ir VT pirmininkai pranešė apie savo žygius Amerikoje. Pažymėtina, kad Vlike susidarė dauguma išreikšti pirmininkams padėką — tuo tarpu kad New Yorke vlikinių grupių vadovybių posėdyje padėkos siūlymas buvo atmestas. — Kitas klausimas, URT valdytojo ir VT pirmininko pranešimas apie Bonnos reikalus, buvo baigtas rezoliucija, kurioje atpasakota santykių su Bonna raida. Dėmesio vertos tos raidos šios datos: 1950 gruodžio 5 Vlikas įteikė memorandumą Bonnai ir nuo tada palaikė ryšius; 1952 pradžioje Lozoraitis sakosi prisistatęs Bonnai; 1953 rugsėjo 1 Vlikas nutarė skirti Bonnoje delegatą; painformuotas apie tai, Lozoraitis atsakė nesutinkąs, kad dėl atstovo būtų tariamasi tarp Vliko ir Lozoraičio, o 1954 kovo 19 pranešė, kad jis yra pristatęs Bonnoje Dr. Gerutį; 1954 kovo 31 Karvelis Bonnoje patyrė, kad apie Geručio pristatymą ten nėra jokių žinių; 1954 gegužės 4 Karvelis prisistatė "atstovauti Lietuvos valstybei"; 1954 rugpiūčio 9 Karveliui ir Žalkauskui Bonnoj buvo pareikšta, kad galėtų būti pripažintas asmuo, dėl kurio būtų Vliko ir diplomatų sutikimas raštu. Rezoliucijos pabaigoje atsakomybė suverčiama Lozoraičiui už jo intervencijas ir įpareigojami "Vliko pirmininkas ir VT daryti žygius Lietuvos atstovavimui sutvarkyti".

Nurodytos datos įsakmiai rodo, kad Lozoraitis ėmėsi Bonnos reikalo tik tada, kai ten Vlikas buvo prisistatęs. Iš kitos pusės tos datos įgalina klausti: kur buvo Vlikas tarp 1950 gruodžio 5 ir 1953 rugsėjo 1, kada nutarė skirti savo delegatą? Laiko tarpas didelis. Kodėl Vliko delegatas tebuvo pristatytas tik 1954 gegužės 4, nors nutartas buvo 1953 rugsėjo 1? Kodėl taip delsta? Galima aiškintis, kad šitas delsimas ati-

tolino konfliktą su Lozoraičiu, kuris dabar įvyko. Tačiau daugiau yra pagrindo manyti, kad to konflikto ir visai nebūtų įvykę, jei būtų eita savu tiesiu keliu, be delsimo. O jeigu jau konfliktas neišvengiamas, tai geriau jis anksčiau, kad anksčiau atlikus operaciją, būtų galima toliau pozityviai dirbti, užuot amžinai nešiojusis su skauduliu ir jį rodžius kitiems nuolatiniais komunikatais bei pareiškimais. Delsimas paskatino dar ir trečią "teisėtą" atstovą K. Škirpą reikšti Bonnai savo pretenzijas ir davinėti sugestijas Lozoraičiui. Rezultatu gali būti visi trys patenkinti: nors man ir neteko, bet svarbiausia, kad neteko jam. Tokio blamažo Lietuva tremties metu dar neturėjo. Ir vis tai "teisėtų įgaliojimų" vardu...

Trečias darbų punktas šiame posėdyje buvo finansų tarnybos panaikinimas, kuris buvo čia atominė bomba, išsviedusi iš posėdžio net tris Vliko atstovus, nors oficialiame pranešime labai kukliai nusakytas: "Turint galvoje iš kontrolės komisijos išplaukiantį pasiūlymą, kad visi piniginiai planavimai eitų maksimalaus taupumo linkme, Vlikas... nutarė išbraukti finansų tarnybos etatą. Už šį nutarimą pasisakė kvalifikuota Vliko dauguma — 7 balsai" (Eltos Informacijos Nr. 22).

Nurodytu finansiniu motyvu iš tikrųjų yra pridengtas politinis siekimas išlaisvinti VT ir Tautos Fondą nuo tautininkų atstovo T. Šidiškio, kuris Vlike bei VT labiausiai vykdė Lozoraičiui palankią politiką, jam siųsdamas raportus ir slaptus Vliko raštus. Lankymasis Bonnoje ir Washingtone galutinai įtempė santykius tarp Vliko ir Lozoraičio, tuo pačiu tarp Vliko daugumos ir tautininkų bei jų atstovo VT. Kai tautininkai pareiškė viešą per spaudą opoziciją, pareikšdami balsuosią prieš Karvelį, Krupavičių, Žalkauską; kai nesutiko pasitraukti iš VT, tada Vliko dauguma pavartojo šitą techniką tautininkų atstovui pašalinti iš VT.

Drauge su tautininkais "opoziciją" Vliko daugumai reiškia ūkininkų partijos atstovas J. Norkaitis ir... socialdemokratų atstovas J. Glemža. Jie visi trys iš posėdžio pasitraukė... Kokie bus tolimesni tos kovos tarp susidariusių vadistinių ir demokratinių grupių rezultatai — tuo tarpu tėra tik vienas jų aiškus: Laisvės Kovotojų Sąjunga, kuri yra tautininkų satelitas, iš Amerikos pasiskubino telegrama atšaukti iš Vliko savo atstovą S. Migliną, balsavusį prieš Šidiškį, ir jo vietoj paskyrė adv. J. Bataitį, ištikimą tautininką. Jo paskyrimas Vliko moralinį svorį nuleidžia žemyn, bet politinėje aritmetikoje sustiprina Vliko viduje vadistinį bloką, kurio rankų skaičius galės sukliudyti naujos VT sudarymą, jei socialdemokratai laikysis ir toliau Glemžos linijos.

4.

Tautininkai paskelbė, Šidiškio pašalinimo iš VT nepripažįstą, iš Vliko nepasitrauksią ir stengsiąsi atitiesti Vliką į jam deramą darbo kryptį; greičiausia tai reiškia tokią, kuri būtų labiausiai priimtina Lozoraičiu. Tuo galima aiškinti, kodėl Šidiškis atsisakęs perduoti Tautos Fondo naujai valdybai pinigus, seifo raktus ir dokumentus. Sunku patikėti, kad šitą obstrukciją varytų iki galo, kaip lygiai vargiai įtikima, kad vykdytų šantažą, apie kurį tautininkų žmonės vis užsimindavo: esą Šidiškis turįs savo rankose trįs "iš krikščionių", ir tegul tik jį paliečia, tada jis parodysiąs... Tačiau tokia laikinė obstrukcija ar grasinimas šantažais rodo visuomeninės veiklos metodus, būdingus totalistinėms sistemoms. Jų tikslas šiuo konkrečiu atveju, mums rodos, ne Vliką sugriauti, bet jį diskredituoti, kad silptant demokratinės institucijos moraliniam svoriui savaime įgytų daugiau reikšmės vadistinių grupių reikalavimai priimti

tokią su šefu "koegzistenciją", kurios perspektyvoje vaidentųsi 1927 metais prasidėjęs vadizmo epizodas— toleruoti demokratinę instituciją tiek, kiek ji remia vadą.

Pastarajame posėdyje Vliko dauguma parodė daugiau pasipriešinimo šitam siekimui. Tuo tektų turbūt aiškinti ir tai, kad viešumon paleistas Šidiškiui kaltinimas dėl netvarkos piniginiuose reikaluose; esą Vlikas jau balandžio mėnesį padaręs jam net išskaitų; tik tada norėta visa tai atlikti švelniai: tokie pareiškimai spaudoj dėmesio verti. Pažymėtina taip pat, kad jau tais metais, kai atsirado šiapus žvejai iš Lietuvos, dėl Šidiškio tam tikrų veiksmų Vliko dėmesys buvo atkreiptas ir pašalinių asmenų žodžiu ir paties Vliko nario L. Prapuolenio raštu. Bet Vlikas tada nereagavo. Tiesa, reagavo ilgainiui prieš patį Prapuolenį: 1952 gegužės mėn. tie patys šantažo autoriai apkaltino jį svetimos valstybės agentu ir pareikalavo, kad jis nedalyvautų Vliko posėdyje... Šitokios "moralės" tradicijas perėmė ir naujasis VT pirmininkas, pasirėmęs jam pateiktais šmeižtais diskriminuodamas ne tik asmenis, bet ir grupes ir viešai kaltindamas Lietuvių Frontą "nedemokratiška galvosena" (Eltos Informacijos 1952 spalių 1), "nedemokratiškais principais", "nenoru ar nesugebėjimu lietuvių vienybę statyti aukščiau už savos politinės srovės interesus". Tas žmogus ir jo dauguma dengę Šidiškio veiksmus, kol jis ėjo drauge, sugalvojo tik dabar reaguoti ir eiti viešumon su kaltinimais Šidiškiui, kai pastarasis su savo metodais atsisuko prieš jį ir jo daugumą.

Šitas visuomeninės moralės sunykimas yra viena iš pagrindinių priežasčių, kuri kovotojų pastangomis ir aukomis sukurtą demokratinę ir kovojančią instituciją sužalojo, deformavo ir šiandien privedė prie apgailėtinos padėties. Šidiškio istorija nėra tai piniginis klausimas, o tik naujai prasiveržusi votis infekcijos paliestame organizme.

5.

Eltos Informacijos balandžio 1 pranešė, kad "atvykus VT pirm. K. Žalkauskui **pradėta organizuoti** (m. p.) pati įstaiga" (Vadinas, kol buvo VT prieky V. Sidzikauskas ir J. Kaminskas, tai įstaigos nebuvo). Kuo tas Žalkausko pradėjimas reiškės? Ogi: "Reutlingene skerdyklos restorane antrajame aukšte buvo surasti keturi kambariukai", paskui surastas kitas namas ir **"iš viso erdviau įsirengta"**, ir jau buvo galima pasakyti: **"šiandien sukurta stambi įstaiga, sutelktas šaunus būrys talkininkų, nutiesti medžiaginiai pamatai — tai judrios ir ilgalaikės egzistencijos laidai"**. Buvo paskelbta net, kad Vlikas galėsiąs netoli Bonnos pasistatyti namus Vokietijos pinigais.

Bet jau balandžio 26 Eltos Informacijoe apgailestaujama, kad pulk. J. Lanskoronskis, laisvųjų žurnalistų sąjungos vicepirmininkas, negalįs nuvykti į posėdžius Londone **"tik dėl lėšų stokos"**. Taigi nors "nutiesti medžiaginiai pamatai", bet tokioms kelionėms kaip pulk. Lanskoronskio lėšų nesusirado, nes ir "erdvesnį įsirengimą" ir "šaunų būrį talkininkų" Reutlingene reikėjo apmokėti. Jei apmokamų skaičius pakilo arti 18, tai tik skaitant mėn. po 300DM., metams išeitų apie 75,000. O Alto pereitų metų apyskaitoje Vlikui skirta buvo 19,000 dol. (apie 80,000 DM). Taigi nuo algų nedaug kas liko darbui.

Jau rugpiūčio mėn. nr. 22 Eltos Informacijos pranešė, kad taupymas privertė likviduoti finansų tarnybos etatus, o taip pat nubraukta ir bendrųjų reikalų tarnyba. Esą taip pat jau atleidžiami tarnautojai... Taigi ta "ilgalaikė egzistencija" truko nuo balandžio iki rugpiūčio.

P. J.

ŠIANDIENYKŠTIS IR VAKARYKŠTIS RAŠTAI

Buvęs Lietuvos atstovas Berlyne K. Škirpa rugpiūčio 27 "Vienybėje" ir kt. pranešė, kad jos taip pat prisistatęs Bonnoje 1953. 3. 24 kaip teisėtas Lietuvos atstovas prie Vokietijos vyriausybės. Dėmsio vertas ne tiek pats prisistatymas, kiek tam teisėtumui pagrįsti argumentai, pateikti Bonnos užsienių reikalų ministerijai. Būtent: 1. "iš Lietuvos pasiuntinio Vokietijoje pareigų nebuvau ir nesu Lietuvos vyriausybės atleistas"; 2. "pats iš tų pareigų nebuvau pasitraukęs", o vokiečiams Lietuvos pasiuntinybę uždarius, jos raktus perdavęs Vokietijos užsienių reikalu ministerijai; 3. kadangi Lietuva su Vokietija nebuvo karo padėty, tai kredencialai lieką galioje.

Šitie K. Škirpos aiškinimai patvirtina nauju pavyzdžiu, jog emigracijoje gausėja atsitikimai, kad žmogus sąmoningai ar nesąmoningai šiandien užmiršta, ką jis teigė vakar, rytoj jis tuo pačiu reikalu dar naujau teigs. Taip K. Škirpa dar 1941 birželio 23 raštu per Vokietijos užsienių reikalų ministeriją pranešė fuehreriui, jog jis yra pašauktas būti Lietuvos vyriausybės priekyje. Tą jis tvirtino paskui vidaus reikalų ministerijoj, o lietuvių visuomenėj ir dabar kartais prisistato kaip tos vyriausybės galva. Šitos dvejopos pareigos viena kitą išskiria: arba esi atstovas arba vyriausybės narys; jei tapai vyriausybės nariu, tai jau išeini iš atstovų. Su Škirpos teigimais išeina dar keisčiau: vakar atstovas svetimoje valstybėje, šiandien vyriausybės galva, rytoj iš vyriausybės išėjęs vėl automatiškai daros tuo pačiu atstovu. Taip galima kombinuoti šeimyniškai, bet ne tarpvalstybiniuose santykiuose, kur ir teisė ir logika nepriklauso nuo mano "taip aš noriu".

Antra, K. Škirpos nurodymas, kad jis perdavęs raktus Berlyno vyriausybei, tad norįs juos dabar atgauti iš Bonnos vyriausybės; kad karo tarp Lietuvos ir Vokietijos nebuvo, tad jo kredencialai galioja, — sudaro įspūdį, lyg Bonnos vyriausybė būtų paveldėjusi Berlyno vyriausybės įsipareigojimus, santykius su kitais kraštais, net diplomatinį korpusą. Tokiu nurodymu paperšama mintis, jog Bonnos valstybė yra ta pati Berlyno valstybė ir jų santykiai su Lietuva tie patys. Taip jau pereitais metais kai kurie vokiečiai mėgino aiškinti, darydami iš tokio aiškinimo praktišką išvadą: esą dėl Klaipėdos krašto Lietuva su Vokietija jau susitarus... Davimas sugestijų, kad mes laikome Bonnos vyriausybę Berlyno vyriausybės "kontinuitetu" mūsų reikalams vargiai naudingas.

Trečia, dabartiniame pareiškime laikraštų K. Škirpa giria Lozoraitį, kad pristatė Gerutį, ir smerkia VT užsienių reikalų valdytoją, kad prisistatė. Tačiau 1953 spalių 14 jis rašė K. Žalkauskui, kaip VT pirmininkui, kad "mėgintų sutarti su vokiečių užsienių reikalų ministerija dr. Geručio legitimavimą mano parašu kaip paskutinio Lietuvos pasiuntinio ir įgalioto ministerio Vokietijoje". Vadinas, tartis su Bonna turi VT ir pristatyti Škirpos vardu, ne Lozoraičio. O kitas Škirpos raštas K. Žalkauskui, minimas Škirpos pareiškime, rašytas 1953 sausio 25, rodo, kad Škirpa nėra jau toks tvirtas nei dėl savo nei dėl Lozoraičio pozicijos. Būtent, ten jis, laikydamas save Lietuvos atstovu prie Vokietijos vyriausybės, siūlė, kad duotų Lozoraičiui visų grupių pasirašytą raštą, jog pasiuntinybės klausimu visi veiksniai vienodai galvoja ir tą raštą jisai galėtų įteikti Bonnai. Jei jau toks raštas reikalingas, tai tie visi argumentai ne tokie jau svarūs.

Ketvirta, kai dabar Bonnos vyriausybei Škirpa rašė apie Lozoraitį kaip diplomatijos šefą, kitur mini jį einant prezidento pavaduotojo pareigas, tai dėmesio vertas kitas Škir-

pos raštas, kuriame visa politinė valdžia sudedama ne į Lozoraičio rankas. Būtent, 1941 birželio 19 Berlyno užsienių reikalų ministerijai įteiktame memorandume apie politinio vadovavimo organus, kurie stovi Lietuvos laisvinimo priekyje bei kovai vadovauja, šitaip buvo rašoma: "Lietuvos išlaisvinimo nuo bolševizmo ir atstatymo nepriklausomos Lietuvos valstybės ėmėsi Lietuvos Tautinis Komitetas. Jis yra emanacija seniau konstituciniai teisėtos Lietuvos vyriausybės akredituotų užsieniuose Lietuvos pasiuntinių ir įgal. ministerių, kurie protestavo prieš Sov. Rusijos smurtą ir Lietuvos įjungimą į Sov. Social. Respublikų Sąjungą... Lietuvos Tautinis Komitetas susideda iš daugiau narių Lietuvos pasiuntinių, dalyvaujant jame užsienio lietuvių organizacijų atstovams. Jo priešakyje, kaip Tautinio Komiteto pirmininkas, stovi vienas buvęs daug kartų Lietuvos ministeris pirmininkas" (turima galvoje E. Galvanauskas. Red.). Iš to komiteto, o ne iš Lozoraičio, ėmė ir pats Škirpa įgaliojimus būti ministeriu pirmininku.

Atkreipę dėmesio į šiuos raštus, nedarome išvadų nei dėl Lozoraičio ginčo su Vliku, nei dėl "teisėto atstovavimo"; mažiau tenka net stebėtis tuo dar vienu prisistatymu Bonnoje. Daugiau mums rodos apgailėtina ta visa argumentacija, teikiama svetimiems, nes ji rodo, kaip buvusių labai įžymių asmenų ir atsakingų valstybės pareigūnų teisinė sąmonė emigracijoje sutriko. Su tuo rodytis tarp svetimųjų yra liūdna.

> Erazmas myli taiką daugiau už kryžių — pasakė Liuteris. Ir iš tikro, yra žmonių, kurie palinksta į taiką vien iš silpnybės. Ne taika, bet tiesa yra augščiausioji gėrybė. Ir jos kaina neprivalu dar vengti susiskaldymo ir konfliktų.
>
> F. Foersteris

MAŽIEJI VAKARŲ IR RYTŲ KLAUSIMAI

MLT pirmininko vizitas Washingtone parodė, kad M. Lietuvos ateitis labai daug priklausys nuo mūsų pačių iniciatyvos, pirmiausia nuo pačių M. Lietuvos žmonių vaidmens, kurį MLT pirmininkas teisingai pabrėžia bet kuria proga. Bet lig šiol nei MLT nei kiti mūsų veiksniai M. Lietuvos bylai, išskyrus vieną priedą prie Vliko memorandumo, įteikto D. Britanijos, JV, Prancūzijos vyriausybėms, praktiškai nieko nėra paruošę, kaip lygiai nieko nėra paruošta nei Lietuvos rytų bylai, nors tiem dviem reikalam buvo sudaryta VT atskira tarnyba, paskutiniu laiku vadinta bendrųjų reikalų tarnyba. Daugiau pastangų nuėjo ne šioms problemoms spręsti, bet atstovavimo reikalui. Neseniai Toronte susiorganizavo M. Lietuvos rezistencija, vadinas, naujas keleto, ar geriausiu atveju, keliolikos žmonių sambūris šalia MLT. Jo uždavinys bus diriguoti "mažlietuvių rezistencijos atstovo" Simonaičio veiklai Vlike, nors tai veiklai natūraliai diriguoja MLT, kuriai Simonaitis pirmininkauja. Savo ruožtu M. Geležinis pagal Vliko susitarimą su MLT yra VT kaip MLT atstovas, ne "mažlietuvių rezistencijos". Sunku suprasti, kam tas dirbtinis atstovavimo dvilypumas; kam jėgų pulverizacija, kai ir pačioj MLT pietnemuniečių, palyginti, yra nedaug. Atrodo, kad "mažlietuviai" nori pasekti blogaisiais pavyzdžiais "didlietuvių", kurių penki žmonės jau sudaro partiją ir žaidžia fikcijomis, "visuomenei atstovaudami".

Ar ne kuriozas gavos: kol tebuvo tik viena "mažlietuvių" organizacija, VT veikė tarnyba rytų ir vakarų Lietuvos problemoms; kai susiorganizavo dar ir antra, reikėjo nubraukti ir pačią tarnybą.

M. Lietuvos atstovo atsiradimas Vlike sudarė logišką pagrindą ir ry-

tų Lietuvai pasibelsti į Vliko duris. Vilniaus krašto lietuvių sąjunga taip ir padarė. Tačiau tie, kurie uoliai rėmė M. Lietuvos atstovavimą Vlike, dėl rytų Lietuvos atstovavimo, nors jis lygiai tiek pagrįstas, jau yra priešingi ir savo neigiamam nusistatymui vartoja LF motyvus dėl netinkamumo įvesti į Vliką sritinį principą. L. F. principinis nusistatymas už vientisą ir vieningą Lietuvą galioja tiek Lietuvos vakarams, tiek rytams. Tačiau tie, kurie tą principą yra paneigę Lietuvos vakarų atžvilgiu, dabar gauna patirti, kad klaidinga išeitis, klaidinga prielaida logiškai atveda į tuos padarinius, kurių jie labai nenori pripažinti.

H. Gilius

KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ JUBILĖJUS

Krikščionių Demokratų Partija (dabar pasivadinusi Sąjunga) paminėjo savo pirmosios programos 50 metų sukaktį, išleisdama 240 pusl. "Tėvynės Sargą" (nr. 11), sukviesdama New Yorke savo konferenciją ir suruošdama iškilmingą minėjimo aktą.

KD-DF-US blokas, turėjęs steigiamajame ir antrajame seimuose absoliučią atstovų daugumą, neabejotinai turėjo ir lemiamos įtakos tam nepriklausomos Lietuvos organizavimosi laikotarpiui. Tiek konstituciją redaguojant, tiek žemės reformą vykdant, tiek krašto socialinius, ūkinius ir kultūrinius pagrindus statant, KD-DF-US bloko įtaka buvo lemianti. Bet jau 1922 pirmojo seimo rinkimai, davę tam blokui tik pusę mandatų (38 iš 76), buvo aliarmuojąs įspėjimas skaitytis su demokratinės santvarkos logika, kad kiekviena dauguma yra kandidatas į mažumą ir atvirkščiai. KD-DF-US blokas į šią logiką pakankamai neatsižvelgė, kaip jos nepaisė ir seimo mažuma. To padarinys — demokratinės santvarkos sužlugimas. Atsakomybės už tai didelė dalis tenka ir vieniems ir antriems.

Nuo 1926 perversmo, sužlugdžiusio KD-DF-US bloko padėtais pagrindais statomą demokratinės Lietuvos pastatą, pabiro ir pats blokas.

Okupacijų ir rezistencinės kovos dienas partija praleido vegetuodama. Tremtyje ji iškilo į politinio vadovavimo viršūnę. Tačiau šio laikotarpio istorijoje nelengva bus paneigti dokumentus, liudijančius, jog toje viršūnėje esančios partijos atstovams tenka didelė atsakomybės dalis už moraliai nepriimtinas priemones tarpgrupiniuose santykiuose, jų pačių vartotas ir jų sankcionuotas, kai jas vartojo kiti. Kelerių metų perspektyvoje jau matyt, kaip tie kompromisai su morale vedė vis į liūdnesnius visuomeninio gyvenimo padarinius.

Gerai, kad sąjunga dalyvauja tarpt. rytų-vidurio Europos krikščionių demokratų sąjungoje ir kad rūpinasi sudaryti sau užnugarį, organizuodama konferencijas, nes organizuotiem žmonėm lengviau atlaikyti emigracijos spaudimą. Kiek pasiseks, parodys ateitis, kuri plėtojasi dideliu tempu. Penkiasdešimt metų laikotarpis istorijos grandinėje yra mažutė grandelė, tačiau mūsų epochoje tie penkiasdešimt metų buvo labai kondensuoti. Gal dėlto visuomeninės grupės pergyvena pagreitintą evoliuciją, taikydamosi prie naujos gyvenimo tikrovės. Būdinga, kad vakarų Europos krikščioniškosios partijos po šio karo, skaitydamosi su nauja tikrove, pralaužė savo rutiną ir atsinaujino. Vargiai tą patį galėtume pasakyti apie lietuvišką jubiliatę. Gal čia yra viena iš pagrindinių priežasčių, kad T. Žiburių stebėtojas pasidarė tokias išvadas: "Šimtmečių jubilėjus švenčiančios, tiek daug Lietuvai nusipelniusios politinės partijos, kaip girdėjos ir matės neseniai jų suvažiavimuose, neturi narių ir jaunimo. Jos laikosi 'asmenybėmis', kurių vidurkis sukasi apie

REZISTENCIJA TREMTIES DVASIAI PRAKTIKOJE

Labai teisingai dr. A. Maceina savo vienoje paskaitoje yra nurodęs, kad "tremtis yra pateisinama tautos istorijoje tik tada, kai virsta užuovėja, kurioje išsilaiko vertybės, niokojamos krašte". Tarp konkrečių tokios užuovėjos apraiškų, be Europos LF bičiulių studijų savaitės Ludwigshafene, šioje Atlanto pusėje ypatingai prasikišo ateitininkų studentų studijinė stovykla prie Paw Paw ežero, Michigane rugpjūčio 27 - rugsėjo 3, ateitininkų kongresas Chicagoje rugsėjo 4 - 5 ir Kanados Lietuvių Dienos Toronte rugsėjo 4 -6.

Lietuvių Dienos Toronte sutelkė per 2,000 lietuvių ir salėse stigo vietos. Sporto žaidynės, koncertas, meno paroda, bendri pobūviai, bendras entuziazmas ne tik atgaivino ir praturtino lietuvišką dvasią, bet ir sutvirtino rezistencinį ryžtą kovai dėl Lietuvos laisvės ir kovai su tremties dvasia. Kanados lietuviuose ši tautinių vertybių ugdymo bei išlaikymo užuovėja jau virsta tradicija ir vyksta kaskart su augančiu pasisekimu. Savo laiku ir JV lietuviuose ji plačiai klestėjo. Gaila, pastaraisiais metais ji jau tik kur nekur ir tik vietiniu mastu tepasireiškia. O "Lietuvių Dienos" turėtų tapti visuotine laisvojo pasaulio lietuvių solidarumo šventė, visuotine tremties rezistencine užuovėja bolševikų Lietuvoje niokojamai lietuviškajai kultūrai ir pačiai lietuvybei, ir rezistencine paskata Lietuvos laisvės kovai.

Ateitininkai yra katalikiškojo mokslus einančiojo lietuvių jaunimo ir jo sendraugių organizacija. Mūsų tautos reikalai visada sutapo su gyvaisiais ateitininkų veiklos uždaviniais. Lietuvos balsas visada buvo ateitininkams lietuviškumo kelrodis. Kai Lietuvą varžė carinės Rusijos okupaciniai pančiai, ateitininkai stengėsi puoselėti laisvos Lietuvos svajonę ir ją įdiegti kiekvieno lietuvio širdin. Kai I-ojo pasaulinio karo metais ėmė brėkšti tautų apsisprendimas — ateitininkai gyvai rūpinosi Lietuvos valstybės atstatymu. Kai išmušė laisvės kovų valanda — ateitininkai, palikę mokyklas, išėjo krašto laisvės ginti. Kai II-ojo pasaulinio karo eigoje Lietuva tapo Stalino-Hitlerio sąmokslo auka ir buvo okupuota, ateitininkai veikliai įsitraukė į rezistencinės kovos sąjūdį su Lietuvos okupantais. Žinodami, kad, netekus savosios valstybės, laisvės kova yra sykiu ir kova už tautinės gyvybės bei tautinės sąmonės išsaugojimą, ateitininkai asmeninėmis ir sutelktinėmis pastangomis ugdo atsparumą svetimajai aplinkai, ugdo savo lietuviškosios sąmonės budrumą, kad ji gyvai reaguotų visada, kai iškyla klausimas, kaip vienu ar kitu atveju turi elgtis lietuvis, ugdo gyvai jaučiamą ryšį su savosios tautos likimu. Šios ateitininkų pastangos gyvai reiškėsi ir ateitininkų studentų stovykloje ir ateitininkų kongrese. Neabejotinai ateitininkai sudaro vieną pajėgiausių rezistencinių veiksnių prieš tremties dvasią. Ne be pagrindo kardinolas Strich per kongreso banketą, pamatęs ateitininkus, patyręs ateitininkų organizacijos sudėtį ir kad jos narių apie 90% dirba fabrikuose, visdėlto pastebėjo: "Aš tikiu, tikiu, kad jie nėra fabrikų darbininkai; jie netokie atrodo..." Aplinkos poveikis, fabriko darbas ateitininkų nesuniveliavo. Ypatingai dėmesio vertas ateitininkų jaunimas. Ateitininkuose susitelkęs susipratęs, susidrausminęs, susidraugavęs, inteli-

---

67 metus. Kiti — nei svetimtaučiams rodyti, nei saviems pasitikėti. Taip yra pas krikščionis demokratus (šie net jaunimo komisiją įsteigė), socialdemokratus, liaudininkus ir kt. Tautininkai — tai nepriklausomybės laikų valdininkijos amžius".

V. B.

PATARIMAI POLITIKAMS

1. Jei esi politikas, nebūk partiškas.
2. Jei esi partijos žmogus, pirmiausia būk žmogus.
3. Jei nori liktis žmogum, nesudogmatink savo politinių įsitikinimų.
4. Nelaikyk politikos visuotine žmogaus privalomybe; nesipiktink žmonėmis, kurie politiškai "neapsisprendę".
5. Nepaversk politikos savotiška religija, nes šalia ir ant politikos yra tikroji religija.
6. Nelaikyk politiniu savo priešu to, kuris nesidomi tavo politiniais ar partiniais interesais.
7. Nelaikyk politiniu savo draugu to, kurs nori būti tik tavo, kaip žmogaus, draugu.
8. Nesakyk, kad politikoje yra normalu — įtarinėti, intriguoti, geisti pražūties savo politiniam varžovui — nes tai iš viso nėra normalu.
9. Nelaikyk politikos savo profesija ir dėl politikos neužmiršk tikrosios profesijos, jeigu ją turi.
10. Siek platesnės asmeninės kultūros, nes be jos politikavimas virsta nekultūringu žaidimu.

St. Y.

gentiškas jaunimas, savo gyvenimo ir veikimo pagrinde apjungtas dviejų visuomeninių galybių — religijos ir lietuvybės — mūsų tautai, ypatingai dabartinėje tragingoje jos padėtyje, gali labai daug nulemti.

LF didžiuojasi savo eilėse turįs nemaža ateitininkų. Dalyvaudami šioje rezistencinės kovos organizacijoje, jie yra sudėję stambų indėlį Lietuvos laisvės kovoje.

VARDAI ĮVYKIUOSE

Vieni vardai įvykius kuria, kiti tik juose dalyvauja. Iš bėgamo gyvenimo įvykių mieliau išgriebti ir pasilaikyti tuos pirmuosius, kai jie naudingi Lietuvai.

● **Įgaliotasis ministeris, Dr. St. A. Bačkis** Paryžiuje atitinkamų Prancūzijos įstaigų yra jau pripažįstamas ir tituluojamas ministerio vardu. Lig šiol jo oficialus titulas buvo pasiuntinybės patarėjas, chargė d'affaires.

Dr. S. A. Bačkis yra vienas iš tų diplomatų, kuriems Lietuvos aneksija atėmė būstinę, pragyvenimo galimybes ir diplomatinį statusą pastūmė po klaustuko ženklu, bet neatėmė energijos veikti. Nelaukdamas, iki bus atgautos normalios diplomatinio santykiavimo sąlygos, su dideliu politiniu apdairumu ir atkakliu rūpestingumu ėmėsi iniciatyvos panaudoti spaudą, tarptautinius sąjūdžius, diplomatinę aplinką — visa, kur tik buvo galima palaikyti Lietuvos vardą gyvą. Toje aplinkoje savo veikla jis pelnė ir sau autoritetą bei defactinį pripažinimą.

● **Pirmasis Amerikoje.** Prof. Pranas Padalis šiemet paliko Detroito universitetą ir perėjo į Amerikos Balso tarnybą Europoje. Fakulteto profesoriai išleistuvių adrese be kitko rašė: "... kadangi jis per paskutinius šešeris metus ištikimai ir garbingai dirbo Detroito universitetui, savo puikiu profesoriavimu ne tik perteikdamas savo specialius akademinius mokslus, bet taip pat žadindamas mūsų piliečių budrumą dėl komunizmo konspiracijos,

"dėl to tebūnie nutarta, jog mes, žemiau pasirašę Detroito universiteto fakulteto nariai, šiuo pareiškiame savo simpatijas, susižavėjimą ir pagarbą Pranui Padaliui; jog mes sveikiname jo pasitarnavimą mūsų Amerikos respublikai; jog mes maldaujame Dievą, idant vadovautų jam jo brangiausiuose žygiuose".

Prie to, ką tvirtina trisdešimt profesorių savo parašais, tenka pridėti, kad prof. Padalis buvo pirmasis, kuris nuliekamu nuo darbo laiku sava iniciatyva padarė daugiau kaip šimtą amerikinei visuomenei pranešimų. Jis buvo taip pat vienas iš tų pirmųjų, kurie vadovavo rezistencijai prieš bolševikus ir nacius; pirmasis Lietuvių Fronto atstovas atsikūrusiame Vokietijoje Vlike; pirmasis, kuris savo iniciatyva iš okupuotos Vokietijos prasiveržė į Ameriką ir buvo čia pirmasis Vliko įgaliotinis. Jis buvo taip pat pirmasis, kuris Kersteno komitetui liudijo ne tik apie sovietinį smurtą, bet ypačiai apie tautos pasipriešinimą sovietiniam ir naciniam okupantui.

● **Pirmasis Vokietijoje.** Prof. Antanas Maceina pirmasis iš lietuvių mokslininkų, tremties atvytų, sėkmingai įėjo į vokiečių knygos rinką savo "Der Grosse Inquisitor". Dabar jis parašė naują vokiečių kalba veikalą, vardu "Niekšybės paslaptis" ir jos sutrumpintą redakciją įteikė įžymiajai Herderio knygų leidyklai. Ji atrašė: "Su dideliu džiaugsmu perskaičiau jūsų rankraštį "Das Geheimnis der Bosheit" dar kartą. Šią savaime nelengvą temą jums pasisekė išdėstyti nuostabiai aiškiai ir prieinamai... Džiaugiuosi, galėdamas jums šiandien siųsti leidyklos sutartį". Knyga turės pasirodyti ateinančių metų pradžioje.

Jei sveikata ištesės, Maceina sutiko parašyti taip pat vokiškai Baltų Institutui Bonnoje studiją apie lietuvių dvasią dainose.

● **Apie Lietuvą lietuvis.** Prof. Zenonas Ivinskis su atsiskyrėlio užsidarymu ir ištverme kasa Lietuvą iš Vatikano archyvų, į kuriuos nepriklausomos Lietuvos metu nebuvo kas pasiunčia tyrinėtoją. Pertraukomis išbėga į Vokietijos archyvus (Goettingene, paskutiniu laiku Muenchene). Savo pranešimais, paremtais naujais archyviniais duomenimis, jam pasisekė tiek sudominti vokiečių mokslininkus, kad istorinis žurnalas skiria vieną nr. specialiai karaliui Mindaugui. Prof. Ivinskiui taip pat yra užsakyta parašyti vokiečių kalba Lietuvos istoriją. Pagaliau gal prieisim laiką, kad apie Lietuvą kiti galės informuotis iš lietuvių autorių, ne atvirkščiai. Tai pasitarnavimas Lietuvai, kuri to nepadarė laisva būdama.

● **Kas sau, kas Lietuvai.** Kostą R. Jurgėlą šiemet ištiko vienas malonus ir vienas nemalonus įvykis: savo atkakliu darbu laimėjo istorijos daktaro laipsnį, o visai be savo pastangų susilaukė 50 metų. Tautos kovai jo didžiausias nuopelnas prabėgusioj gyvenimo daly — tai jo dokumentiniai Lithuanian Bulletin tuo metu, kai jis buvo L. Informacijos Centro direktorius. Jis tada buvo reikšmingas raštais, kaip dabartinė tos įstaigos direktorė M. Kižytė svarbi savo asmeniniais kontaktais įtakingose sferose.

● **Ateities ruošėjai.** Jonas Kavaliūnas (Chicagoje), vadovaudamas Amerikos lietuvių mokytojų sąjungai, nepaisydamas netvirtos sveikatos, užsimojo dideliam dalykui — suplanuoti išlaisvintos Lietuvos švietimą. Jau patelkta eilė žmonių pradžios, vidurinei, aukštesniajai, specialinei mokyklai. Pažymėtina, kad okupacijų metais mokytojai parodė nepaprastai daug idealizmo. Jų tradicijas daugel mokytojų tęsia ir Amerikoje, organizuodami šeštadienines mokyklas ir nesikratydami visuomeninio paties juodojo darbo, kuris ir yra reikalingiausias.

● **Žiburys užgeso.** Ona Jakaitytė Eretienė 1954 gegužės 20 Bazelyje, Šveicarijoje, mirė, išgyvenusi 56 metus.

Du bruožai ją padaro nepaprastą tremties dienomis. Pirmiausia — tai jos ilgesys paliktai tėvynei, kurį laikas tik didino ir skaudino iki tragiškų pergyvenimų. Iš juodžiausios desperacijos, kuri kaip rudenio migla vyniojosi iš politinės raidos, vis tolinančios grįžimą, ji gelbėjosi mal-

LAIŠKAI

MES RAŠOM:

Dr. J. Daugailis "Drauge" 1954 rugpiūčio 3 labai apgailestavo, kad 1. "šiuo taip pavojingu ir įtemptu momentu sąjūdis, kurį atstovauja "Į Laisvę", reikiamai nerespektuoja Vliko"; 2. "grubiai, kai kur net vulgariškai atsiliepia prieš apimančios plačius sluoksnius krikščionių demokratų partijos vadovus"; 3. "Tai atstumia daugelį žmonių, kurie jautė frontininkams simpatijų, ir pradeda apsispręsti jų sąjūdžio atžvilgiu nepalankia prasme"; 4. "Visuomenei visada daug daugiau imponuoja pozityvus darbas, kaip nekultūringas ir nepagrįstas ieškojimas nuodėmių savo brolių tarpe".

*

Šitie Dr. J. Daugailio nuomonių pareiškimai apie "Į Laisvę" duoda progą ne polemikos imtis, o tik paaiškinti savo nusistatymą tais pačiais Daugailio iškeltais klausimais:

1. "Į Laisvę" pasisakymas dėl Vliko plaukia iš gilaus respekto ir meilės tai herojinei organizacijai, kuri gimė kovai dėl Lietuvos laisvės anuo tikrai įtemptu ir pavojingu metu, kai joje buvimas ir veikimas reikalavo pasiaukojimo pastangų, rizikos, buvo apmokamas persekiojimais, kitiems kalėjimais, kacetais ir net mirtimi. Kovojome ir tebekovojame už tos laisvinimo organizacijos herojinę dvasią ir pasisakome prieš dvasią, kurią į ją atnešė pirkliai, atėję tada, kai jau asmeninio pavojaus ir rizikos momentas buvo praėjęs. Jei tokia laikysena jau vertinama kaip reikiamo respekto Vlikui neturėjimas, tai kokį didelį nerespektą bus padaręs bažnyčiai anas Mokytojas, vydamas iš jos pirklius. Tačiau mūsų galvojime pirkliai bažnyčioje nereiškia bažnyčios.

2. Kas yra "grubu" ir "vulgariška" — Daugailis nenurodė. Nenurodysime ir mes, kokiais žodžiais ir kokiu kultūringumu "Drauge" atsiliepiama apie kitus. Tatai būtų ir neprasminga, nes kito negerovės mūsų nepateisintų, o parodymas: va, ir tu toks ar dar baisesnis — tebūtų smėlio pažarstymas vienas kitam į akis: užuot aiškiau matęs, visai apaktum. Šito metodo atsisakydami, dėmesį betgi sustabdome prie visuomeninio reiškinio, kuris slypi Dr. Daugailio šiame pasipiktinime dėl "grubumo" ir "vulgariškumo". Grubumą ir vulgarumą jis jaučia ir į jį reaguoja tik ten, kur atsiliepiama apie "apimančios plačius sluoksnius krikščionių demokratų partijos vadovus". Tame pat "Į Laisvę" nr. buvo atsiliepta ir apie kitų vlikinių grupių vadovų pareiškimus; "Tėvynės Sarge" frontininkai buvo išvadinti Tėvynės ir Kristaus nevertais žmonėmis ir dar kitaip; "Drauge" frontininkų idėjos buvo sutapatintos su Stalino idėjomis... Bet autoriaus tai nebuvo pajausta per "grubu", per "vulgariška"; bent nebuvo į tai reaguota...

Mes patys nenorėtume būti taip jautrūs tik vienai pusei. Norėtume taikyti tas pačias normas tiek "plačius sluoksnius apimančios partijos vadovams", tiek siaurus, tiek vienam vieninteliam asmeniui. Kur asmuo ar partija daro, mūsų supratimu, gera Lietuvai, norim tai pagerbti savu stilium. Kur asmuo ar grupė daro bloga ir tuo kitam kenkia, norim pasakyti — ne, nors jis būtų plačiausių sluoksnių žmogus. Tokis pastarasis

---

doje ir šv. Pranciškaus kontempliacijoje, kurioje mirtis ją ir sutiko... Antras — ji nejaukiame svetimame Bazelio mieste sukūrė lietuvišką židinį, kuriame davė paaknkamai lietuviškos šilumos, kad išaugtų penkios lietuviškos talentingos atžalos.

Palikusiems Profesoriui ir jaunimui priklauso mūsų ir užuojauta ir tvirta viltis, kad jie ir toliau išlaikys lietuvišką šilumą širdyje ir darbuose, nors židinys ir skaudžiai prigeso.

žmogus, mums rodos, turi dar didesnę pareigą budėti nei siaurų sluoksnių žmogus, nes pastarasis, klysdamas, mažesnę ir aplinką suklaidina. O mūsų žodžiai kaip tik buvo nukreipti prieš vieną tų reiškinių, kuris virto mūsų dienomis visuomenine epidemija — skelbti netiesą ir tuo sąmoningai klaidinti visuomenę su moraline skriauda kitiems. Tai jau nusikaltimas teisingumui. Dėl jo čia galim tik kartoti žodžius: "Teisingumo sąvoka daugelio žmonių sąmonėse yra priblėsusi... Tik silpnavaliai ir niekšai neteisingumui nesipriešina. Pirmieji todėl, kad iš viso neturi dvasinės energijos kam nors ryžtis: jie pasyviai pasiduoda likimo valiai... Antrieji todėl, kad savo pataikavimais, savo niekšingumu tikisi iš neteisingos vadovybės laimėti visokių malonių. Jie dalyvauja jos neteisinguose žygiuose ir naudojasi jų vaisiais... Graikų filosofai — Platonas ir Aristotelis — teisingumą laikė augščiausia dorybe ir vyriausiu politinio gyvenimo principu".

Tas pareiškimas dera kelrodžiu ir šiame punkte paliestam klausimui. Tik kad Dr. J. Daugailiui jo išsireiškimai neatrodytų per grubūs, skubam pažymėti, kad tai "Draugo" vedamojo žodžiai (1954. 8. 4).

3. Susilaikysim nuo teigimo, ar "Į Laisvę" sąjūdis auga ar jis simpatijas praranda. Tegul pats gyvenimas tai parodys. Tačiau bent mes patys nebrangintume simpatijų bet kurios iš tų grupių žmonių, kuriuos mini "Draugas" tik ką išrašytoje ištraukoje.

4. Tai punktas, kurio mintys visai sutampa su mūsiškėmis. Tik mažas korektyvas: Dr. Daugailis antrą to sakinio pusę apie "nepagrįstą nuodėmių ieškojimą savo brolių tarpe" viešai adresavo mums; manytume, kad to pasakymo originalą gauti daugiau pagrindo turėtų kitas adresatas. Bet kadangi originalas jau pasiųstas, tai bent kopiją Dr. Daugailis turėtų viešai pasiųsti ir "plačių sluoksnių" partijos vadovams. Tai jau būtų bent arčiau teisingumo, į kurį abeji norime eiti — tiek mes, tiek ir Dr. Daugailis.

J. B.

MUMS RAŠO:

Skyrius "Į pilnutinę demokratiją" mane paskatino kitaip ieškoti atsakymo į tokius bendrus klausimus kaip: kuris sąjūdis yra demokratinis, krikščioniškas, tautinis ir t.t. Būtent, žiūrėti ne tiek į bendrą dekliaravimą, kiek į atskirų klausimų sprendimą ir jau tada pačiam darytis išvadas. Tuo metodu pamatai lengviau, ar dekliaracija sutampa su praktinių klausimų sprendimu, ar nueina visai kitais keliais. Įtikinamas to pavyzdys čia Europoje yra kova dėl konfesinių ir valstybinių mokyklų. Vak. Vokietijos liberalai ir socialistai pripažįsta pasaulėžiūros laisvę valstybėje. Bet kai susiduria su konkrečiu mokyklų klausimu, seimeliuose ir Bonnos parlamente pasisako prieš laisvę konfesinėms mokykloms. Baden-Wuerttembergo valstybėje, kur daugumas tėvų pasisako už konfesines mokyklas, liberalų ir socialistų koalicijos dėka jau buvo einama prie to, kad visoje valstybėje būtų įvedamos tik valstybinės mokyklos, nors tėvų pageidavimas kitoks. Tik praeitų metų parlamento rinkimai sukliudė tą planą. Tuo tarpu Niedersachen pasinaudojant seimelio persvara paliktos tik valstybės mokyklos. Šiuo konkrečiu atveju matyt, kaip ir demokratinė grupė, daugumos valią primesdama mažumai pasaulėžiūros dalykuose, elgiasi nedemokratiškai. To fakto akivaizdoje man dėmesio vertas yra "Į Laisvę" pasisakymas, kad mokyklų srity "valstybė atsižvelgia į tėvų pageidavimą" (Į Laisvę Nr. 2-39) kaip nuoseklus demokratijos principo vykdymas.

M. Musteikis, Vokietija

Labai vertinu LFB Visuomeninių Studijų Biuro ateities demokratinės Lietuvos sąrangos svarstymus atskirais kertiniais klausimais. Mane labiau domino žemės ūkio klausimas, o tuo pačiu neatjungiamai ir ūkininko reikalai. Teisingai studijoje "Žmogus ir ūkis" tautos pajamų pagrindiniu šaltiniu pripažintas žemės ūkis. Šis gyvybinis krašto pajamų garantavimas turi kaiptik prasidėti gamintojui pajamų užtikrinimu, ūkininko ir ž. ūkio darb. gyvenimo lygio pakėlimu. Jei iš praeities galima būtų mokytis, tai reiktų ateity labai budėti, kad nesuirtų socialinė pusiausvyra tarp atskirų gamintojų klasių. O taip buvo nutikę pastaruoju laiku Lietuvoje. Ar ne keista, kad žemės ūkis buvo padaręs labai gražios pažangos; žemės ūkis buvo didysis valstybės pajamų šaltinis, bet patys ūkininkai ir žemės ūkio darbininkai turėjo daug sunkesnes gyvenimo sąlygas palyginti su kitų sričių darbininkais bei tarnautojais. Šitas socialinės pusiausvyros sutrikimas buvo sukėlęs daug kartumo, kuriam ateity išvengti reiktų pramatyti būdus.

Dr. A. Valiuškis, Ottumwa

*

Parašiau straipsnelį į vietinį laikraštį "Elizabeth Observer"; jis turi skyrelį "It happened to me", kuriame turi būti aprašytas asmeniškai išgyventas nuotykis. Savo straipsneliu norėjau priminti Lietuvą, komunistų vergiją kenčiančią, o taip pat laimėti nors ir mažą piniginę paramą lietuvių rezistencijos organui "Į Laisvę" paremti. Laimėtą iš laikraščio premiją $10.00 siunčiu jums perlaida.

A. Pocius, Bayonne, N. J.

*

... Mažiau rašykite apie Vliką ir Lozoraitį. Tas "erzelis" tarp jų įgriso iki gyvo kaulo ...

Z. Gerulaitis, Chicago, Ill.

*

Jau senokai tokio žurnalo reikėjo... kuris duotų faktus, nušviestų visuomenei tikrus šefų darbus... Aš esu maža žemės dulkė, bet tuo dalyku labai domiuosi.

A. Puida, Canada

*

... 3 dol. priklauso už prenumeratą, o 2 dolerėliai parama iš studentiškos kišenės "Į Laisvę" reikalams ... žurnalas ... visuomet išlaiko "šaltą nuotaiką"...

V. Kazlauskas, Chicago, Ill.

*

... dideliai ačiū už "Į Laisvę" Nr. 3. Jo laukiau ...

P. Mickevičius, Milwaukee, Wis.

*

Ligi gyvakaulio įkyrėjo valdinė "informacija"... "Į Laisvę" buvo malonus "atsišviežinimas"... daug sužinojau įdomių ir man nežinomų dalykų ... Reikia pagailėti, kad žurnalas retokai rodysis.

ST. J., Vokietija

Į LAISVĘ RĖMĖJAI

Į LAISVĘ reikalams aukojo:

A. Pocius $10.00, V. Rygertas $10.00, Dr. St. V. 7.00, St. Barzdukas $5.00, St. R. $3.00, V. Brizgys $2.00, Dr. A. Valiuškis $2.00, J. P-kis $2.00, V. Kazlauskas $2.00, V. Šilėnas $2.00, M. Čyvas $1.00.

Aukotojams - rėmėjams nuoširdžiai dėkoja

Į Laisvę administracija

Turinys

Juozas Brazaitis: Pavargimo grėsmė 1
Studijų Biuras: Žmogus ir ūkis (tęsinys iš ciklo "Į pilnutinę demokratiją") 10
J. Daumantas: Kalniškių mūšis 20
Vilnis: Pavergtai Tėvynei (iš partizanų poezijos) 21
Kęstutis Kudžma: Jaunimas Lietuvos laisvės kovoj 22
Dokumentų šviesoje (4): Demokratinio ir vadistinio principų tarpusavinė kova laisvinimo organizacijoje 24

DARBAI IR IDĖJOS: **Tėvynėje:** Kolchozai (L. Prapuolenis); **Pasaulyje:** Artėjame prie Rubikono (V. Grigas); Išlaisvinimo tragedija (J. B.); **Tremtyje** Studijų savaitė, Naujoji stabmeldybė (A. Maceinos pranešimo studijų savaitėje santrauka); Europos Lietuvių Fronto Bičiulių rezoliucijos; Pusmetinė apžvalga; Šiandienykštis ir vakarykštis raštai; Mažieji Vakarų ir Rytų klausimai; Krikščionių Demokratų jubilėjus; Rezistencija tremties dvasiai praktikoje; Patarimai politikams (St. Y.); Vardai įvykiuose; **Laiškai:** Mes rašom, Mums rašo.

Malonūs "Į Laisvę" Skaitytojai,

Pirmą kartą "Į L." išėjo, kai dar tikros laisvės neturėjom, bet buvom pakėlę širdis ir ginklus jai atgauti. Tai buvo 1941 m. birželio 24 d. Kai atgautą laisvę vėl paglemžė kitas okupantas, "Į L." ėjo pogrindyje.

Kova su okupantu tebeina. Jos galo nematyti. Ji tebereikalauja įtempti jėgas, kad fizinis ir moralinis tremties nuovargis nepalaužtų, kad neprarastume valios kovoti ir tikėjimo laimėti.

Daug "Į L." kovos draugų paliko pakeliui — Rytų mirties plotuose, pavergtoje tėvynėje, nacių kacetuose. Išlikusiems didesnė atsakomybė juos pakeisti ir didesnis reikalas patvariau susitelkti. Susitelkti ne tik materialiniu — prenumeratos ar aukos — pagrindu, bet labiausiai bendros rezistencinės minties ir kovos pagrindu, tarpusavinio bičiuliškumo pagrindu.

Pirmųjų metų barą laisvoje, svetingoje Amerikoje išvariusi, "Į L." džiaugiasi, kad bendromis skaitytojų, bendradarbių, rėmėjų ir leidėjų pastangomis yra įžiebtas šis rezistencinis židinys. "Į L." noras, kad jos ugdomas Lietuvos išlaisvinimo kovos ryžtas ir tautinio sąmoningumo dvasia pasiektų koplatesnius mūsų išeivijos sluogsnius.

Su bičiuliškais sveikinimais

Redakcija ir Administracija

P. S. Labai ačiū už grąžintus vokelius.

KU biblioteka